

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. szám.
Telefon: 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

Olvasóinkhoz.

A naptári év fordultával a *Munkásügyi Szemle* egy-egy esztendeje is lezáródik és új évfolyama kezdődik hasábjain annak a munkának, amelyet eddig végzett. Két évfolyama, két kötete ennek a munkának, készen fekszik most már előttünk, tanuságtételül annak, hogy ígéretünknek helyt állani, terveinknek és feladatainknak megfelelni becsülettel igyekeztünk.

Most, hogy a harmadik kötet első lapjaival munkatársaink és olvasóink elé lépünk, most hogy újból megszerezni akarjuk magunknak további szeretetüket és segítségüket, talán szerénytelenség nélkül is szabad rámutatnunk arra, hogy a *Munkásügyi Szemlé*-nek első két kötete döntő bizonyágtétel önmaga mellett. Ha a *Munkásügyi Szemle* nem volna egyéb, csak egy folyóirat a többi sok tucat között, ha egyedüli célja a megjelenés volna s ha ez a megjelenés nem közérdekű célt szolgálna egyuttal, ha fennállása nem volna egy ügynek, sőt *közügynek* a szolgálata: akkor ez a két kötet *így* nem jelenhetett volna meg! Az a témakör, amelyről ilyen irógárdának annyi mondanivalója van, mint amennyit ez a két kötet felölel: az a témakör hatalmas érdekek, nagyjelentőségű törekvések foglalata lehet csak. S az a folyóirat, amely gyűjtőmedencéjévé válik e sok mondanivalónak: közérdekű ügynek válik nélkülözhetetlen szolgálójává. Ezért merjük mondani, hogy a *Munkásügyi Szemle* első két kötete a legerősebb bizonyágtétel önmaga mellett, szükségessége, hasznossága, közérdekű volta mellett.

Azonban nem minden, ami közérdekű, számíthat közérdeklődésre. Az olyan átmeneti állapotú országokban, mint aminő Magyarország is, amelyek éppen az agrárius országból ipari országgá való fejlődés stádiumában vannak s amelyekben az ipari fejlődés, a kapitalizálódás problémái a jelen generációnak csak kisebb felét érdeklik, természetesen kevesebben fordulnak érdeklődéssel a szociálpolitika felé, amelynek művelése a feladata e folyóiratnak. A szociálpolitika hazánkban is közérdekű most már — ezt már senki sem tagadja — de közérdeklődés még nincs iránta. Csak a közvetlenül érdekelt társadalmi rétegek s néhány messzirelátó tudós szakférfiú foglalkozik vele be-

hatóan. De a törvényhozás házába már évek előtt behatoltak e problémák s a figyelmes szemlélő észreveheti, hogy mind több és több időt fordítanak ott is a munkásviszonyok tárgyalására. Eddigi törvényhozói alkotások kritikája gyanánt s újabb alkotások szükségességének elismeréseként sok szó hangzott el mostanában már ott is és ezzel párhuzamosan a napisajtóban is, holott néhány év előtt alig voltak meg a nyomai is ennek a törekvésnek. A szociálpolitika közérdekű volta már nem vitás, a közérdeklődés teljes feléfordulása csak idő, rövid idő kérdése. Az átalakuló Magyarország új erői kérlelhetetlen biztonsággal tolják fölszínre a mérhetetlen fontosságú szociálpolitikai kérdések sokaságát, a régi alkotásokat javítani, a hiányzókat pótolni, az újonnan felmerülő érdekeket kielégíteni kell. Ime, amiről folyóiratunk első két kötete ékesszólóan tesz tanuságot: a *Munkásügyi Szemle* közérdekű szükségességéről, azt a jövőre nézve még fokozottabbnak mutatja ez a néhány tény és néhány megállapítás.

Mindezek mellett nem szabad elfelejteni, hogy azok a kérdések, amelyek a szociálpolitika gyűjtőfogalma alá tartoznak, az átalakulóban lévő Magyarország új erőinek két legfontosabbját érintik életérdekeikben: a munkaadók és a munkások osztályát. Ma már mindenki tudja, aki e kérdésekkel foglalkozott, hogy valamely ország ipari termelésének gyarapodására, virágzására, a sok közvetlen gazdasági tényező mellett, mint aminők: a nyersanyagok bősége, a gazdasági függetlenség, a helyes vám- és adópolitika, stb., stb. — az ország szociálpolitikája is *döntő* befolyású. Az olyan országban, amelynek nincs életképes, megvédett munkásosztálya, éppen úgy nem fejlődhet virágzó ipar, mint amelyből teljesen hiányzanak a természetadta nyersanyagok. Sőt: a hiányzó kőszén még könnyebben pótolható, mint a hiányzó munkáskezdek. A helyes szociálpolitika ilyenformán egyaránt szolgálja a munkaadók és a munkások osztályát; az egyiket közvetlenül, a másikat közvetve, jelentősége tehát első rangú. Sőt annak a révén, hogy a helyes szociálpolitika a munkaadóknak és munkásoknak egyaránt érdeke: egyuttal fontos *államérdek is*. Senki gondolkodó előtt nem lehet közömbös tehát az, hogy *legyen-e* szociálpolitikája Magyarországnak és *milyen* legyen. S ez a legbiztosabb záloga annak, hogy ezek a kérdések rövidesen nemcsak a közérdekű, de a közérdeklődéses kérdések között fognak állani Magyarországon is.

Ha ezzel a *Munkásügyi Szemle* jogosultsága, szükségessége igazolva van, igazolva van — úgy hisszük — egyuttal az a kérelmünk is, amelyet az új évfolyamunk küszöbén olvasóinkhoz és munkatársainkhoz intézünk: támogassák szeretettel továbbra is lapunkat és segítsék méltóvá tenni azokhoz a nagy feladatokhoz, amelyeknek szolgálatába szegődött. Propagandájukkal a közönség soraiban és támogató munkálkodásukkal e lapok hasábjain: segítsék eléggé erőssé tenni arra, hogy a szociálpolitikának lépésről lépésre meg tudja hódítani a minden közügyet megillető közérdeklődést.

A MUNKÁSÜGYI SZEMLE
SZERKESZTŐSÉGE.

Az élet.

A »Munkásügyi Szemle« számára írta: **Forel.**

I. A megismerés.

Az emberi megismerés csak szimbolikus és relativ lehet. A külvilág kombinált ingerei hatást gyakorolnak az ember érzékszerveinek idegvégeire, innét átvitetnek az ember agyára, amelybe teljesen és állandóan belevésődnek. A külvilág ingereinek az agyban visszamaradó nyoma az, amit Semon engrammnak, vagy engrammkomplexumnak nevezett el. Ezek az engrammok tehát a külvilág jelképei, melyeknek minősége, vagy ha úgy akarjuk nevezni, specifikus energiája egyrészt függ az érzékszervek szerkezetétől, másrészt a hatástól, melyet rájuk az illető ingerkomplexum gyakorol. Semon »Die Mneme« és »Über die mnemischen Empfindungen« című művében részletesen kifejti, hogy az agyban felhalmozott, a külvilág ingereinek megfelelő emlékképek, — melyeket röviden mi is engrammnak akarunk nevezni — később az eredeti ingerkomplexum részleges megisméltése által újból tudatunk felszínére kerülnek, vagy amint Semon ezt elnevezte, ekphoráltatnak. Ily módon látunk, hallunk, érzünk szagot, illetőleg emlékezhetünk a látottakra, hallottakra, szagokra stb. Ezen ingerekre az agy ismét a mozgató idegek és az izmok segítségével reagál és a körülményeknek megfelelően igyekszik az ingereket kerülni vagy felkeresni, azokat egymás között összehasonlítani és ennek az alapján maga számára megállapítja a külvilág jelenségeinek és jelképeinek idő és térbeli különbségét. Minőség, idő és tér csak elvont, szintetikus fogalmak, melyeknek megismerése a különböző ingerek fentemlített érzékeléséből, összehasonlításából nyerhető. A megismerés eme szűk köréből az ember sohasem szabadulhat. Az ellenvetés, hogy ezzel szemben a matematika abszolút igazságokat nyújt, csak játék a szavakkal. A tiszta matematika, amely csak abszolút formulákat nyújt, az absztrakciók, a tartalom nélküli számok játéka. Egyenletei alapján véve, amint ezt *Delbeouf* helyesen megjegyezte, csak arra szolgálnak, hogy különböző jelzésekkel és jelcsoportokkal ugyanazt fejezhessük ki. $3 \times 3 = 9$, az annyit jelent, hogy $9 = 9$, mivel 3×3 csupán módosított kifejezése a 9-nek stb. Eszerint a természet valóságainak csak jelképes viszonyait ismerjük meg, amelyekből összes pozitív tudásunkat, analógiák és indukciós következtetések alapján felépíthetjük és ebben a matematika nekünk megbecsülhetetlen, formális segítséget nyújt. Az említett úton megismerjük az életet, mely azért áll oly közel hozzánk, mert magunk is élő lények vagyunk.

Amióta az agytudomány arra tanított, hogy agyműködés és lélek egy, vagyis hogy az azelőtt a testről és lélekről általánosan elterjedt dualisztikus felfogás csak illúziókon alapszik és hogy öntudatunk, mint tiszta önmagunkba tekintés, introspekció, az agy működésétől elválasztható realitással nem bír, azóta az élet megismerése mindig magasabb jelentőséget nyert. *Az ember számára az élet minden, létének alphája és omegája.*

Miben különbözik már most az élet az életteltől? Ha a dolgok mélyére hatolunk, akkor az élet alaptulajdonságát ezzel az egy szóval, *asszimiláció*, jelezhetjük, mely pórias nyelven falást és emésztést jelent.

II. Sejt, asszimiláció, szaporodás, átöröklés, többsejtű lények.

Mit nevezünk falásnak? (Fressen). Az összes élő lények apró, úgynevezett elemekből állnak, amelyeket sejteknek nevezünk. Hogy maga a növényi és állati sejt ismét mely finomabb elemekből áll és hogy eme finomabb elemekből hogy keletkezett, azt egyáltalában véve nem tudjuk. A sejt és az élettelen anyagok között a következő különbséget állíthatjuk fel:

1. A sejt különös, igen komplikált alakkal és szerkezettel bír (a histologia morfológikus strukturának nevezi). Ezen alak a sejtek különböző nemeinél különböző, úgy hogy a természetben a sejtek különböző nemeinek végtelen sorozatát találjuk.

2. A sejttel táplálkozik, a környezetéből vegyi anyagokat vesz fel magába és eme anyagokat úgy megváltoztatja, hogy azok az illető sejt specifikus alaki szerkezetével és vegytani tulajdonságával bírnak. A sejt tehát egy komplikált kémiai, fizikai és technikai laboratórium, amely önmagát folyton kiegészíti és a környezetéből vett anyagok segítségével felépíti, míg az elhasznált és szükségtelenné vált anyagot kilöki, illetőleg kiválasztja. Eme táplálkozás, (falás) és kiválasztás, valamint a kettőjük között fekvő asszimiláció — mely nem más, mint a külső anyagok átváltozása sejttá és sejtszerkezetté, — segítségével növekedik a sejt. A sejtnak egy fontos központi része van, melyet sejtmagnak nevezünk. Ha a sejt túlnagy lesz, akkor magjával együtt két részre oszlik és ezen két újabb leánysejt mindegyike ugyancsak oly sejtté válik, mint az eredeti anyasejt, amelyből keletkezett. A sejtnak a falás, illetőleg az asszimiláció útján való növekedése a maga részéről maga után vonja

3. az egyén szaporodásának további folyamatát. A szaporodás — hogy miért, azt nem tudjuk — nem történhetik folyton csak oszlás útján. Ezen oszlás végeredményben a sejtek gyengüléséhez és pusztulásához vezet. Itt-ott kell, hogy egyik sejt a másikkal egyesüljön. Ezen folyamatot konjugációnak nevezzük. Mindkét sejt szorosán egyesül, magjaiknak egyes részeit egymás között kicserélik és azután ismét elválnak. Két egymástól elválasztott és távolfekvő sejtnak a konjugációja megköveteli az egyes sejtegyéneknek kölcsönös vonzódását, mely vonzódás nyilván egy kéjérzetektől kísért rokonszenvézés alapján fejlődik. *Ez az eredete a nemi ösztönnek.* A konjugáció által a sejtek életképessége növekszik, vagyis erősebbek lesznek táplálkozásban és szaporodásban. Úgy látszik — bár ez csak hipotézis, — hogy a konjugáció által előidézett magasabb életképesség onnét ered, hogy különböző sejtegyének, amelyek különböző miliőben éltek, egyúttal különböző külső befolyásoknak is voltak alávetve és hogy a különböző külső befolyásoknak eme kombinációja az életképességre serkentőleg hat, míg ellenkezőleg eme egyének úgynevezett beltenyésztése (Inzucht), amikor ezek mindig ugyanazon befolyásoknak voltak kitéve, az életnek lassú elgyengülését és kioltását eredményezi.

4. Az átöröklés. Megemlítettük, hogy a sejtek különböző sajátos szerkezettel bíró fajokat képeznek. A szaporodásnak most említett folyamatánál többnyire megtörténik, hogy a leánysejt majdnem ugyanazon specifikus szerkezettel bír, mint az anyasejt. Tehát bármennyi ily sejtegyén elhal, vagyis élettelen anyaggá oszlik fel, a táplálkozás, a növekedés és a szaporodás folytán az egyes sejtfajok megmaradnak. Eme igen egyszerű megállapításból kétségtelenül kiviláglik, hogy a sejtben egy igen

komplikált valami rejlik, amely őt képessé teszi arra, hogy elődeinek teljes specifikus szerkezetét, — minden más szerkezet kiszorításával, — ismét helyreállíthassa. Egyszóval minden sejtben megtalálhatjuk elődeinek rejtélyes, úgynevezett »öröklött energiáit«. Eme úgynevezett átöröklési folyamatnak tanulmányozása vezetett bennünket az öröklékenységi törvények megismeréséhez.

Alapjában véve könnyen megérthető, hogy miért bír a megoszlott sejt két fele, vagy két konjugált sejt produktuma ugyanazon szerkezettel, mint az anyasejt. De honnét vették ama specifikus energiákat, amelyek őket szerkezetükben és kémiai tulajdonságukban másnemű sejtektől megkülönböztetik. Hogy ezt megérthessük, ismernünk kellene a sejteknek előéletét, történetét, tudnunk kellene, hogy mily módon keletkeztek.

A tudomány mai állása szerint joggal feltételezhetjük, hogy az életelen testek és jegecképződéseiknek úgynevezett molekuláiban észlelhető kémiai folyamatok, különösen pedig a viznek befolyása a földre, lassanként komplikált kémiai folyamatokat vontak maguk után, melyekből az életnek első elemei és ezekből azután lassanként a sejtek fejlődhetek. Az utolsó időben végzett úgynevezett kolloid-kísérletek némi világosságot vetnek eme feltett folyamatokra. De mindezek egyelőre hipotetikus kártyavárak és biztos csak az, hogy külső ingereknek hosszú időn át tartó hatása mindennemű élőlénynek, illetőleg azok sejtjeinek alakját és szerkezetét megváltoztatja. A sejtéletnek sajátos folyamatai tehát a táplálkozás, a növekedés, a szaporodás és az elődök tulajdonságainak öröklés útján való átszarmaztatása. Az alapfolyamat úgy látszik elsősorban a táplálkozás, illetőleg az asszimiláció. De ez már magában hordja az átöröklést, mert asszimilálni nem jelent egyebet, mint az én, azaz az egyén öröklékeny tulajdonságainak átváltoztatása.

Az egyedüli észszerű feltevés az, hogy mindeme folyamatok kémiai folyamatok és górcsövi szerkezetképek között folynak le. A feltett, de sohasem látott atomok, illetőleg molekulák és a sejtszerkezetnek szemünk által még érzékelhető górcsövi képeivel szemben minden kétségen kívül még az apróságok egész világa áll, melyet mai buvárlati eszközeinkkel és módszereinkkel nem érzékelhetünk. Az apróságok eme világában kell az élet keletkezését keresnünk és ahelyett, hogy erről levegőre alapozott hipotéziseket, teóriákat és dogmákat alkotunk, nyugodtan kellene várnunk, míg a tudomány és technikája folytán eme megismerésben egy lépéssel odébb juthatunk.

Még egy másik nehézséggel is állunk szemben. Most tárgyaltuk a sejt életét. De ha a sejtet egyszer elfogadjuk, akkor a természettudomány mai állása abba a helyzetbe hoz, hogy az állat- és növényvilág egész keletkezését bonctan, élettan, állattan, növénytan, paleontológia, állat- és növényföldrajz, továbbá különféle tenyésztési és más kísérletekkel egész fejlődésében megismerhessük. Nemcsak *Darwin* kiválasztási tanával, hanem az egész evolúciós tannal, első sorban a *Lamarck* által megállapított külső ingerek befolyása segítségével (az úgynevezett szerzett tulajdonságok átöröklése, vagy amint azt *Semon* elnevezte, az engrafia segítségével) megismerhetjük, hogy a különböző állat- és növényfajok évezredek és évmilliók folyamán egymásból fejlődtek és ma is tovább fejlődnek. Rendszerint eme fejlődés az egyszerűtől a komplikálthoz vezet, de néha megfordítva is. Részben a kozmikus éghajlatváltozások, de nem ritkán a létért való küzdelem komplikációi folytán az élő lények komplikáltabb fajai is egyszerűsmindenkorra kivesznek.

(Folyt. köv.)

A fiatal munkások és munkásnők védelme.

Irta: dr. Pap Dezső.

Ujabb időben elhangzott mérvadó nyilatkozatok szerint törvényjavaslat készül a fiatal munkásoknak és munkásnőknek védelmére. Talán nem érdektelen, hogy ezzel kapcsolatban röviden összefoglalom itt azokat a szempontokat, melyek a szociálpolitikai kérdések ez egyik legfontosbikának törvényi megoldásához fűződnek.

A fiatalok tekintetében első helyen áll az a követelmény, hogy túlkorán, rendszeres gazdasági munkára foghatók ne legyenek. Ipartörvényünk idevonatkozó rendelkezései egyáltalán nem állanak a mai kor színvonalán. Az alsó korhatár úgy a tanoncok, mint a gyári munkások tekintetében 12 év, azonban az iparhatóság megengedheti, hogy a 12 évesnél fiatalabb gyermeket is be lehessen a munkába állítani. A gyári munkások tekintetében legalább megmondja a törvény, hogy az iparhatóságnak ilyen engedélye csak a 10. évét már betöltött gyermekre vonatkozhat, a tanoncok tekintetében azonban még ezt a korlátozást is szükségtelennek tartja: az iparhatóság engedélyével korára való tekintet nélkül beállítható a gyermek tanoncnak. Az 12. évét még be nem töltött gyermek munkáltatása megengedésének van ugyan egy törvényi feltétele. Az iparos tanoncot 12 éves kora betöltéséig a népiskolába járatni köteles. Arra pedig, hogy gyári munkásnak alkalmazzák a 12 évesnél fiatalabb gyermeket, a hatóság csak akkor adhat engedélyt, »ha az iskola rendes látogatása a gyárban való alkalmazással megegyeztetetűnek mutatkozik vagy a gyáros részéről külön iskolák felállítása által a gyermek oktatásáról... kellő gondoskodás történik«. Ezt a feltételt sem érvényesítik azonban túlszigorúan. Gyáriparunk utolsó (1906. évi) üzemi- és munkásstatisztikája szerint a gyáriparban 1906. évi október hó 1-én foglalkoztatott 35 tizenkét évesnél fiatalabb munkás közül 8 egyáltalában nem járt iskolába. Aki tudja azt, mennyire nem fedi a valóságot a gyárakban foglalkoztatott 12 évesnél fiatalabb munkásoknak e statisztikában kimutatott száma, az kellőképen értékelheti az iskoláztatásra vonatkozólag említett adatot is.

Ha hozzávesszük még a mondottakhoz, hogy az oly fiatal munkások tekintetében, kik nem tanoncok és nem gyári munkások, egyáltalán nem állapít meg semmiféle alsó korhatárt ipartörvényünk; hogy a mezőgazdasági, erdészeti, földmunkákkal foglalkozó vállalatokat, a bányá-, a közlekedési- és kereskedelmi-vállalatokat szintén nem korlátozzák e tekintetben törvényeink, beláthatjuk, hogy az elhagyott gyermekek védelme körül nagy érdemeket szerzett törvényhozásunk sokkal tartozik még az el nem hagyott, de »a munka védőszárnyai alá« helyezett gyermekeknek.

Külföldi törvények meg nem engedik, hogy 13—14 évesnél fiatalabb gyermeket ipari munkára fogjanak, meg nem engedik azt sem, hogy rendszeres bér munkára fogjanak oly gyermeket, ki az elemi iskolát még el nem végezte. Ha a korhatár tekintetében kivételesen leszállanak is 12 évre, ennek feltétele az, hogy a gyermek az elemi iskolában nyújtott oktatáson túl legyen. Ezek a törvényhozások, — hogy ne szóljak itt azokról az e törvényhozásokban bizonyára már a közeljövőben érvényesülő eszmeáramlatokról, melyek még magasabb kort kívánnak meg a gyermek munkába állításához — ezek a törvényhozások, mondom, tisztában vannak azzal, hogy a

gyermek sarjadzó erejének bér munkában való érvényesítése ezer meg ezer fiatal életnek betegségre, korai elerőtlenedésre, korai halálra kárhóztatását, a nemzet, a faj reményeinek elapasztását jelenti. Tisztában vannak azzal is, hogy legalább az elemi ismereteknek elsajátítása nélkül a gyermek a társadalomnak öntudatos, használható tagjává nem fejlődhet; hogy azonban éppen ez ismereteknek elsajátítása oly munka, mely a szabad mozgást az élelelnél nem kevésbé megkívánó gyermeki szervezetnek minden fölösleges erejét igénybe veszi. Hova jutunk az elemi oktatással oly rendszer mellett, mely az oktatás alatt álló gyermeknek napi 8, illetve 10 óráig, sőt esetleg korlátlan ideig tartó foglalkoztatását is megengedi; hova jutunk a mi mai rendszerünkkel: siralmas dolgokat beszélhetnek erről tanítóink, kik a munkában elcsigázott gyermeket az iskolában ébren tartani nem képesek, siralmas dolgot beszél maga az analfabéták nagy száma. Mert egyet ne feledjünk: az elemi műveltség megszerzéséhez nemcsak iskola, de gyermek is kell — megszűnt gyermek lenni azonban a gyermek, akit bárha «könnyű», de mozgásának szabadságát korlátozó testi munkára fogtak.

Az oly rendelkezésnek, mely biztosítani kívánja a gyermeknek gyermekkorát, mely biztosítani kívánja továbbá az elemi műveltség megszerzésének lehetőségét, érvényesülnie kell különbség nélkül minden gyermek tekintetében. De abból, hogy a gyermek a munkába állíthatása szempontjából előírt törvényes kort elérte, még nem következik, hogy fejlődésének és egészségének veszélyeztetése nélkül minden munkát tényleg elvisel is,

Vannak más, hasonló korúaktól talán könnyen megbirt oly munkák, melyeket szervezetüknek különleges alkatánál fogva egészségük és életük veszélyeztetése nélkül nem bírnak el egyes fiatalok, akik egyéb munkát viszont igen jól végezhetnek. Az a gyermek, aki szédülékeny, nem való ácsnak vagy kéményseprőnek, aki vérszegény és tüdővészre hajlik, hamar elpusztul zárt helyiségben, ülő foglalkozásban.

Vannak továbbá oly munkák, melyeknek elkerülhetlen egészségtelen hatásai ellen a fejletlen szervezet kisebb ellenállóképességgel rendelkezik, továbbá oly munkák, melyeknek veszélyei ellen lehet ugyan védekezni, de ez a védekezés nagyobb figyelmet, óvatosságot, egyáltalán nagyobb értelmi képességet feltételez, mint aminő a tapasztalatlan, könnyelmű és játékos fiatal munkástól elvárható. Gondoljunk csak bizonyos veszélyes gépeknek kezelésére, az ipari mérgeknek számos válfajára stb.

A munkának a fiatal munkásokra háruló e veszélyeivel szemben két rendbeli követelménynek kell érvényesülni. Egyik az, hogy bizonyos kor eléréséig orvosilag megtiltható legyen a gyermek oly foglalkoztatása, mely az ő sajátlagos alkatánál fogva reá veszedelmes. A mi ipartörvényünk ily irányú rendelkezést egyáltalán nem tartalmaz, hacsak nem tekintjük annak a 64. §-ban általánosságban odavetett, a végrehajtásban soha komolyan nem érvényesített azokat a szavakat, hogy a tanoncok csakis oly munkára szoríthatók, mely testi erejüknek megfelel. Ellenben mérvadó külföldi törvények előírják, hogy munkába állítása előtt hatósági orvosnak kell igazolni, alkalmas-e a gyermek arra a bizonyos munkára, és hogy később is, pl. 15 éves koráig hatósági orvos ellenőrizze, nem veszélyes-e a gyermekre munkája. A másik követelmény pedig az, hogy fiatalok egyáltalán ne legyenek oly munkakörben foglalkoztathatók, melynek veszélyei ellen csak fejlettebb szervezettel és értelmi képességekkel lehet védekezni. Elmondható, hogy a mérvadó államok közt nincs egy sem, melynek törvényhozása ezt a követelményt meg nem valósította volna és melynek végrehajtó hatalma

és közigazgatása azt a gyakorlatban lelkiismeretesen ne érvényesítené. Megvalósította azt a mi ipartörvényünk is, igaz, hogy nem kellőképpen, mert csak a gyáripár tekintetében, de a törvény végrehajtására hivatott hatalom illuzóriussá tette a törvény célzatát. Azoknak az egészségtelen és veszélyes iparágaknak lajstromát ugyanis, melyekben a 16 évesnél fiatalabb munkások vagy épen nem, vagy csak bizonyos feltételek mellett volnának alkalmazhatók, az ipartörvény 116. §-a szerint a kereskedelemügyi miniszternek kellett volna megállapítani, valamint neki kellett volna meghatározni azokat a feltételeket is, melyek megtartásával 16 éven alóli munkások ily iparágakban vagy azok némelyikében foglalkoztathatók. Huszonhét éve immár annak, hogy a kereskedelemügyi miniszter a törvényben előírt e kötelességének teljesítésével hátralékban van. A végrehajtó hatalomnak a szociális jogalkotás terén világszerte unicum-számba menő e szomorú mulasztásával szemben felmerül a kérdés, mit ér nálunk a legjobb hiszemű törvényalkotás is, ha a végrehajtó hatalom, melynek kötelessége volna, hogy a törvény holt betűjének életet és tartalmat adjon, e nemes feladatával élni nem tud vagy nem akar. És felmerül továbbá ezzel kapcsolatban az a követelmény is, hogy a végrehajtásnak képtelenségén okulva, állapítsa meg maga a törvényhozás azokat a munkákat, melyekre fiatalokat egyáltalán nem vagy csak feltételesen szabad alkalmazni. Így járt el pl. az ipari gyermekmunkáról szóló 1903. évi törvényével a német birodalmi törvényhozás, taxative felsorolván magában a törvényben a gyermekekre nézve tilos munkákat és a szövetségi tanácsot csak arra jogosítván fel, hogy a tilos munkáknak jegyzékét kibővíthesse, amely felhatalmazással tényleg élt is már azóta a szövetségi tanács. És ha helyet foglalhat ipartörvényünkben a telepenge-délyhez kötött iparágak jegyzéke, nem látható be, miért ne legyen törvénybe iktatható azoknak az iparágaknak jegyzéke is, melyekben a fiatalok foglalkoztatását nem akarja tűrni a törvényhozás, a végrehajtó hatalomnak adott felhatalmazás csak arra terjedvén ki, hogy az e jegyzéket kibővíthesse.

Vannak munkák, melyek ugyanabban vagy más irányban a női szervezetre épolý veszedelmesek, mint a fiatalra. Vannak továbbá munkák, melyeknek éppen a női szervezetre van különleges veszélyes hatásuk. Ki nem tudja pl., hogy a fazekas iparban dolgozó nők nem szülnek életképes magzatot? Nem ment még át annyira a köztudatba, de azért orvosilag nem kevésbé határozottan megállapított tény, hogy a terhesség ideje alatt állva folytatott munka végzetesen komoly következményekre, maradandó szívbajra, tuberculosisra vezethet. Ezek és még más, éppen a női szervezetet megtámadó veszélyek mellett megállapított tény az, hogy az ipari mérgekkel szemben a női szervezetnek épolý csekély az ellenálló képessége, mint a fiatalé. Mig előrehaladott törvényhozások a fiatalokkal együtt a nőket is oltalmukba veszik és megállapítván a szervezetükre nézve veszélyes munkákat, megtiltják, hogy őket ilyenekre alkalmazzák, a mi törvényhozásunk mit sem tett eddig e ma már elsőrendű fontosságúnak felismert követelmény megvalósítására.

A fiatal munkások és munkásnők védelme érdekében a törvényhozások legrégebb intézkedései a napi munkaidőnek korlátozására, kellő munkaközi szüneteknek és éjjeli pihenési időnek biztosítására irányultak. Ez irányzat fontosságával és azzal, mily elmaradott törvényhozásunk az e részben támadható követelményekkel szemben, több ízben volt már alkalmam foglalkozni e lap múlt évi folyamának hasábjain — ahhoz, amit akkor elmondtam, itt legfőlebb csak azt tehetem hozzá, hogy a nők éjjeli munkájá-

nak tilalmazásáról azóta alkotott törvényünk közvetve a napi munkaidőre is kiható rendelkezései a nők napi munkaidejének korlátozására távolról sem elegendők. Az elég számos, még hosszabb foglalkoztatást is lehetővé tevő kivételtől eltekintve, megakadályozzák ugyan e törvény rendelkezései nőknek a 13 órás napi munkakereten túl terjedő foglalkoztatását, azt is csak az oly ipari vállalatokban, melyek 10 munkásnál többet foglalkoztatnak; talán haladásnak is tekinthető ez az 1900. évi népszámlálásnak ide vonatkozólag kitüntetett azokkal az adataival szemben, melyek szerint nagy számban foglalkoztatnak nőket a tulajdonképeni ipar körében 13 óránál jóval tovább is; oly törvényrendezést azonban, mely mellett a nő napi munkaideje még mindig 13 órára, sőt kivételesen még többre is tehető, a napi munkaidő komoly számba vehető korlátozása gyanánt elfogadni nem lehet. Szomorú képet mutatnak különben az 1900. évi népszámlálásnak a fiatalkorú munkások munkaidejét feltüntető, rendkívül hézagos, de hézagosságukban is igen tanulságos azok az adatai is, melyek szerint 7023 16 éven alóli férfi- és nőmunkás és 45.534 férfi- és nőtanonc közül (a tulajdonképeni ipar körében alkalmazott 16 éven alóli munkások száma a jelzett statisztika szerint 14.127, a tanoncoké pedig 108.468. Dolgozott 4416 : 8, 2029 : 8—9, 20787 : 9—10, 5543 : 10—11, 16063 : 11—12, 1320 : 12—13, 1886 : 13—14 óráig (bezárólag) és 516 : 14 óránál tovább. A fiatalok és nők munkaidejének korlátozása is elsőrendű feladata tehát az alkotandó törvénynek.

Nem merítettem ki az elmondottakkal a fiatal munkások és munkásnők törvényes védelméhez fűződő követelményeket. Nem szóltam egyebek közt pl. arról, mily fontos legalább a fiatalok és a nők részére ülőhelyeknek biztosítása nemcsak a kereskedelmi szolgálatban, hanem az iparban is, amennyiben az üzem természete t. i. azt egyáltalán megengedi; mily fontos a fiatal munkások és nők oly munkával való foglalkoztatásának tilalmazása, amely ha közvetlenül egészségükre nem is, de erkölcsükre veszélyes; mily fontos követelmény a munkaadónak törvényi kötelezése arra, hogy gondoskodjék a munka helyétől távolabb lakó azoknak a fiataloknak és nőknek megfelelő elszállásolásáról, kiket az, bár csak kivételesen is, az éjbe benyúló időben foglalkoztat stb. stb. E követelmények további részletezése helyett vessünk most már inkább rövid pillantást azokra a nehézségekre, melyekkel a fiatalok és nők védelmére irányuló törvényhozásnak mai gazdasági és szociális viszonyaink közt meg kell küzdeni. Mely foglalkozási ágakra terjedjen ki a védelem; miként valósítható meg az ügy, hogy termelésünk teljesítőképesége a nemzetközi versenyben az alatt lehetőleg keveset, esetleg semmit se szenvedjen, sőt inkább nyerjen; mint valósítható az meg továbbá úgy, hogy a fokozott védelem ne érintse hátrányosan magának a munkásságnak keresetét és életviszonyait; és aminek megoldása talán a legnehezebb, miként biztosítható a törvényi rendelkezések megtartásának ellenőrzése, aminek hatályos biztosítása nélkül csak önámítás és szemfényvesztés a törvényhozás munkálkodása. Ezek azok a kérdések, melyekkel számolnunk kell akkor is még, ha a védelemre irányuló követelmények jogossága teljesen át is hat bennünket.

Ami az első kérdést illeti, hogy mely foglalkozási ágakra terjedjen ki a védelem: kellő statisztika hiányában alig állapítható meg teljes határozottsággal, mely foglalkozási ágakban öltött a fiatalok és nők munkájának kihasználása veszedelmes mérveket. Tudjuk ugyan, ha nem is hivatalos adatokból, de a mindennapi élet tapasztalataiból, hogy a mezőgazdaságban is mind nagyobb mérveket ölt a gyermekmunka. A kivándorlás folytán

kell-e beállítani a gyermeket nehezebb gazdasági munkákra is, avagy ellenkezőleg az olcsó gyermekmunkának igénybevétele nem fokozza-e maga is a kivándorlást, e két rendbeli tény közül melyik az ok és melyik az okozat, avagy nem oka is, okozata is egyik a másiknak: azt a ma rendelkezésre álló adatok alapján megállapítani alig lehet. Bármily sajnálatos is azonban a gyermekmunkának térfoglalása a mezőgazdaságban, a törvényi beavatkozás kísérlete e folyamatba ma aligha időszerű. Egyáltalán nem osztható ugyan azoknak a természetimádó szociálpolitikusoknak véleménye, kik pásztordalokat zengenek a mezőgazdasági munkára fogott gyermeknek testi-lelki üdvösségéről, akik azt hiszik, hogy a természetet ugyanoly szépnek látja, annak élvezésétől ugyanúgy nemesül a virradattól szürkületig görnyedten kapáló, vagy az állattal együtt naphosszára a mezőre kihajtott és csak az állat társaságára ráutalt gyerek, mint az üdülését a szabadban megtaláló városi ember; fel is téve továbbá, amint tényleg fel nem tehető, hogy törvényhozásunkban megvolna a készség legalább a gyermekek mezőgazdasági munkájának korlátozására: el kell ismerni, hogy az idevonatkozólag hozható törvényi rendelkezések megtartásának ellenőrzése oly nehéz, a mi viszonyaink közt annyira kivihetetlen, hogy célszerűbbnek látszik az erők szétforgácsolásának elkerülésével a most soron levő törvényalkotási munkálatoknál a mezőgazdaságot teljesen figyelmen kívül hagyni.

Nem mellőzhető azonban a fiatalok különleges védelme az iparban és pedig nemcsak a gyár-, hanem a kisiparban, az otthon-munka körében, az utcai és vándoriparban és -kereskedésben, a nyílt árúsítási, a szállodai, vendéglő és italmérési üzletekben, az ipari és kereskedelmi üzletekkel kapcsolatos irodákban, a fuvarozási vállalatokban és végül a bánya- és kohóüzemekben — mindezekben az illető foglalkozási ág természetéhez igazodó követelmények szerint a megengedett minimális életkornak és iskolai képzettségnek, az egészség és erkölcs védelmére szolgáló nem csupán általános, hanem különleges rendelkezéseknek előírásával, a munkaidőnek és a pihenőknek beható szabályozásával, az egészségtelen és erkölcsrontó munkákra való alkalmazásnak teljes megtiltásával; valamint nem mellőzhető e foglalkozásoknak legtöbbször a nőknek a rájuk vonatkozólag már kifejtett szempontok szerint igazodó különleges védelme sem. Éppen az, hogy e foglalkozási ágak más és más irányú veszélyeket rejtenek magukban, azonos irányú veszélyek is különböző mértékben érvényesülnek azokban és pedig nemcsak a foglalkozási ág természete, hanem a védett személyek kora és neme szerint: a kérdésnek ez a sokszorosan összetett mivolta teszi éppen nehezzé annak egységes törvényben való kielégítő megoldását. Szociális érzéstől áthatott végrehajtás bizonyára lényegesen megkönnyíthetné a törvényhozásnak ezt a bonyolult feladatát. Mint, egyes kivételektől eltekintve, az idevonatkozó külföldi törvényeknek, elég volna a mi alkotandó törvényünknek is az irányelveknek megállapítására, a kereteknek felállítására szorítkoznia, ez irányelvek következményeinek levonását, a kereteknek tartalommal való kitöltését, egyes iparágak különleges viszonyaihoz képest azoknak szűkítését és a megengedett határok közt való kitolását reábizván a végrehajtásra. Bizonyos, hogy ez a módszer a törvény világosságának és gyakorlati alkalmazhatóságának is előnyére válnék. De ha látjuk, mivé zsugorodtak össze, mint lettek úgyszólván semmivé a végrehajtás kezében már létező ipartörvényünknek a fiatal munkások érdekében megállapított és bölcs végrehajtással fogyatékosá-

guk mellett is igen üdvösen felhasználható rendelkezései: akkor azt kell mondanunk, hogy gyökeres változásnak kell a végrehajtás eddigi szellemében bekövetkezni, hogy a törvényalkotás e másutt jól bevált és mással alig is pótolható módszerétől nálunk is tényleges eredményt lehessen remélni.

A hazai termelés teljesítőkéességének, versenyképességének megóvása a második főszempont, melyre munkásvédelmünk kiépítésénél általában tekintettel kell lennünk. A közgazdaság általános érdekein kívül, magának a munkásvédelemnek érdeke követeli ezt, mely homokra épül, ha az a termelés teljesítőkéességének sorvadására vezet. Szerencse, hogy az a munkásvédelem, melyről itt szó van, egyáltalán nem érinti, vagy ha igen, hát csak előnyösen befolyásolja termelésünket, versenyképességünket. Ez utóbbit illetőleg megnyugtatóan szolgálhat már maga az a tény is, hogy azok az államok, melyeknek versenyével akár belföldön, akár a külföldi piacokon számolni kell, a fiatalok és a nők védelme terén nálunk jóval előbbre haladtak és nagy vívmány volna, ha ez irányban csak meg is közelíthetnénk azokat. Különben a külföldi verseny nem is érvényesül máshol, mint a tömegtermelés, tehát csak a gyáripárterén, ellenben a helyi fogyasztásra dolgozó kisiparnál a külföldi verseny szempontja egyáltalán nem befolyásolhatja a törvényhozást az egyébként helyeseknek felismert védelmi intézkedések megtételében. Legyünk azonban tisztában azzal, hogy a fiatalok és nők védelme egyenesen javára válik a termelésnek. Mindenhonnan, ahol ez irányban tettek valamit, megállapították, hogy pl. a munkaidő leszállítása fokozta a munka produktivitását. Franciaországban maguk a gyárosok állapították meg ezt az oly üzemek tekintetében, melyekben az eredmény a gépek működése mellett a munkás személyes erőfeszítésétől is függ. Nem volt ily kétségtelen az eredmény azokban az iparágakban, melyekben a tulajdonképeni munkát a gép végezi és a munkás feladata csak a gép működésének felügyelésére szorítkozik, így különösen a pamutiparban. Éppen erre az iparágra nézve állapították meg azonban a Németbirodalomban, hogy a nők munkaidejének leszállítása után 1882-től 1895-ig a pamutfogyasztás ez országban 93%-kal, a munkások száma azonban csak 30%-kal, a produktivitás tehát 50%-kal emelkedett. Az emberi munkaerő kizsákmányolásának akadályai egyáltalán leghathatósabb tényezői a technika fejlődésének. Korlátozzuk pl. az üvegyárakban azt a gyermekmunkát, mely a kifuvott üvegnek a hűtőbe való szállításában áll, esetleg akarata ellenére is csak jót teszünk így ez iparral, mely kénytelen lesz már nagyon jól bevált gépberendezéssel gazdaságosabb eljárást a hűtőbe való szállításra igénybe venni. Az Egyesült-Államok mezőgazdasági gép gyártásának fellendülését egyenesen a múlt század hatvanas éveiben lezajlott polgárháborúja következtében beállott munkáshiánynak köszönhetik; ezekre rugott a polgárháború tartama alatt szabadalmazás végett bejelentett azoknak a munkáskezeket pótló találmányoknak száma, melyeknek keletkezésére alkalmas a munkáshiány adott. Folytathatnám még a példákat, melyeket bőséggel szolgáltat az iparnak és mezőgazdaságnak története annak igazolására, hogy a munkának, különösen magasabb célokból, a munkás testi és szellemi javainak biztosításáért történő korlátozása nemcsak hogy nem árt, de használ a termelésnek; kimutathatnám azt is, hogy még a mi, egyesektől annyira panasztolt mai mezőgazdasági munkáshiányunk is, bár megpróbáltatásokon át vezető, de több irányban is üdvösen ható, pótolhatatlan tényezője éppen mező-

gazdaságunk fejlődésének. Ily irányú további fejtegetések helyett azonban az e részben nálunk uralkodó felfogásnak következményeiben igen súlyos egy tévedéséről kell még itt néhány szót szólnom.

Sokan élnek nálunk abban a felfogásban, hogy a kisipar a munkásvédelem szempontjait érvényesítő korlátozásokkal meg nem terhelhető. Rövidlátó felfogás ez nemcsak szociális, hanem iparfejlesztési szempontból is. Szociális szempontból bizonyos ugyanis, hogy ha az állam az ipari politika parancsára támogatja is a kisipart, ez a támogatás nem terjedhet ki a kisipari munkásság testi és erkölcsi jólétének feláldozására. Iparfejlesztési szempontból pedig nem szabadna feledni, hogy ha van valami, ami a munkást arra készíti, hogy foglalkozást a kisipar helyett a gyáripar körében keressen, az éppen az ilyen politika. Ez alatt azonban nemcsak a kisipar szenved, mely kénytelen így a munkásságnak leggyöngébb elemével megelégedni, de szenved maga az egész ipar, mert kétségtelen, hogy számos szakmában az ipari munkásságnak még a gyáripar szempontjából is legjobb iskolája a kisipar. Következésképpen a kisiparnak ez a minden irányban ártalmas támogatása nem is vihető keresztül. Az iparfelügyeletről szóló 1893: XXVIII. t.-c. 15. §-a szerint munkásvédelmi szempontból gyárnak kell tekinteni a 20 munkásnál rendszerint többet foglalkoztató ipartelepen kívül a munkások létszámára való tekintet nélkül az oly ipartelepet is, melyben valamely elemi erőből hajtott erőgép van alkalmazásban. Nem hátráltatja-e már most mesterségesen maga a törvény az ipar fejlődését, nem ösztönöz-e maga a törvény a maradiságra, ha azt a kisipari vállalatot, mely nem alkalmazkodik a korszerű fejlődés követelményeihez, mely kézi-erővel dolgozik ott is, ahol a gép sokszorosán megnövelné munkája produktivitását, abban az előnyben részesíti, hogy mentesíti a munkásvédelemnek, ha nem is valóságos, de vélt terhei alól? Nemcsak szociális, de iparfejlesztési szempontból is célszerű-e az, hogy »megterhelünk« a munkásvédelemmel (az 1900. évi népszámlálás szerint) 9.701 oly ipari vállalatot, mely csak 1—5 munkást alkalmaz, azért mert erőgéppel dolgozik, ellenben mentesítünk a munkásvédelemmel járó köteleességek alól 8.335 oly vállalatot, mely 6—20 munkással ugyan, de motor nélkül dolgozik. És nem furcsa-e az, hogy nem élvezzi a gyári munkásokat megillető védelmet annak az 564 husznál nem több munkást foglalkoztató iparvállalatnak munkása sem, melynek gépét nem elemi, hanem állati erő hajtja? Nem azt kívánjuk itt, hogy a gyári munkások védelmére hozott minden rendelkezést terjesszen ki a törvény a kisipar munkásaira is, (munkarendre nincs szükség pl. a 10-nél nem több munkást foglalkoztató műhelyben), de igenis azt, hogy ne fossza meg az itt szóban levő, a testi és szellemi jólét elemi követelményeit biztosítani kívánó rendelkezések jótéteményeitől a munkást csak azért, mert munkaadójának 20-nál több munkása vagy erőgépe nincsen. Nem lehet ennek akadály, hogy az iparfelügyeleti ellenőrzés nem terjeszthető ki az egész kisiparra. Bizonyos, hogy kisipari vállalatainknak más országokhoz képest aránytalan nagy száma mellett ez alig is volna lehetséges. Hiszen (az 1900. évi népszámlálás szerint) 300.005 oly kisipari vállalat mellett, mely segédet egyáltalán nem alkalmaz, 156.615-re rúg az 1—5 segédet, 9.658-ra a 6—20 segédet alkalmazó vállalatok száma. Bizonyos továbbá, hogy megfelelő ellenőrzés rendszeresítése nélkül a törvényes munkásvédelem egészen hiába való dolog. De kiterjesztvén az iparfelügyeletet az 5-nél több segédet foglalkoztató vállalatokra, reá lehetne bízni az 1—5 segédet foglalkoztató vállalatok

ellenőrzését az iparhatóságokra, gondoskodván természetesen róla, hogy azok e feladatuknak nem úgy mint ma, hanem tényleg meg is feleljenek.

Az itt szóban levő munkásvédelemnek foglalkozni kell továbbá, mint említettem, annak a nem könnyű kérdésnek megoldásával is, hogy ez a védelem a munkások életviszonyait és különösen keresetét semmi irányban hátrányosan ne befolyásolja. A felnőtt nők tekintetében kimerül ez a kérdés a kereset kérdésében. Bizonyos ugyanis, hogy a munka korlátozása, különösen pedig a munkaidő leszállítása, feltétlenül maga után vonja időbérnél a munkaadónak a bér megfelelő leszállítására, darabbérnél pedig a munkásnak a darabbér a végből való felemelésére irányuló törekvését, hogy keresete a rövidebb munkaidő dacára se csökkenjen. A keresetnek csökkenése azonban nem szükségszerű következménye a munkaidő leszállításának; megszűnik következménye lenni mindenesetre, mielőtt megállapítható lett, hogy a munkaidő leszállításával nem száll le feltétlenül a munka produktivitása is. Surlódásokat okozhat ez a kérdés, de jelentékeny mérvet a munkaidő leszállítása következtében előálló ezek a surlódások nem okoztak még oly országokban sem, ahol nemcsak a nők és fiatalok, hanem a felnőtt férfiak munkaidejének megrövidítéséről is volt szó. Fiatal munkásoknál bonyolódik azonban az itt szóban levő kérdés azzal, miként legyen hasznosítható számukra az az idő, melylyel munkájuk megrövidült. Ha ugyanis a munkaidő megrövidítésének az a hatása, hogy a munkában elfoglalt szülőknek gyermeke a nyert időt az utcán tölti el, akkor az, amit egyfelől egészségének, testi fejlődésének javára tettünk, szellemi képzésének előfeltételül megvalósítottunk, másfelől erkölcsi fejlődését veszélyeztetheti. A munkaidő megrövidítésével kapcsolatban fokozott mértékben kell tehát gondoskodni a gyermek iskolai nevelésének, általános és szakirányú ki-művelésének intenzívebbé tételéről, az e célra szükséges intézmények megteremtéséről és fejlesztéséről. Így válik csak igazán a munkaidő leszállítása nemcsak az érdekelt fiatalok, hanem az egész termelés, az egész társadalom fejlődésének egyik hatalmas tényezőjévé.

A fiatalok és nők védelmére irányuló törvényhozásnak egyik legnehezebb feladata annak a módszernek megállapítása, melylyel idevonatkozó intézkedéseinek megtartását biztosítani kívánja. A legtöbb üzemben a fiatalok és nők együtt működnek a férfiakkal, ez utóbbiak munkájuknál amazokat nem nélkülözhetik, ami érthető módon kísérti a munkaadót, hogy a fiatalokat és nőket a törvény tilalma dacára is a felnőtt férfiakra nézve megengedett ideig foglalkoztassa. Mit tegyen ily körülmények közt akaratának érvényesítésére a törvényhozó? A gyermekek túlmunkáltatásának megakadályozására bizonyára legtökéletesebb az a rendszer, melyet Nagy-británia követ, midőn a gyermeket csak reggeltől délig vagy csak déltől estig engedi foglalkoztatni (félidő-rendszer, half time system), úgy, hogy a munkaadó kénytelen a felnőtt munkások egész napi foglalkoztatása végett a gyermekeknek két csoportját: egy délelőtti és egy délutáni csoportját rendszeresíteni. Más rendszert követ Franciaország, mely olyképp biztosítja a védett személyeket munkaidejük törvénytelen meghosszabbítása ellen, hogy oly üzemekben, melyekben a felnőtt férfiak fiatalokkal vagy nőekkel dolgoznak együtt, a férfiak munkaideje sem lehet több annál, mint amelyet maximumként a törvény a védettek nézve megállapít. Annak az előnynek fejében, hogy a férfiaknak a nőekkel és fiatalokkal való együttműködését biztosítja, a törvény legalább közvetve, megállapítja így a férfiak munkaidejének maximumát is. Ha a munkára való bocsátáshoz megkívánt

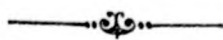
maximális kor elég magas és ha a férfiak tekintetében is megállapított maximális napi munkaidő elég rövid és különösen, ha e rendszer a gyermekek tekintetében kiegészül még az angol félidő-rendszerrel is, akkor az tökéletesnek mondható. Más államok, pl. Németország és a fiatalok tekintetében ez idő szerint hazánk is, a felnőtt férfiak munkaidejétől függetlenül állapítják meg a fiatalok és nők maximális napi munkaidejét. Az ellenőrzés ily rendszer mellett természetesen a legnehezebb. A törvényhozás elősegítheti-e e rendszer hatályosságát kiegészítő intézkedésekkel: követelheti a munkaadótól, hogy munkaidő-rendtartást készítsen, azt kifüggesse és közölje az iparfelügyelővel, hogy a rendtartás rendelkezéseinek a megengedett korlátok közt való kivételes túlléphetéséhez az iparfelügyelő engedélyét kérje stb. Bizonyos azonban, hogy német lelkiismeretesség, német törvénytisztelet és német hatóságok kelljenek ahhoz, hogy a törvény célzata még így is érvényesüljön. ~~X~~ Ameddig iparfelügyelőink azon a legutóbbi évi jelentésükben is nyíltan beismerik állásponton¹⁾ vannak, hogy a fiatalok érdekében megállapított határozott törvényi rendelkezések alkalmazásánál is tekintettel kell lenniök a külföldi versenyvel küzdő iparunkra is, noha tudhatják, hogy magának törvényünknek idevonatkozó rendelkezései is mögötte maradnak a velünk versenyző külföldön e részben elért állapotoknál; amíg az iparhatóságok érzéketlenségén és mulasztásain még az ily »körültekintő« iparfelügyelet előterjesztései és rendelkezései is hajótörést szenvednek: addig ez a rendszer — igaz, hogy bárminő más rendszer sem — komoly eredménnyel nálunk nem kecsegtethet. ~~X~~

A fiatalok és nők védelmével kapcsolatban törvényhozásunknak az e célt közvetlenül szolgáló törvényi rendelkezések megállapításán kívül további feladatai is vannak. Miként a mérvadó külállamokban, be kell vonni nálunk is a munkásokat az iparfelügyeletbe; gondoskodni kell mai tökéletlen munkaügyi statisztikáinknak megfelelő kiépítéséről és végül munkaügyi tanácsnak, vagyis olyan, ha nem is hatósági, de hivatali fórumnak szervezéséről, mely nem csupán parancsszóra, de saját kezdeményezéséből foglalkozik a munkásvédelemnek számtalan nagyfontosságú kérdésével, foganatosít vizsgálódásokat és tesz a jelentkező bajok elhárítására javaslatokat.

De vannak még további feladataink is.

Mert kitűnik az elmondottakból, hogy a munkásvédelem, másfelől a gazdasági, kulturális és szociális állapotok közt benső kapcsolat áll fenn. Amint a gazdaság, a kultúra és a szociális állapotok fejlődésének egyik legfontosabb feltétele a munkásvédelem, úgy viszont megfelelő gazdasági, kulturális és szociális háttér nélkül a törvényhozás önmagában nem teremhet igazi munkásvédelmet. Ne csupán a törvény holt betűjére, de a holt betűnek életet adó e gazdasági, kulturális és szociális feltételek megvalósítására is gondoljunk hát, mikor termelésünknek, emberanyagunknak és egész társadalmunknak javára nemcsak papírra festett, de igazi munkásvédelmet akarunk ez országban teremteni.

¹⁾ L. A magyar kir. iparfelügyelőség 1909. évi tevékenységéről a kereskedelemügyi m. kir. minisztertől az 1910. évben kiadott jelentést a XLVI. s XLVII. lapon.

Az 1911. évi július hó 19-ikén kelt német-birodalmi biztosítási törvény.

A »Munkásügyi Szemle« számára írta: **dr. Stier-Somlo**, egyetemi tanár (Bonn).

(VII.) A biztosítás teherviselője továbbra is a *szakszövetkezet* (Berufsgenossenschaft) marad. Ez a biztosított üzemek tulajdonosait foglalja magában. Az igazgatóságba a szövetkezet tagjai választhatók. (623. §.) A bizottság itt, nyilvánvaló tekintettel a készülő munkáskamaratörvényre, avégből, hogy ott a munkásképviseleknek is képviseleti joga legyen, elhatározta, hogy a szakszövetkezetek igazgatósági tagjaivá valamely ipartestületnek, vagy a szövetkezethez tartozó részvénytársaságnak, részvényekre alapított betéti társaságnak vagy korlátolt felelősségű társaságnak olyan felügyelőbizottsági tagjai is megválaszthatók legyenek, akik legalább 5 éven át a szövetkezethez tartozó valamely üzemnek meghatalmazott üzemvezetői voltak. A költségek fedezése, az érvényben álló joggal egyezően, azt a rendezést nyerte, hogy a szakszövetkezetek olyan tagsági díjakat szedjenek, amelyek a lefolyt üzleti év szükségletét fedezik. (731. §.) A felosztó-kirovó rendszer jövőre is megmarad. (732., 749. §§.) A késedelmes fizetők ellen irányuló határozmányok szigorítása nyert helyet. Az alapszabályok megállapíthatják, hogy az igazgatóság jogosult előleget szedni az olyan tagoktól, akik a járulékok fizetésével ismételtelen késedelmeskedtek. (738. §. 2. bekezdés.) A balesetbiztosítás elvi szervezetével függ össze a járulékfizetés és a *járadékmegállapítási eljárás* kérdése is. Ha a balesetbiztosítás szolgáltatásairól egyedül és kizárólag a szakszövetkezetek gondoskodnak, úgy a munkásoknak és más biztosítottaknak nincs igényük arra, hogy az igazgatásban részt vegyenek és csak az alapelv ellenére lehet befolyásuk a biráskodásra is. Rámutatnak azonban arra, hogy tényleg a betegsegélyző pénztárak viselik a szakszövetkezet terheinek egy részét, amennyiben az első 13 és gyakran a legnehezebb hetekben saját erejükből kell a baleseti sérültekről gondoskodniok. Ennélfogva vagy a biztosítottaknak kellett a törvény által közelebbről meghatározandó közreműködési jogot engedni, ami a szakszövetkezetek önkormányzatának kérdését is bizonyos mértékben érintette volna, vagy pedig a szakszövetkezeteknek a baleset napjától kezdve kellett volna a baleseti kártalanítás terheit viselniök. Más kérdés az, hogy a szakszövetkezetek is, vagy azok egy része nem viselné-e szívesen jogainak korlátozását, ha ez pénzügyi terheinek csökkentésével járna. A R. V. O. indokolása szerint a biztosítás teherviselőinek szolgáltatóképessége, amennyiben a baleseti és rokkantsági biztosításról van szó, feltétlenül biztosítva van ugyan. Mindamellett vannak iparágak, amelyekben a közép és kisebb terjedelmű üzemek vannak túlnyomó számban és amelyek nemcsak a reájuk nehezedő terhek miatt panaszkodnak keservesen, hanem a járulékok behajtásának nehézségeit is hangsúlyozzák és a kényszerbehajtási intézkedések nagy számára is rámutatnak.

A R. V. O. az utóbbi lehetőségtől eltekintett, de viszont attól is, hogy a szakszövetkezetek határozatait bizonyos esetekben a biztosító hivatalban helyet foglaló biztosított ülnökök útján közvetve befolyásolja, amint ez a biztosítási hivatalnak és a biztosítás teherviselőjének összeműködéséből következett volna.

Ezek a legfontosabb újítások és kiegészítések, amelyeket a R. V. O. hozott. A terjedelmes és az ipari, mezőgazdasági és tengeri balesetbiztosításról szóló rész egyébként szakemberek és a mindennapi gyakorlat emberei részére hálás talajként kínálkozik. Hosszú és komoly fáradozás lesz szükséges arra, hogy az termékenyen megműveltessék.

A birálat, amely a szakszövetkezetek jogfosztásának leküzdésére irányult, sikeres volt. Lényegében megmarad az eddigi jogállapot. Az eljárás

rendszerint a vállalkozó baleseti jelentésével kezdődik. Ezt követi a rendőri balesetvizsgálat, amelyet a törvény nem utalt a biztosítási hivatalok hatáskörébe. Az igényjogosult azonban a biztosítási hivatalnál indítványozhatja a vizsgálatot. Megállapítandó: 1. a baleset oka, ideje, helye, lefolyása és módja; 2. a sérült vagy elhalt személye; 3. a sérülés módja; 4. a sérült tartózkodása; 5. az elhalt minden hátrahagyotta és a sérült minden hozzátartozója, aki a *jelen törvény szerint* kártalanítást igényelhet; 6. ama segélyek és járadékok nagysága, amelyekben a sérült a birodalmi biztosítás alapján részesül. Nem vették figyelembe azt a más oldalról tett javaslatot, hogy a vizsgáló rendőrhatóság köteles legyen azokat a tanúkat, akik nem laknak a területén, minden további nélkül, tudniillik a biztosítás teherviselőjének különös indítványa nélkül, a lakóhelyére illetékes rendőrhatóság útján kihallgattatni. Jelenleg a rendőrhatóságot rendszerint nem lehet erre rábírní. A balesetvizsgálatban részt vehetnek vagy pedig ugyanott képviseltethetik magukat: a sérült vagy hátrahagyottai, a baleseti és betegségi biztosítás teherviselője, az üzemtulajdonos, a biztosítási hivatal, végül az iparfelügyelet alá tartozó üzemekben történt balesetek alkalmával az állami iparfelügyelő. (Ipartörvény 139. §. b) pont.) Mindezeket kellő időben értesíteni kell a vizsgálat időpontjáról. Ha az illető szövetkezet osztályokra oszlik, vagy ha bizalmi férfakat rendelt ki, az illető osztályvezetőséget vagy a bizalmi férfit kell a vizsgálat időpontjáról értesíteni. Ebbe be kell vonni a többi érdekelteket is. A helyi rendőrhatóság megállapítja a tényállást. Mindennemű nyomozásokat fogantathat. A helyi rendőrhatóság köteles a vizsgálat befejezése után annak iratait haladéktalanul megküldeni a biztosítás teherviselőjének. A határozat hozatala, az 1909. évi tervezettől eltérőleg, minden esetben a biztosítás teherviselőjének hatáskörébe tartozik. Ezzel elkerülni kívánják a felmerült aggályokat, ú. m. az eljárás szétforgácsolódását, a gyógykezelés megnehezítését, a sérültek és hozzátartozóik részére előlegek nyújtásának késedelmét. A biztosítás teherviselője a kártalanítás megállapításáról határozatot hoz és ezt kézbesíti. A kiadott határozatnak megfelelő kitanítást kell tartalmaznia abban a tekintetben, hogy az ellen egy hónapon belül kifogásnak van helye. Kifogás esetén a sérültet, ha ideiglenes vagy első állandó járadékról van szó, a biztosítás teherviselőjének választása szerint a megállapító közeghez vagy a biztosítási hivatalhoz idézik, állandó járadék megváltoztatása esetén pedig mindig a biztosítási hivatalhoz. Ha a sérült nem jelenik meg, véghatározatot hoznak; ha megjelenik, megtartják vele a tárgyalást. Nyomozásokat fogantathatnak; a biztosított megfelelő előleg nyújtásának feltételével, valamely általa megjelölt orvos meghallgatását kívánhatja. Ideiglenes vagy első állandó járadéknál a biztosítási hivatal az iratokat, véleményének nyilvánításával, leadhatja a biztosítás teherviselőjéhez; állandó járadékok megváltoztatása esetén pedig a munkaadók és biztosítottak egy-egy képviselőjének közreműködésével megtartott, nem nyilvános szóbeli tárgyalás alapján véleményt nyilvánítani tartozik mindazokról a kérdésekről, amelyek nézete szerint a biztosítás teherviselőjének elhatározására nézve jelentőséggel bírnak, különösen kiemelve a biztosítás képviselőinek netáni eltérő véleményét. Csak ezután hozza meg a biztosítás teherviselője és pedig szükség esetén további bizonyítás felvétele alapján és szabad elhatározásához képest véghatározatát. Ez felebbezéssel, a biztosítási főhivatal határozata pedig, bizonyos korlátok között, a birodalmi vagy országos biztosítási hivatalhoz intézendő felfolyamodással megtámadható. Emellett azonban lényegesen korlátozták azoknak az eseteknek számát, amelyekben felfolyamodásnak van helye. Most ugyanis ki lesz zárva a felfolyamodás, ha 1. betegségyről vagy háziápolásról lesz szó; 2. olyan keresetképtelenségre alapított járadékról, amely a felfolyamodási bíróság határozathozatalának idején vagy jogerős megállapítása után elmúlt; 3. olyan járadéki részletekről, amelyeket, állandó keresetképtelenség esetén, meghatározott és már

lefolyt időtartamokra kellett megállapítani; 4. gyógyintézeti ápolásról, 5. hozzátartozók járadékáról; 6. temetkezési segélyről; 7. ideiglenes járadékokról; 8. állandó járadékoknak a viszonyok változása következtében újból imegállapításáról; 9. végkielégítésről; 10. eljárási költségről. Ezzel mindenesetre a birodalmi biztosítási hivatalnak az úgynevezett kisebbfokú ügyektől való lényeges tehermentesítése fog bekövetkezni és sok erő fel szabadul a R. V. O. által a birodalmi biztosítási hivatalra hárított számos új feladatra (Monatsblätter für Arbeiterversicherung 1911. 98, 99. lapok).

Igen jelentékeny újítás történik a szakszövetkezet tartalékalapjának képzésére vonatkozólag. Az ipari balesetbiztosítási törvény 34. §-át már hosszabb idő óta jogosult támadások érték, mind a balesetbiztosítás teherviselőinek különleges szempontjából, mind pedig általános pénzügyi tekintetéből. Az 1907. év számadási eredményei szerint az ipari szakszövetkezetek tartalékalapjának összege (a mélyépítési és kovácsszakszövetkezet kivételével) 241.796 millió márka volt. Ezt az összeget az ipari balesetbiztosítási törvény 34. §-a értelmében 1921. évig 535.084 millió márkára kellene emelni; így az ipartól további 294 millió márkát vonnának el, amely, tekintettel arra, hogy az ipar termelő tőkéjét átlag 6⁰/₀-kal kamatoztatja, míg ellenben az állampapírokban való kamatoztatás csak 3¹/₂⁰/₀-kal történhetik, évi 7¹/₃ millió márka veszteséget jelent. Az eddigi jog szerint 1901. évtől kezdve a tartalékalapok mindenkori állagához 3—3 éven át, a tartalékalap kamatainak beszámításával 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4⁰/₀-ot kellene hozzáadni. Az 1921. évtől kezdve a tartalékalap kamataiból kellene venni azokat az összegeket, amelyek szükségesek a minden egyes biztosított személyre eső kirovási járulékoszeg további emelésének mellőzése céljából. A kamatok többi része, időbeli korlátozás nélkül, tovább is a tartalékalaphoz volna csatolandó. Az 1909. évi tervezet határozmányai ezzel szemben javítást céloztak. Az első 11 év leteltével és amennyiben a 11. év az ipari balesetbiztosítási törvény életbelépte alkalmával már letelt, úgy 1901. évtől kezdve a tartalékalaphoz való hozzájárulást oly mértékben kellett volna megállapítani, hogy a következő 21 évben a tőkeállag elérje annak a kártalanítási összegnek háromszorosát, amelyet abban az évben kell fizetni, amely évre nézve az utolsó hozzájárulást beszédtek. Elvileg eltértek tehát a szakszövetkezeti tartalékalap abból a célból való felemelésének gondolatától, amely a baleset következtében sérült munkások részére a kijáró kártalanítások tekintetében kellő biztosítékot kívánt nyújtani. A legnagyobb biztosítékot nyújtja ugyanis az iparnak a maga egészében való szolgáltatási képessége, végső esetben pedig magának a birodalomnak a kezessége. Jelenleg az erős tartalékok gyűjtését lényegileg azzal indokolják, hogy a veszteglési állapot (Beharrungszustand) bekövetkeztéig a járadékosok évről-évre szaporodó száma következtében az üzemtulajdonosok által fizetendő kirovási járulékok összege is egyre emelkedik és hogy ezért magának az iparnak érdekében van, hogy jelenleg nagyobb tőkéket gyűjtsön, avégett, hogy azután ezek kamataiból a felosztandó összegekhez hozzájárulhasson és azoknak további emelkedését megakadályozza. Tényleg azonban az ily gazdasági politika az óriási kamatveszteséggel járó és már kiemelt nagy veszély következtében ellene szól az egészséges pénzügyi rendezésnek. A javaslat tehát, bár nem szakított a tartalékalap gondolatával, mégis arra törekszik, hogy azt némileg gyöngítse. Ezt célozta ama további szabály is, hogy abban az esetben, ha valamely szakszövetkezetnek a 21 éven át aránytalanul nagy járulékokat kell szednie, a birodalmi biztosítási hivatal azt az időt, amely alatt a tartalékalapot a megállapított nagyságig kell emelni, legfeljebb 10 évvel meghosszabbíthatja. A birodalmi biztosítási hivatal határozza meg annak a hozzájárulási összegnek nagyságát, amelyet ilyen esetben a szakszövetkezetnek beszédnie kell. Mindaddig, amíg a tartalékalaphoz járulékok szedetnek, a tartalékalap kamatai a folyó kiadá-

sok fedezésére fordíthatók. Ennek az időnek a lejárta után a tartalékalap kamataiból kell venni azokat az összegeket, amelyek a tapasztalatszerűleg jövőben a munkabérek minden 100 márkájára átlag eső felosztandó összegek további emelkedésének mellőzése céljából szükségesek. A kamatok maradványát mindaddig a tartalékalaphoz kell csatolni, amíg ez a mindenkori kártalanítási kötelezettségek fedezeti tőkéjének felét eléri. Különös esetekben a birodalmi biztosítási hivatal megállapíthatja, hogy a kamatoknak mely része fordíttassék a felosztandó összeg csökkentésére és mely része csatoltassék a tartalékalaphoz. Ugyanígy a birodalmi biztosítási hivatal állapítja meg azt is, hogy a mindenkori kártalanítások tőkeértékét miként kelljen megállapítani.

Haladásként kellett tekinteni, hogy a kártalanítási kötelezettségek kiszámítása nem történik, miként eddig, a biztosított személyek száma szerint. Az »átlag alkalmazott biztosított személyek« száma azonban teljesen határozatlan és ingadozó volt. Minden üzemben szünet nélkül változik a létszám. Statisztikai célból, miként *Wenzel* kiemeli, összehasonlítható számok elérése végett a »teljes munkás« (*Vollarbeiter*) fogalmát állították fel, akiknek számát minden üzemben akként állapítják meg, hogy az egy-egy évben teljesített munkanapok számát 300-zal osztják. Az »átlag foglalkoztatott személyek« száma alatt ellenben a szabályszerű üzleti forgalom mellett és teljes üzem idején alkalmazott munkások számát kell érteni, tehát idényüzemekben (építési üzem, cukorgyárak, szeszgyárak, jégtermelési üzemek stb.) a főtevékenység idején alkalmazott személyek számát. Ez a szám azonban mindennapi ingadozásoknak van alávetve és ezért megállapítása többé-kevésbé önkényes, amint hogy az egyes szakszövetkezetekben teljesen különböző elvek szerint is történik. Az eddigi törvény az egyes szakszövetkezetek tartalékolásának nagyságát teljesen gépíleg és kártalanítási kötelezettségeire való tekintet nélkül állapította meg és pedig az egyes tartalékalapok mindenkori állagának százalékos tételeiben, amely tartalékalapok a jelenlegi szabályozás életbelépte idején, 1900. évben, az egyes szakszövetkezeteknél igen különböző nagyságúak voltak. Ha valamely szakszövetkezetnek az előbb említett évben aránylag nagy tartalékalapja volt, a 34. §. kötelezte, hogy ezeket az összegeket ugyanabban az arányban tovább is felemelje. Ezzel ellentétben az 1909. évi tervezet a tartalékalapokhoz való hozzájárulások nagyságát csak a kártalanítási kötelezettségekhez való aránytól kívánta függővé tenni, akként, hogy a tartalékok nagysága az 1921. évben fizetendő kártalanítási összeg háromszorosában állapíttassék meg. Eddig az időpontig kellett volna tehát létrejönni a kiegyenlítőedésnek, amely azonban a legközelebbi évekre igen különböző igényeket támasztott volna az egyes szakszövetkezetekkel szemben. *Wenzel* rámutatott, hogy egyes szakszövetkezeteknek, mint a cukoriparszakszövetkezetnek, a 34. §. hibás rendezése következtében már most is olyan tartalékuk van, amely a fizetett kártalanítási összegeknek csaknem négyszeresét teszi és az 1921. évre vonatkozólag megállapított követelmények mértékén már is túlmegy, míg mások, így a mészárosipari szakszövetkezet és a finom mechanikai ipari szakszövetkezet, csak olyan tartalékalapokkal rendelkeznek, amelyek nem haladják meg lényegesen a kifizetett kártalanítási összegeket. Amíg előbbieket a legközelebbi 12 évre felszabadulnának a további tartalékolástól és meglevő alapjuk kamatait járulékaik csökkentésére fordíthatnák, addig utóbbiak kénytelenek volnának tagjaiktól jelentékeny áldozatokat követelni avégett, hogy a törvény követelményeinek az 1921. évig megfelelhessenek. Itt azután a birodalmi biztosítási hivatal említett jogának kellene érvényesülnie a tartalékolás időtartamának és nagyságának kivételes meghatározása tekintetében. Az előző javaslat további előnye abban volt, hogy a tartalékok legmagasabb összegét a kártalanítási kötelezettségek fedezeti tőkéjének felére korlátozta és hogy 1922. évtől

kezdve, a tartalékalap szabályszerű kiegészítésének megszüntével, annak kamatai, amennyiben a tapasztalatszerűleg jövőben a munkabérek minden 100 márkájára átlag eső hozzájárulási összegek további emelkedésének mellőzésére szükségesnek látszott, a tartalékalaphoz voltak csatolandók. Több irányban azonban ezzel a szabályozással sem voltak megelégedve és abban a véleményben voltak, hogy meg kellene elégedni azzal, hogy jövőre lényegileg csak a kamatokat csatolják a tartalékalapokhoz. Ez a kívánság azonban nem teljesedhetett.

A R. V. O. a kérdést most következőleg rendezi: A szakszövetkezetek kötelesek tartalékokat gyűjteni. A tartalékalap képezése a kártalanítási összegekhez való hozzáadás útján történik. Be kell szedni az első kirovánál 300, a másodiknál 200, a harmadiknál 150, a negyediknél 100, az ötödiknél 80, a hatodiknál 60°-ot; a hetedikről a tizenegyedikig terjedő felosztásnál mindenkor 10°-kal kisebbedik a tartalékolás aránya. A kamatok is a tartalékhoz csatolandók. Az első 11 év leteltével, vagy ha ez az idő az ipari balesetbiztosítási törvény hatálybalépte idején (Reichsgesetzblatt 1900. év, 585. oldal) már letelt, úgy 1901. évtől kezdve ezeket a hozzájárulásokat akként kell megállapítani, hogy a következő 21 év alatt a tőkeállag elérje annak a kártalanítási összegnek háromszorosát, amelyet az utolsó hozzáadás évében kell fizetni. Ha valamely szövetkezetnek a 21 év alatt aránytalanul magas hozzájárulásokat kellene fizetnie, a birodalmi biztosítási hivatal az időtartamot legfeljebb 10 évvel meghosszabbíthatja és ebben az esetben megállapítja annak a hozzájárulásnak nagyságát, amelyet a szövetkezetnek beszednie kell.

A tartalékalap időközi kamatai (743. §.) a folyó kiadások fedezésére fordíthatók. Ennek az időnek letelte után a kamatokból kell fedezni azokat az összegeket, amelyek szükségesek annak megakadályozására, hogy a tapasztalatszerűleg jövőben a kifizetett munkabér minden 100 márkájára átlag eső kirovási összegek ne emelkedjenek. A kamatok maradványát mindaddig a tartalékalaphoz kell csatolni, amíg ez a mindenkori kártalanítási kötelezettségek fedezeti tőkéjének felét eléri. Különleges esetekben megállapíthatja a birodalmi biztosítási hivatal, hogy a kamatoknak mely része fordíttassék a kirovás csökkentésére és mely része a tartalékalap gyarapítására. Megállapítja továbbá azt is, hogy a kártalanítási kötelezettségek tőkeértékét miként kell kiszámítani.

Ipari választott bíróságok és az új polgári perrendtartás.

Irta: **dr. Meszlény Arthur**, kir. törvényszéki bíró, egyetemi magántanár.

Az 1911. évi I. t.-cikk a polgári peres eljárás kódexe lesz, s mint ilyen, fel kívánja ölelni a magánjogok érvényesítésének egész nagy területét. Szabályait tehát alkalmazni kell minden olyan jogügyben, amelynek tárgya magánjogok érvényesítése, hacsak ezt kifejezett törvényes intézkedés ki nem zárja. A törvény XVII. címe szabályozván a választott bíróságok előtti eljárást, kétségtelen, hogy ezek a szabályok minden fajta választott bíróság tekintetében irányadók, a mely polgári természetű jogügyek tárgyában ítélik s amelyet a törvény külön rendelkezések alá nem utal. Addig tehát, amíg egy esetleges új ipartörvény az ipari választott bíróságok ügyét netán külön nem szabályozza: mindaddig a Prtts. 767–788. §-ai e bíróságok előtt indítandó eljárás tekintetében is irányadók.

Ezúttal nem az eljárási szabályok részleteivel kívánok foglalkozni: azokat ugyanaz a nagyfokú technikai tökély, ugyanaz a mélyen szántó alaposság, ugyanaz a nemes igazságszeretet jellemzi, amelyet mint e kiváló törvényhozói mű jellemvonásait az egész jogászvilág nem győzi eléggé dicsérni. Amiért most ezt a tárgyat fölvetjük, az ama nagyfontosságú elvi kérdés, vajjon magának a választott bírósági szerződés érvényességének azok a szabályai, amelyeket a Prtts. 767. §-a felállít, kielégíthetik-e a munkásviszony speciális igényeit, átfogják-e azoknak a jogviszonyoknak egész körét, amelyek számára a választott bíróság kikötését lehetővé kell tenni.

A Prtts. jelen szövegezésében alig lehet kitérnünk az elől az értelmezés elől, hogy a Prtts. szerint *választott bíróság kikötése csak vagyoni jogi per tekintetében lehetséges*. A Prtts. 767. §-a ugyan ezt a korlátozást kifejezetten nem tartalmazza, s anyagi előfeltételül csak azt kívánja meg, hogy a felek a szerződés tárgyáról szabadon rendelkezzenek. Azonban alább meglátjuk, hogy ez az előfeltétel maga sem kíván mást jelezni, mint azt, hogy ne lehessen választott bíróságot kikötni ott, ahol más rendes bíróságnak a felek magukat szintén nem vehetnék alá; már pedig, ha a törvény a rendes bíróságnak való szerződéses alávetést is csak vagyoni jogi perben engedi meg (Prtts. 45. §.), s ha a szerződés érvényéhez a pertárgy fölötti szabad rendelkezés lehetőségét követeli, ami a vagyoni jogon kívül álló jogok tekintetében sokszoros korlátozások alá esik: úgy *a minori ad majus* azt kell következtetni, hogy *nem vagyoni jogi perben választott bíróság kikötésének nincs helye*. Így értelmezte az eddigi gyakorlat is az 1868. évi LIV. t.-cikknek azt az analog szabályát, hogy kiskorúak és gondnokság alatt állók pereiben a rendes illetékességtől eltérésnek nincs helye (53. §. d) pont): a választott bíróság ítéletét a megelőző eljárással együtt megsemmisítette, mert a perbevont alperesek közt kiskorúak is voltak (C. 1900. aug. 8. 942., Grill-Dtár VI. I. 496. sz.), noha más tekintetben ugyanazt a rendelkezést a legliberálisabban alkalmazta, pl. érvényesnek tekintette a sommás eljárás és a járásbírósági hatáskör kikötését (C. 1897. jun. 16. I. H. 25., ugyanott 494. sz.), s érvényesnek tekintette az alávetést is, ha nem az alperes, hanem a felperes kiskorú (C. 1900. apr. 10. 155., ugyanott 493. sz.). A kérdés tehát az: megfelel-e a munkaviszony és jelesül az ipari munkaviszony követelményeinek az az álláspont, hogy annak körén belül is csak vagyoni jogi perek számára lehessen választott bíróságot kikötni?

A kérdés megoldása végett tudni kell, mit értünk általában s mit ért különösen a Prtts. vagyoni jogi per alatt.

Az ítélet csak annyiban válik jogerőssé, amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz — mond a Prtts. 411. §-a. A per tárgya tehát a keresettel érvényesített jog; s vagyoni jogi per az olyan per, amelynek tárgya vagyoni jog, azaz *amelyben a kereset vagyoni jogot érvényesít*. Ezt mindenesetre jó precizirozni, mert a mindennapos szóhasználattól eltér. Az 1.000 K iránt indított pernek nem ez az 1.000 K a tárgya, hanem felperesnek az a joga, amelynél fogva az alperestől 1.000 K-t követelhet. Látszik ez abból is, hogy nem keresetváltogatás, ha felperes az eredetileg követelt tárgy helyett mást, vagy többet vagy kevesebbet követel, ha az eredetileg érvényesített jog helyett, bár ugyanazon tények alapján, más jogot érvényesít (*arg. ex*: Prtts. 188. §.). A per tárgya egyszóval nem a szolgáltatás, melyben az alperest siker esetén az ítélet marasztalja, hanem a jog, amelyre ez a marasztalási kérelem alapítva van. Vagyonjogokból

már most eredhetnek nem vagyoni tárgyú szolgáltatások és viszont. A polg. tkv. tervezetének 582. §-a szerint a telek tulajdonosa megtilthatja más telken az oly intézkedéseket és cselekményeket, amelyeknél fogva gőz, füst, korom, bűz, zaj, rázkódás és más efélék az ő telkére áthatnak úgy, hogy ennek használatát lényegesen korlátozzák. Vajjon vagyoni jogi kereset-e az ilyen kereset azon az alapon, mert vagyoni jogot: tulajdonjogot érvényesít, noha a szolgáltatás, melyben az ítélet marasztal, nem vagyoni természetű? Viszont az egyesületi tagságból folyó kötelezettség a tagdíj megfizetésére, a szolgálati szerződésből folyó bérfizetési kötelezettség vagyoni szolgáltatásra irányul, noha a kötelezettség jogalapja nem vagyoni jogi, hanem személyjogi viszony. Hol itt a helyes határvonal?

Nem boldogulunk a Prtts. helyes értelmezésével addig, míg nem követjük annak szerzőjét abban az alapfelfogásban, hogy a keresetbe vett jog, az *igény*, az alapul fekvő materiális jogviszonytól különálló, sajátos jogalakulat. A tulajdonjog pl. egy és ugyanaz, akár *A*, akár *B* tartja birtokban a dolgot: mégis más az az igény, amelyet *A* ellen, s más az, amelyet *B* ellen érvényesítek s e két per tárgya nem ugyanaz. A vagyoni jogból származhatik azonban vagyoni jogi és nem vagyoni jogi igény s így vagyoni jog alapján keresetbe nem vehetők vagyoni jogot, s viszont: személyjogi jogviszony alapján kereshetők vagyoni jogot. A Prtts. szempontjából vagyoni jogi per lesz a második, nem lesz az az első.

Eredményeinket alkalmazva a választott bíróság kérdésére, azt kell megállapítanunk, hogy a Prtts. szerint nem lehet választott bíróságot kikötni oly ipari munkaviszonyból származó peres kérdés eldöntésére, amelyben a keresetbe vett igény nem vagyoni igény. A munkás joga a kollektív szerződésben megállapított pihenő időre, erkölcsiségének, egészségének, élete biztonságának oltalmát célzó intézkedések megtételére, a főlebbvalók részéről követett bánásmód ellen felhozható panaszok, a bizalmiférfiak szerepe és hatásköre körül felmerülő differenciák s egy tömeg más fontos és csak e körben otthonos vitakérdés elől ez az álláspont elzárna a választott bíróság kikötésének a lehetőségét. Lehet-e, szabad-e a törvény ily értelmezését megtérni?

Az eddigi jogban a kiskorúak oltalmára felállított hasonló szabály értelmezése kapcsán a fent is idézett *ítéletek* nem csinálnak titkot abból, hogy ennek a korlátozásnak legislatorius oka és célja a kiskorú érdekeinek a megoltalmazása s hogy tehát a rendelkezésnek oly terjedelmet és határokat kell adni, a minőket ez a cél megkíván. A szolgálati szerződés körében már most a tényleges hatalmi helyzet az, hogy a választott bíróságok és jelesül azok, a melyeket a *kollektív szerződések* állapítanak meg, főképp és elsősorban a munkásság érdekeinek az igazságos megóvása és a kollektív szerződés betartásának biztosítása végett vannak kikötve; s a lehető legantiszociálisabb álláspont volna, ha valaki az ilyen választott bírósági kikötés érvényét tagadásba venné azon az alapon, hogy ilyet csak vagyoni jogi perben lehet érvényesen megállapítani. A törvényhozót mindenestre mulasztás terheli, hogy erre a fontos kivételre nem gondolt s hallgatásával ily értelmezés lehetőségének kaput nyitott. Azonban a törvényt célszerűen kell értelmezni s a kikötés korlátozásának célja a gyengébb fél oltalmában foglaltatik; ahol tehát erre az oltalomra nemcsak, hogy szükség nincs, hanem ellenkezőleg, az oltalom éppen a kikötés minél teljesebb megengedésében állt, ott az interpretátor nem habozhat.

Persze, van az idézett §-ban még egy korlátozás, s azzal is számolni

kell, ha az értelmezés a megbízhatóság jelzőjére pályázik. A törvény a választott bírósági szerződés érvényességéhez azt is megkívánja, hogy a felek a per tárgyáról *szabadon rendelkezzenek*. Tudjuk már most, hogy éppen a személyiségi jogok tekintetében a szabad rendelkezés lényegesen meg van szorítva. A polg. tkv. tervezete is kimondja, hogy a munkavállaló az 1605—1611. §-okból folyó személyiségi jogairól eleve le nem mondhat s oly megállapodás, mely e §-ok szabályain az ő terhére változtat, hatálytalan. V. ö. továbbá T. 1617., 1618. §§.

Megengedem már most, hogy a Prtts., mikor 767. §-ában a választott bírósági szerződés érvényéhez megkívánta, hogy a szerződés tárgyáról a felek szabadon rendelkezzenek, első sorban arra gondolt, ami éppen tárgya a választott bírósági szerződésnek, t. i. a kérdéses peres viszonyra magára; arra gondolt tehát, hogy a per egészére nézve ne álljon fenn a felek személyében valamely akadály a rendelkezésnek, pl. kiskorúság, gondnokság stb., azaz legyen meg nekik a perbeli cselekvőképességük (Prtts. 71. §.). A § indokolása egyenesen kimondja, hogy ezzel a korláttal csupán helyesebb alakot kívánt adni a törvény annak a gondolatnak, amelyet az eddigi jog (1868: LIV. t.-c. 495. §.) úgy fejezett ki, hogy választott bíróság előtti eljárásnak nincs helye oly esetekben, amelyekben a rendes bírói illetékeségtől való eltérést az id. t.-c. 53. §-a kizárja. A törvénynek ez a korlátja tehát csak oda visz vissza, a honnan mi már eleve kiindultunk, hogy t. i. nem lehet választott bíróságot kikötni oly esetben, amikor a felek magukat más rendes bíróságnak sem vethetnék alá. Nem vonatkozik tehát ez az intézkedés arra, amit első látszatra takar, hogy a feleknek a *per tárgya fölött* kell szabadon rendelkezniök, hogy tehát oly ügyben, amely az egyéni rendelkezésnek nem tárgya, választott bíróság el nem járhatna. Nincs benne ez a korlát közvetve sem a törvényben. A Prtts. 71. §. 2. bekezdése értelmében, igaz, perbeli cselekvőképessége van annak is, aki a szóban levő per tárgyáról peren kívül jogérvényesen rendelkezhetik, miből arg. a contrario útján folya, hogy ily rendelkezési jog híján nincs perbeli cselekvőképesség. Csakhogy ez a 2. bek. csupán azon személyek részére *terjeszti ki* kivételkép a cselekvőképességet, akiket az egyébként meg nem illetne, de nem akarja a per tárgyára való tekintettel *elvonni* azoktól, akik egyébként (id. §. 1. bek.) már cselekvőképesek. Szóval: a mi kérdésünket ez a pont egyáltalán nem érinti, s a hiány hiány marad avval és anélkül.

S ezt a hiányt most már csak egy módon lehet orvosolni, melyet a tőlünk telhető nyomatékkaal ajánlunk az irányadó körök figyelmébe: az éppen most a törvényhozás asztalán fekvő *életbeléptetési törvénynek kifejezetten ki kell mondania, hogy ez az intézkedés nem érinti azoknak a választott bírósági szerződéseknak az érvényességét, amelyeket az ipari (és mezőgazdasági) munkaviszony keretében a munkavállalók és munkaadók egymással kötnek.*

Szociálpolitikai tanfolyam. A Munkásügyi Szemle 1911. december 10-én megjelent számában közöltük a NÉPMŰVELŐ TÁRSASÁG által rendezett SZOCIÁLPOLITIKAI TANFOLYAM célját és programját. E közleményünket külön levonatban is kiadtuk s díjtalanul megküldjük mindazoknak, akik e tanfolyam iránt érdeklődnek. Olvasóinkat külön is felkérjük, hogy ezen első szociálpolitikai tanfolyam látogatása érdekében hathatós tevékenységet kifejteni sziveskedjenek.

A 12 előadás tandíja 5 korona. Egyes előadás (2 óra) tandíja 50 fillér.

Itt említjük meg, hogy Bárczy István polgármester rendeletben hívta fel a fővárosi tisztviselőket s tanítókat e tanfolyam látogatására.

SZEMLE.
MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.**A gazdasági munkások biztosítása az államok törvényhozásaiban.**

Irta: **dr. Fáy Gyula**, min. osztálytanácsos, az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztár igazgatója.

A gazdasági munkások biztosítása az államok törvényhozásaiban nem mutat olyan előrehaladottságot, mint az ipari munkásoké. Még azokban az államokban is, amelyek a munkásbiztosítás terén a legnagyobb eredményekkel dicsekedhetnek, a gazdasági munkások biztosítása csak lassú lépésben halad a többi foglalkozások tekintetében tett hasonló gondoskodás nyomába.

Ez a jelenség több okra vezethető vissza. Nevezetesen a viszony a gazdasági munkás és munkaadó között még ma is patriarkálisabb, mint bárminő más alkalmaztatásban. A gazdák, különösen az állandóan alkalmazott gazdasági munkásaikkal, vagyis a gazdasági cselédekkel szemben a régi időben törvényes kényszer nélkül gondoskodtak azok betegségében, szerencsétlenségeiben, s az e téren Európaszerte hozott első kényszerítő törvények, melyek a gazdák ellátási kötelezettségét kimondták, tulajdonképpen csak a fennálló szokásjogot szankcionálták. Egészen más volt az ipari foglalkozásokban alkalmazottak ellátásánál az a jogforrás, amelyből a törvényes gondoskodás kifejlődött, s amelyre a legtöbb helyen a bányamunkások adták meg az ő társaládaikkal a legklasszikusabb példát; ezeknél a munkások szövetkezése vagyis egyenesen a kölcsönös biztosítás volt az alap, melyen a törvényes intézkedések felépültek.

Hogy tehát az államok a gazdasági munkásokról inkább a gazdák szavatosságának kimondása, mint a biztosítás formája útján gondoskodtak, annak oka első sorban a történeti fejlődés volt, de e mellett kétségkívül közrejátszott ama különbség is, mely a gazdasági és egyéb foglalkozások keresetének minősége között mutatkozik. A gazdasági munkások az ő időszakos keresetükkel nehezen illeszthetők be a biztosításnak az ipari foglalkozásokra mért kereteibe, hol a munkások általában egész éven át egyformán keresnek.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk különösen a betegség esetére való biztosítás szempontjából azt a legfontosabb különbséget, mely az ipari és gazdasági foglalkozás között fennáll, hogy míg az ipari munkások túlnyomólag a gócpontokban nyernek alkalmaztatást, hol a gyógyítás mindennemű eszközei rendelkezésre állanak, addig a gazdasági munkásokat foglalkozásuk a periferiákhoz köti, hol éppen első sorban a gyógyítási eszközök hiánya miatt nem csak nálunk, de más államokban is egységes biztosítás behozatala nagy nehézségekkel jár.

Ezeknek előrebocsátása után, abból a célból, hogy a gazdasági munkások biztosítása tekintetében történt gondoskodásnak áttekinthető képét adjuk, vegyük sorba a munkásbiztosításnak három fő ágazatát, úgymint a betegség, baleset és rokkantság esetére való biztosítást.

1. *A betegség esetére való biztosítás* ott, ahol önkéntes formában fennáll, természetesen egyetlen államban sem zárja el az utat a gazdasággal foglalkozók önkéntes belépése előtt, s azt is el lehet mondani, hogy ahol az önkéntes biztosítással nagy eredményeket értek el, mint például Franciaországban, ott a biztosításra való törekvés a gazdasági munkásokat sem hagyta érintetlenül. Számuk azonban a biztosítottak sorában mindenütt aránylag csekély százalékot tesz ki. Ahol pedig az ipari munkások beteg-

ség esetére való biztosítása kötelezővé tétetett, ott a gazdasági munkások a biztosításban önkéntesen úgyszólván egyáltalában nem vettek részt. Így van ez nem csak minálunk, hol az ipari munkásbiztosítási intézmény a gazdasági munkások sorából önkéntes tagokat nem számlál, hanem így volt ez a legutóbbi időkig Németországban is, hol a betegség esetére önként biztosított gazdasági munkások és cselédek nem tettek ki statisztikára méltó számot.

A gazdasági munkások betegbiztosítását ugyanis az e téren legnagyobb alkotással dicsekvő németbirodalmi törvények sem tették eddig kötelezővé, csak lehetővé tették, hogy azok biztosítása akár országos törvénnyel, akár helyhatósági statutummal kötelezővé tétessék. A birodalmi törvény alapján országos törvénnyel be volt hozva a biztosítási kényszer Baden, Hessen, Schwarzburgsondershausen és Szászországban, továbbá statutumokkal be volt hozva Bajorország községeinek mintegy 30 százalékában, valamint Északporoszország mintegy 33 helységében Königsberg vidékén, de ez utóbbi helyeken nem 26 heti, hanem csak 13 heti segélyezéssel. Ezenfelül táppénz nyújtása nélkül ugyancsak 13 heti gyógyításra, nem ugyan a birodalmi törvény alapján, hanem külön országos törvénnyel be volt hozva Württembergben, valamint a még 1869-ből való szegényügyi országos törvényen alapuló statutumokkal Bajorország községeinek másik 30 százalékában. El lehet tehát mondani, hogy eddig Németországnak aránylag csak csekély részében volt behozva a gazdasági munkások kötelező betegbiztosítása.

Az 1911-ben megalkotott új birodalmi biztosítási törvény a betegbiztosítást már a gazdasági munkásokra is kötelezővé tette, de meghagyta az ipari munkások biztosításával szemben azokat a különbségeket, amelyek a régi birodalmi törvény engedélye alapján az előbb felsorolt helyeken mindenütt gyakorlatban voltak. Nevezetesen megengedi, hogy azok az éves gazdasági munkások, akiknek szerződésük értelmében betegség esetén legalább 26 héten át ugyanoly értékű ellátásra van joguk, mint aminőt számukra a biztosítás nyújtana, táppénzt ne kapjanak, de ezzel szemben megfelelően kevesebb biztosítási díjat is fizessenek, sőt ugyanezt akkor is megengedi, ha kevesebb a bérjárandóságuk a fenti mértéknél, mely esetben a táppénznek csak ezt kiegészítő hányadára van joguk. Végül az új törvény arra is módot nyújt, hogy a gazdasági munkások október 1-től március 31-ig segélyképen csak féltáppénzt kapjanak, amivel szemben az év többi részében táppénzük emelhető, illetőleg biztosítási díjaik leszállíthatók.

Az új törvény érdemleges újítást csak a biztosítási szerv formáján eszközölt, amennyiben az eddigi községi biztosítás helyébe kerületi pénztárakat (Landeskrankenkasse) állított fel. A községi biztosítás, mely eddig a gazdasági munkások betegbiztosítását ellátta, különösen azokban a községekben, ahol helyben vagy közelben volt orvos, gyorsan, e mellett olcsón dolgozott, maguk a helyi érdekeltek részéről általában panaszra okot nem adott, s miután abban a község egész lakossága anyagilag érdekelve volt, mert hiszen a hiány a község pénztárának terhére esett, a visszaélések úgyszólván ki voltak zárva. Mindenesetre jobb eredményeket értek ott el, ahol községi biztosítás volt, mint ahol már eddig is kerületi pénztárak működtek, mint pl. Württembergben, hogy az egyes helyek érdekeltsége a távolabbi központokban működő pénztáraival nem érzett oly szoros kapcsolatot. A községi biztosítás eltörlése bizonyos oldalról azon jelszavak alatt sürgettetett, hogy egyrészt nincs benne az érdekeltségnek autonómiája, mert igazgatásába mindenki csak annyiban folyhatott be, amennyiben a község egyéb ügyeinek igazgatásában része volt, másrészt, hogy a községi biztosítás csak a törvény által előírt minimális segélyeket nyújtotta. Konstatálnunk kell, hogy az újítással az autonómiát el nem érték, mert az új kerületi pénztáraknál sincs több autonómia, mint a községi biztosításnál volt,

amennyiben alapszabályait a közigazgatási kerület alkotja meg, abban kimondhatja, hogy választmányt nem alakít, s ha alakít is, annak tagjait nem a munkások és munkaadók választják, hanem ezek sorából a közigazgatási kerület képviselőtestülete nevezi ki. Előre látható, hogy ily berendezkedéssel ezek a pénztárak sem fognak a minimális segélyek határán túl terjeszkedni és pedig annyival kevésbé, mert ezentúl az előálló hiányok a közigazgatási kerület pénztárát fogják terhelni.

A gazdasági munkásokra is kiterjedő kötelező betegbiztosítási törvényt Németországon kívül még csak egyetlen állam alkotott, nevezetesen Norvégia, mely 1910. évi törvényében nem tett különbséget az ipari és gazdasági foglalkozások között, hanem minden 16 éven felüli munkást és pedig a városiakat 1.400 korona, a falusiakat 1200 korona évi kereseten alul belefoglalta a kötelező betegbiztosításba. Segélyezési szabályai hasonlóak a német mintához, s a gazdasággal foglalkozókat érintő rendelkezései közül csak az említendő fel, hogy a cselédekre nézve kimondja, miszerint azokat a gazda — kórházi ápolás esetét kivéve — négy hétig köteles ápolgatni, aminek fejében a cselédet illető táppénzt a gazda kapja. (Ehez hasonló rendelkezés volt a szász országos törvényben.)

E két államnak most ismertett törvényalkotása azonban teljesen új, úgy, hogy az általános kötelezettség behozatala által a gazdasági munkások betegbiztosításánál elért eredményekről még beszélni nem lehet.

Magyarországon a gazdasági munkások részére szintén nincs kötelező betegbiztosítás, de tudvalevőleg közülük az állandó alkalmaztatásban lévők ellátására más országokét messze túlszárnyaló törvényes gondoskodás történt; az önkéntes betegbiztosításra pedig az 1907:XIX. t.-c. teljes mértékben megadja számukra a lehetőséget. Ami a biztosítási kényszert illeti, annak behozataláról ma még nem, csak legfeljebb annak előkészítéséről beszélhetünk. E tekintetben főként arra kell törekednünk, — amire az 1908. XXXVIII. t.-c. megalkotásával az első lépés meg is történt, — hogy közegészségügyi szolgálatunkat a periferiákon kielégítővé tegyük, hogy amely kötelezéseket a gyógyítás tekintetében majdan a biztosítási kényszer behozatalával magunkra vállalunk, azoknak a gyakorlatban eleget is tudjunk tenni.

2. *Áttérve a balesetbiztosításra*, itt is Németország járt elől a biztosítási kötelezettség behozatala útján való gondoskodással. Németország már 1884-ben megalkotta a kötelező balesetbiztosítást, mely 1886 óta kiterjed az összes gazdasági munkásokra és cselédekre.

Ausztria 1887-ben hozta be a biztosítási kényszert, és pedig a gazdasági munkások közül csak azokra, akik gazdasági motorikus üzemekben dolgoznak.

Olaszország 1898-ban állította fel a kötelező balesetbiztosítást, szabad választást engedve az állami és magánbiztosító intézmények között, s 1904-ben a gazdasági motorikus üzemeket is belevonta e kötelezettségbe.

Dánia 1908-ban mondta ki a gazdasági munkások kötelező biztosítását. (Itt az ipariakra nincs biztosítási kötelezettség.)

Luxemburg, mely 1902-ben alkotta meg a kötelező biztosítást, 1909 óta a gazdasági munkásokra is kiterjesztette azt.

Fel kell még említeni Franciaországot és Belgiumot, amelyek — és pedig az előbbi 1898-ban, az utóbbi 1905-ben — a biztosítási forma kényszere nélkül megállapították a munkaadó szavatosságát a gazdasági munkások baleseteinél.

Magyarország tehát, Németországot kivéve, a gazdasági munkások balesetbiztosítása terén megelőzte a többi államokat, amidőn 1900-ban behozta a gazdasági cselédek kötelező balesetbiztosítását, amelyet 1902-ben, illetőleg 1907-ben a gazdasági gépmunkások kötelező balesetbiztosításával egészített ki. E gondoskodásánál ez idő szerint csakis az kifogásolható,

hogy az általa nyújtott segélyek nem ütik meg azt a mértéket, amelyet más hasonló intézmények nyújtanak. Ezen a hiányon azonban legközelebb segíteni fog a máris parlamenti tárgyalás alatt álló novella, mely bár átlagos napibérek alapul vételével, de lényegében ugyanazt a mértéket alkalmazza a gazdasági munkások baleseti segélyezésénél, mint az ipari munkások biztosító intézménye.

3. *A rokkantság esetére való biztosítás terén, amely állam törvényt alkotott, a gazdasági munkásokat sem vette ki a többi munkások közül.*

Itt szintén Németország járt legelől. Az 1889-ben felállított rokkantsági és aggkori biztosításba a gazdasági munkásokat is kötelezően bevette.

Ezt a példát a többi állam közül eddigelé Franciaország és Luxemburg követték, nevezetesen az előbbi 1910-ben alkotta meg a kötelező aggkori biztosításra vonatkozó, az utóbbi pedig 1911-ben hozta meg a kötelező rokkantsági és aggkori biztosításról szóló törvényét. Mindkét törvény kiterjed a gazdasági munkásokra is.

Itt fel kell említeni Dániát és Angliát, melyek közül az előbbi 1902 óta, utóbbi pedig 1908 óta, nem ugyan biztosítás formájában, hanem úgy, miként az ezelőtt Franciaországban is volt, díjfizetési kötelezettség nélkül a szegényellátás mintájára részben a községek, részben az állam költségén segéllyel gondoskodnak minden 60, illetőleg 70 éven felüli ellátásra szoruló honpolgárról.

A többi állam, mely e téren törvényt alkotott, nevezetesen Belgium és Olaszország, az önkéntes forma mellett felállított intézmény állami támogatására szorított.

Ugyanezt tette Magyarország is azzal a különbséggel, hogy az 1900-ban hozott törvény csakis a gazdasággal foglalkozók önkéntes biztosítására létesített intézményt, a járadékot pedig csupán rokkantság, nem pedig egyszersmind aggkor esetére biztosította.

Ez a biztosítás nem külföldi mintára készült, hanem megalkotását az vezérelte, hogy lehetőleg az érdekelték köréből felhangzott óhajások figyelembe vételével a magyar gazdasági munkásnép speciális igényeihez mért intézmény alapjai rakassanak le, annak kiépítése pedig a tapasztalatokat megérlelő időre hagyassék fenn.

A különböző óhajások honorálására irányuló jó szándék, melynek az anyagi eszközök csekély volta mellett a gyakorlati tapasztalatok és ezekre alapítható matematikai számítások hiánya szabtak határt, nem is egy-egy-éges biztosítási formát, hanem az áttekinthetőség rovására a gondoskodásnak többféle formáját is eredményezte. A gyakorlatban való érvényesülésnek ez a körülmény már magában véve nem előnyére, hanem inkább hátrányára volt.

Meghaladná e cikk terjedelmét e különböző biztosítások ismertetése s azok előnyeinek és fogyatékoságainak méltatása, reá kell azonban mutatnunk két törvényes intézkedésre, melyet ugyan annak idején a köteles óvatosság tett indokolttá, de legfőbb oka volt annak, hogy az önkéntes rokkantsági biztosítás eddig nem terjedt el oly mértékben, ahogy az kívánatos lett volna.

Egyfelől ugyanis a törvény túl alacsony belépési korhatárt állított fel, nevezetesen a rokkantsági biztosításba 35 éven felüli egyének fel nem vehetők, holott a jövő felől való aggodalmat és a jövőről való gondoskodás iránti hajlandóságot inkább az öregebb kor hozza magával.

Másfelől pedig a törvény csakis a nehezen meghatározható rokkantságot jelölte meg a járadékra való jogosultság alapjául, ellenben azok, akikről a rokkantság nem igazoltatik, akárminő aggkorukban sem tarthatnak igényt járadékra, holott a határidő előzetes megjelölése nélkül az a biztosítás, hogy igazolt rokkantság esetén járadékot ad a pénztár, nem

vonzza eléggé földműves népünket, mely pozitívabb, kézzelfoghatóbb feleletet óhajtana arra, hogy hány éves korában, mikor éri el a nyugdíjjogosultságot.

A már fentebb említett novelláris törvényjavaslat az elterjedés e két főakadályát el fogja hárítani. Nevezetesen egyfelől ledönti a korhatárt, kimondván, hogy az általa újonnan felállított nyugdíjbiztosításba beléphet korra és nemre való tekintet nélkül minden 14 éven felüli egyén, akinek főkeresete a gazdasági munka. Másfelől pedig kimondja, hogy legalább is 10 évi tagság után 65 éves korának betöltésekor mindenki megkapja a reá tagsági évei szerint eső nyugdíjat, tekintet nélkül arra, hogy tud-e még dolgozni avagy nem.

Nem mulaszthatjuk el kiemelni, hogy az új törvényjavaslat mindeme két intézkedése egy-egy lépéssel tovább ment, mint az új német biztosítási törvény, mely igaz ugyan, hogy a kötelező formára helyezi a fősúlyt s a tekintetben páratlan is az alkotása, de az önkéntes belépés korhatárát a 40-ik életévben szabja meg, az aggkorét pedig, amelyben a járadék a munkaképtelenség igazolása nélkül is megadatik, a 70-ik életévben.

Miután pedig a földművelésügyi miniszter új novelláris törvényjavaslata, ha nem is ugyanolyan tételek szerint, de nagyjából hasonló befizetésekért hasonló értékű segélyeket szolgáltat a tagoknak, mint a német birodalmi törvény, remélhető, hogy az önkéntes nyugdíjbiztosítás, ha nem is fog oly eredményeket felmutatni, mintha az kötelezővé tétetnék, amire ez idő szerint, fájdalom, anyagi eszközökkel nem rendelkezünk, de a kötelezés kimondása nélkül is el fog terjedni a gazdasági munkásnép azon rétegeiben, melyekben meg van a fogékonyság a jövőről való gondoskodás fontosságának felismerésére.

A Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesülete 1912. évi január hó 12-én, pénteken délután 5 órakor a Társadalmi Múzeum helyiségében választmányi ülést tart. Tárgy: A munkásbiztosítási törvény anketjének előkészítése.

Drágasági pótlék. Az Országos Pénztár közgyűlésének legutóbbi számunkban közölt határozatából kifolyólag az Országos Pénztár 70.968/911. számú köriratban felhívja a Kerületi Munkásbiztosító Pénztárak igazgatóságait, hogy a drágasági pótlék tárgyában sürgősen határozzanak, az Országos Pénztár igazgatóságát pedig utasítja, hogy ezeket a határozatokat sürgősen tárgyalja, az Országos Pénztár alkalmazottai részére pedig a drágasági pótléket késedelem nélkül utaltassa ki. Egyúttal a napidíjak emelése tárgyában is felhívja határozathozatalra a pénztárakat.

Gyógyfürdő-szerződések. Az Országos Pénztár 1911. évi december hó 23-án kiadott körirata értelmében a gyógyfürdősegélyek nyújtásához szükséges központi beutalási eljárást az Országos Pénztár foganatosítja. 1912. évi január hó 1-től kezdve csupán az Országos Pénztár által írásbelileg beutalt tagokat látnak el a gyógyfürdők, s a helyi szervek csak az Országos Pénztár nyomtatványainak felhasználásával utalhatnak tagokat.

Emellett azonban az Országos Pénztárral nem szerződött gyógyhelyek is igénybevehetők, de csak úgy, ha a kerületi pénztárak az 1907: XIX. t.-c. 128. §. értelmében igazgatósági határozattal szerződést kötnek s ezekhez a hozzájárulást, illetve az Állami Hivatal jóváhagyását előzetesen elnyerték.

A kórházba, gyógyfürdőbe utalt tagok utiköltséggel való ellátása. Az 1907. évi XIX. t.-c. 59. §. 4. bek. szerint a kórházból kikerült és nem a kórház székhelyén lakó tagokat legfeljebb egyheti táppénz erejéig kell utazási költséggel ellátni. Nem gondoskodik a törvény az odautazásról, sem az ellátásról. Az Állami Hivatal 13. számú elvi határozatában megítélte a menetrendszerű utazási költségeket, kimondván, hogy a megfelelő utazási költség a fürdő igénybevételéhez járuló szükséges kiadásnak tekintendő.

Ennek megfelelő köriratot intézett az Országos Pénztár az összes helyi szervekhez.

E körirat dacára több helyről érkezett panasz, hogy a helyi szervek nem

utalják ki az odautazás költségeit. Ennélfogva az Országos Pénztár december hó 14-iki igazgatósági üléséből ismét utasítja a helyi szerveket, hogy a gyógyfürdőbe utalt tagoknak az oda- és visszautazás alkalmával szükséges költségeket utalják ki azzal, hogy hacsak külön orvosi rendeléssel II-od osztályú vasuti utazás nem iratott elő, mindig a III-adik kocsiosztálynak megfelelő utazási összeg utalandó. Az utazás idejére pedig egy-egy napi táppénznek megfelelő összeg folyósítandó.

Üzembesorozási határozatok. A «Munkásbiztosítási Közlöny 1911. évi december hó 31-én megjelent rendkívüli száma közli az Országos Pénztár igazgatóságának 1911. évi október hó 27-én tartott igazgatósági ülésén hozott határozatait és pedig úgy a felosztó-kirovó, mint a főkefedezeti üzletágba sorozott számos üzemre vonatkozólag.

Elvi határozatok. Járulékkövetelés fejében a munkaadó követelésének lefoglalása nem a kihágási eljárás útjára tartozik.

Ha a behajtás során kitűnik, hogy maga az anyagi kérdés vált vitássá, valóban munkaadó-e a végrehajtást szenvedő, a végrehajtás teljesen le nem folytatandó.

Minthogy a munkásbiztosítási kihágás hivatalból üldözendő, az ily kihágás miatt való eljárásnak nem nélkülözhetetlen feltétele a kihágás megtorlását célzó feljelentés. Ha a más alapon megindított hatósági eljárás folyamán merülnek fel ily kihágás jelenségei, a kihágási eljárás lefolytatása helyén való.

A birodalmi munkásbiztosítási hivatal és a német közhasznú és pártatlan jogi tanácsadó egyesületek szövetsége. A szövetség most adta ki évi jelentését, melyben igen érdekes adatokat közöl szerepléséről a birodalmi munkásbiztosítási hivatal előtt. Az utolsó évben összesen 1.224 biztosított munkás fordult a szövetséghez azzal a kéréssel, hogy a munkásbiztosítási hivatalnál a munkás jogi képviselőjét vállalja. 1.018 esetben balesetbiztosítási, 206 esetben rokkantbiztosítási ügyről volt szó.

A munkásbiztosítási hivatalhoz évente körülbelül 30.000 felebbezés közül legfeljebb 6000 került szóbeli tárgyalásra. A szövetség megállapítja, hogy a megmaradt 24000 felebbező közül körülbelül 12.000 tartozik oly szervezetekhez, melyeknek állandó képviselőjük van a munkásbiztosítási hivatalnál, marad tehát még mindig 12.000 jogkereső munkás, ki nem tudja, kihez forduljon jogvédelemért. A hivatalhoz érkezett felebbezéseknek azért utasítatik el oly nagy százaléka, mert a jogkeresőknek nincs jogi képviselőjük, nincs jogi tanácsadójuk. Igaz ugyan, hogy a hivatal törvény szerint köteles hivatalból kutatni a tényállást, és a hivatal becsületesen óhajt is megfelelni ennek a rendelkezésnek. De az ügyek nagy számánál fogva ennek az elvnek következetes keresztülvitele teljes képtelenség és azért van föltétlenül szükség a felebbezők jogi képviselőjére.

A magyar állami munkásbiztosítási hivatal judikaturáját kifogástalannak, sőt mintaszerűnek tartjuk.

Mégis ajánlatos volna, ha a munkásérdekeltség szervezetei foglalkoznának nálunk is a hivatal előtti jogi képviselő szervezésével.

Munkásbiztosítási kurzusok. A berlini munkásbiztosítási választott bíróságnál eddig is gyakorlatban volt munkásbiztosítási kurzusokat kiterjesztik. Eddig ezeken az előadásokon csak orvosok és közigazgatási tisztviselők vettek részt. Jövőben az összes érdekelteknek lehetővé akarják tenni a részvételt. Különösen jogászok, mérnökök és teológusok (?) részére akarják a kurzusokat hozzáférhetővé tenni, mert tapasztalták, hogy a nevezettek a hozzájuk fordulóknak a munkásbiztosítási igényeikre vonatkozólag nem tudnak szakszerű tanácsot adni. A kurzusokon a gyakorlati részre fektetik főleg a súlyt; ezért kívánják, hogy a hallgatók a nyilvános tárgyalásokat meghallgassák s ezenkívül még tervbe van véve nagyobb üzemeknek meglátogatása, hogy a hallgatók a munkánál lássák és ismerjék meg a munkásokat.

Baleset következtében beállott munkaképesség-csökkenés tanult és tanulatlan munkásoknál. A leipzig-i választott bíróság kimondotta, hogy a baleset következtében beállott munkaképesség-csökkenés másképp bírálendő tanult munkásoknál, mint tanulatlanoknál. Egy nyomdász a jobb mutatóujját elveszítette s ezenkívül a jobb középső ujja is megmerevedett 1908-ban s ennek alapján 25%-os járadékban részesült. A biztosító szervezet a járadékot le akarta szállítani azon a címen, hogy a közbeeső időben a sérült az ujj hiányát »meg-

szokta*. A sérült ezzel szemben arra hivatkozott, hogy neki mint nyomdásznak a mutatóujjára különösen szüksége van s bizonyos munkákat — gépszédést — az ujjának hiányában nem is végezhet. A középső ujj merevsége pedig nyomdásznál annyi, mint az ujj teljes elvesztése. A választott bíróság elnöke a sérült álláspontját magáévá tette s minthogy az orvosi szakértő is ily értelemben nyilatkozott, a szövetkezet képviselője is visszavonta a járadék leszállítására vonatkozó indítványát.

Lágyéksérvet üzemi balesetnek ismert el a Deutsches Reichsgericht. Németországban és Ausztriában a lágyéksérvet mint üzemi balesetet nem ismerték el. Az orvosok abból a szempontból indultak ki, hogy a lágyéksérvek veleszületett vagy észrevétlenül keletkező alapon lassan fejlődnek és kilépésük balesetként felfogható minden különös esemény nélkül történik. Azon ritka esetekben, ahol a sérv baleseti keletkezése elfogadható, súlyos betegségi tünetek lépnek fel minden munkát lehetetlenné tevő fájdalmak között.

A Reichsgericht dacára ennek elismerte egy mozdonyvezető lágyéksérvét, amelyet elesés folytán kapott, üzemi balesetnek. Miután sérve miatt nyugdíjazták, de nem kárpótolták megfelelően, magasabb nyugdíj végett pört indított. A bíróságok elfogadták a vasút ügyvédjének érvelését, hogy a baleset nem volt oka, hanem csak alkalmá a sérv keletkezésének. A Reichsgericht azonban megállapította a baleseti összefüggést azzal, hogy nem azon fordul meg a baleseti összefüggés, hogy a megbetegedés a baleset nélkül is bekövetkezett volna, ha bizonyos, hogy általa keletkezett.

Nők kirekesztése a munkásbiztosítási igazgatásból. A németországi nőalkalmazottak szövetsége kérvényt nyújtott be a birodalmi gyűléshez, hogy a magánalkalmazottak nyugdíjbiztosító intézetének járadék-megállapító bizottságaiba a nők is legyenek választhatók. A kérvényben hangsúlyozták, hogy a nők kirekesztése akkor is igazságtalanság volna, ha e bizottságok bírói funkciót teljesítenek. Tényleg azonban ezen bizottságok csak igazgatási funkciót végeznek, mint akár a betegsegélyező pénztárak, akár a balesetbiztosító szövetkezetek igazgatóságai. A nőknek a férfiakkal való egyenjogúsítására való kérelem tehát annál indokoltabb, mert a betegsegélyező pénztáraknál és a balesetbiztosító szövetkezeteknél a korlátlan választójogukat s megválaszthatóságukat a törvény elismerte.

Németországi betegsegélyező pénztárak 1910. évi statisztikája. Ez évben 8.217 községi, 4.752 helyi- (Ortskasse), 7.957 üzemi (építési, vállalati), 818 ipartestületi és 1.262 magánegyesületi pénztár működött, vagyis kevesebb, mint 1909. évben. A taglétszám azonban valamennyi pénztárnál emelkedett. A községi pénztárak taglétszáma 1,671.827 (1,625,542), az Ortskasse-k 6,845.940 (6,504.585), az üzemi pénztáraké pedig 3,273.710 (3,159.169) volt, továbbá az ipartestületi pénztáraknál 296.521 (283.776) és a magánpénztáraknál 928.606 (800.519) egyén volt betegség esetére biztosítva. A betegségi napokból a helyi pénztáraknál biztosítottakra 58,552.901 (57,340.010), az üzemi pénztáraknál 28,052.511 (27,952.522), a község pénztáraknál 8,904.192 (8,941.083) nap esett, valamennyi betegsegélyező pénztárnál a betegedési napok összesen 104,708.104 (103,368.412) napot tettek ki.

Németország valamennyi betegsegélyező pénztárának bevételei 379,284.496 márkára rúgtak (1909-ben 351,105.331 m.). Ebből a betegsegélyezési járulékok összege 357,617.168 (330,550.626) márka. Kiadás volt 350,545.175 (334,563.748) márka, amiből orvosi költségekre 76,440.495 (71,335.248) márka, gyógyászati ellátásra 44,470.182 (43,351.620) márka, táppénzekre 135,952.829 (134,456.435) márka, gyermekágyi és szülésznői segélyekre pedig 6,432.231 márka jutott. Temetkezési segélyekre 7,462.283 (7,424.403) márkát, kórházi (intézeti) ellátásra 45,270.027 (41,706.517), üdülő betegek gyógykezelésére 246.702 (210.492) márkát fordítottak. A kezelési költségek 20,434.195 márkára emelkedtek. (1909-ben 19,266.124 márka volt.) Taglétszám a községi pénztáraknál 203, a helyi pénztáraknál 1.440, az üzemi pénztáraknál pedig 411 biztosított jutott egy-egy pénztárra. A betegségi napokból esett fejenként 5'33 a községi-, 8'55 a helyi- és 8'57 az üzemi pénztárakra. Valamennyi pénztárra átlagosan fejenként 8'01 betegedési nap esett. (1909-ben 8'26.)

Amint e számadatok igazolják, az 1910. évi eredmény az előző évvel szemben pénzügyileg és egészségügyileg kedvezőbb volt, mindannak dacára, hogy az orvosoknak 4¹/₂ millió, a gyógyszerészeknek 3 millió, a kórházaknak pedig ugyan- csak 3 millió márkával fizettek ki többet, mint az előző 1909. évben.

Az angol munkásbiztosítási javaslatot csekély, inkább csak stiláris módosításokkal a felsőház is elfogadta. A felsőház módosításaihoz december 15-én az alsóház is hozzájárult s a következő napon már a királyi szentesítés is megvolt. A törvény f. évi július 15-én lép életbe.

Kötelesek-e a betegsegélyző pénztárak fogbetegeknek fogtömést adni? Erről a munkásegészségügyi szempontból eléggé fontos kérdéstről ír a *Versicherungsbote* című biztosítási szaklap egy hosszabb tanulmányt. Az érdekes közleményt a következőkben ismertetjük:

A betegsegélyző pénztáraknál nagyrészt az a felfogás, hogy a fogak odvassága magában nem betegség s csak akkor lehet betegséget megállapítani, ha a fogfájás, vagy a fogak elvesztése következtében az általános közérzésnek valamely zavara áll be. Ez a felfogás azonban téves. A betegség fogalmához nem szükséges, hogy az illetőnek fájdalmai legyenek, vagy hogy közérzésében valamely zavar állott be, elegendő, ha bármely okból orvosi beavatkozás szükségeltetik. Egy fognak a pusztulása épp úgy betegségnek tekintendő, mint bármely más testrésznek a pusztulása és az orvosi tudomány mai állása szerint feltétlenül kezelést igényel. A pénztárak tehát fogbeteg tagjaiknak minden szükséges kezelést megadni kötelesek.

Melyik azonban a szükséges kezelés? A fog odvassága kétféle módon szüntethető meg: a fogat eltávolítják, vagy pedig plombálják.

Minthogy a pénztárak csak a *szükséges* orvosi kezelést kötelesek nyújtani, sok esetben arra az álláspontra helyezkednek, hogy csak a foghuzással járó költségeket kötelesek viselni, nem pedig a plombálással járó magasabb költségeket is. Ez a felfogás ismét téves s nagyon csodálatos konzekvenciákhoz vezetne ennek az érvényesülése, amit a következő példával lehet bizonyítani. Ha egy pénztári tagnak a szemgolyója betegedett meg valamely oly betegségben, ami csak hosszas gyógykezelés után gyógyítható, akkor a fenti felfogás analogiájára a pénztár azt mondhatná, hogy nem gyógykezelte a szemet, hanem eltávolíttatja, mert az sokkal kevesebb költséggel jár. Ezt természetesen mindenki örütségnek tartaná s mégis ugyanez a helyzet a fogakra vonatkozólag is. Mert a fogak szintén fontos részei a testnek. Fontos testrészeket azonban csak akkor szabad eltávolítani, ha ez az eltávolítás az orvosi tudomány szempontjából feltétlenül szükséges s elkerülhetetlen, s nem pedig, ha olcsóbb, mint a gyógykezelés.

A pénztárak részben azzal is érveltek a fogtömés nyújtása ellen, hogy a biztosítottak körében a fogak plombálása nem szokásos. Ez azonban szintén tévedés. A biztosítottak egy részének körében lehetséges, hogy nem szokásos a fogplombálás, de a magasabb díjazású biztosítottak s nevezetesen a kereskedősegédek, technikusok s jobban díjazott munkások között igen is szokásos. Ezeknek tehát ezen az alapon is meg kellene azt adni. A pénztárak azonban nincsenek jogosítva arra, hogy tagjaik között a szolgáltatmányok tekintetében különbséget tegyenek s ezért is kötelesek a fogtömést az összes tagoknak nyújtani.

Felmerül még az a kérdés, hogy a plomba nem tekintendő-e gyógyászati segédeszköznek s minthogy a gyógyászati segédeszközökre vonatkozólag a német törvény megszorításokat tartalmaz az ára tekintetében, nem utasíthatják-e el a pénztárak ezen az alapon a fogtömést igénylő tagokat. Erre a kérdésre szintén nemmel kell felelni. A plomba, illetve a plombálás nem tekinthető gyógyászati segédeszköznek, hanem gyógykezelésnek. A plombálásnál túlnyomó az orvosi tevékenység, ezzel szemben a plomba anyaga alig jöhet tekintetbe. A plombának önmagában nincs is jelentősége. Épp úgy, minthogy egy sebkötésnél az orvosi működés a túlnyomó jelentőségű s nem a felhasznált vatta, épp úgy nem jöhet tekintetbe a fogtömésnél a felhasznált cement az orvosi tevékenység mellett. Mindezekből az következik, hogy a pénztárak kötelesek fogtömést is nyújtani a tagoknak, természetesen a legolcsóbb anyagból, mert a drágább anyag csak luxus. Mindamellet lehetnek olyan esetek is, amikor csak aranyplombát lehet alkalmazni s ilyenkor ennek a költségeit is viselni kell a pénztárnak. Műfogakat, illetve fogsorokat azonban nem kötelesek a pénztárak szolgáltatni, mert ezek gyógyászati segédeszközöknek tekintendők s a törvényben meghatározott maximális összegnél (egy mankó, vagy szemüveg értéke) többbe kerülnének. Amely pénztárak alapszabályai azonban továbbmenő szolgáltatmányokat is biztosítanak a tagoknak, azok a pénztárak fogsorokat is adhatnak.

SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY.

A szociális egészségügy perspektívája.

Írta: Dr. Friedrich Vilmos, egyetemi m. tanár, főorvos.

Az orvosi tudomány egyik legfiatalabb ága: a szociális egészségtan nagy átalakulásokat eredményezett az emberiség javára. Az átalakulás a haladás útján régi feltevéseket, melyek mint dogmák érvényesültek, döntött meg s az elméletek és feltevések helyét tapasztalati tények foglalták el; mindennek közös eredménye, hogy a kóroktan is ma már egészen mást hirdet, mint néhány évtizeddel ezelőtt. A bakteriologia ma már a legtöbb betegség okozóját kétségtelenül kiderítette. A vizsgáló eljárások fejlesztése, a mikroszkop tökéletesítése ismertté tették a félt ellenségeket s a kórokozó baktériumok alakja, életnyilvánulásai, hatásuk mikéntje ma már csaknem oly ismert, mint az emberi test szerkezete. Annak idején a heveny ragadós betegségek legtöbbjét »meghülés«-ből származtatták; pedig a tüdőgyulladás, a diftéria, a tifusz okozója csakúgy baktérium, mint a lepráé, (bélpoklosság), amelyet régente ördögi eredetűnek tartottak. A bennünket jelenleg közelebbről érdeklő s nálunk is helyenkint endemikusan fellépő gerincagyi-hüdes fertőzésének módja épúgy ismert lesz, mint a kolera tovaterjedésének sokféle lehetősége, vagy mint a gümőkór ragadósságának körülményei. A Németországban gyakran előforduló hús-mérgezést is, amint kiderült, egy a romlott húsban élősködő baktériumfaj okozza.

A tudomány mindeme vívmányainak jelentősége akkor lépett méginkább előtérbe, amikor azokat a gyakorlati téren sikerült érvényesíteni. A *szociális egészségtan* foglalkozik azoknak a tudományos kérdéseknek a gyakorlati életbe való átültetésével s ama tudományos eredményeknek az emberiség javára való értékesítésével, amelyeknek segítségével a közegészségügy s közvetve a társadalom minden tagjának egészsége javítható. Ezeknek az egészségügyi problémáknak a gyakorlatba, a mindennapi életbe való átültetése nemcsak nagy horderejű közegészségügyi kérdés, hanem az állam közgazdaságát is érintő és érdeklő tényező. A fertőző természetű betegségek felismerése, a betegek elkülönítése, a fertőzés terjedésének megállítására szolgáló egyéb módok végrehajtása egyes esetekben nem bizonyult kielégítő óvintézkedésnek. Megállapították ugyanis, hogy egyes szervezetekben baktériumok tartózkodhatnak anélkül, hogy az illető szervezetre károsak lennének, de átragadva másra s annak szervezetébe jutva — valamely alkalmi oknál fogva — az általuk okozott betegséget válthatják ki. Így jöttek rá a bacillus-hordozó vagy másképp bacillus-gazda fogalmára a hasi hagymáznál és a koleránál. Ha a bacillus-hordozó, egyébként teljesen egészséges személyeket embertársaiktól bizonyos időre elkülönítjük, új fertőzésnek vagy ragálynak tovaterjedését gátoljuk meg.

A szociális higiéné eredményeit azonban még inkább szembetűnővé tehetjük, ha rámutatunk, hogy míg a Visztula oroszországi partjain dühöng a kolera, ugyane folyó német-partján a kolera egyáltalán nem, vagy csak elvétve szed áldozatot, ami a közegészségügyi viszonyok rendezettségének tudható be. Más esetet véve: a tuberkulózis ott pusztít leginkább, ahol az egészségügyi állapotok a legelhanyagoltabbak; de talaját vesztí mindenütt, ahol a szociális viszonyok javításával levegő, napfény, megfelelő táplálék s tisztaság jut a nyomor helyébe.

Európaszerte csökken a születések száma, már Angliában is, ahol a nálunk oly elterjedt »egyke«-rendszer, vagy a francia »kétgyermek«-rendszer nem hódított tért. Az 1908. évben 123.300 volt az újszülöttek száma Angliában, 1911-ben már csak 81.645, ami a lakosság számához viszonyítva 2'9°/o kevesbedést mutat. Németországban az 1811–20. évben 1.000 lakosra 42'9 születés esett; 1891–1900. évben 1.000 lakosra már csak 36'7 születés jutott s e szám az 1900–1910. években még inkább csökkent.

A születéseknek e csökkenése ellenére is úgy Anglia, mint Németország lakosainak száma emelkedik, aminek jórészt nem a bevándorlás az oka, hanem az, hogy a halálozási arány az utolsó évtizedekben csökkent, s az átlagos életkor emelkedett; e két fontos körülmény kizárólag a szociális egészségügy művelésének és a szociális egészségügy terjesztésének eredménye.

Az orvostudományok szerepe tehát már eddig is lényegesen megnagyobbodott. A szociális egészségügy jelentősebb művelése előtt az orvosi tudomány már fejlődésének magasabb fokán is az emberi test finomabb szerkezetének felismerésével, az egyes érzékszervek működésének megállapításával, az ép és kóros viszonyok kiderítésével, a gyógyító módszerek tökéletesítésével foglalkozott; a szociális egészségügy térfoglalása óta azonban egy az előzőkkel egyenlő fontosságú kérdés: a betegségek megelőzése s a betegségek terjedésének megállítását is a vizsgálatok és kutatások tárgya.

A szociális egészségügy a szociális viszonyok javítására is vezet; a kettő közötti kapcsolat kétségtelenül bebizonyított s ma már tudjuk, hogy a szociális viszonyok javítása körülbelül azonos a közegészségügy javításával. A lakásviszonyok rendezése, a közlekedés javítása, a gyári és műhelyi viszonyok, a munkaidő és munkabérek szabályozása a munkabábelépés korának körülményes meghatározása stb., azok a tényezők, amelyek a munkásság egészségét és épségét óvják meg.

Az orvostudománynak azt az ágát, mely e kérdésekkel foglalkozik, ismerni, tanulni, tanítani kell; ezek ismerete elsősorban azokra az orvosokra fontos, akik a munkássággal jönnek érintkezésbe s ha ezek a szociális egészségügy alaptételeit tudni s azokat alkalmazni fogják, úgy e tanok az ő közvetítésük révén közkinccsokká lesznek.

Előadás a gerincagyi hűdésről. A székesfőváros polgármestere rendelettel kötelezte a törvényhatósága területén lakó orvosokat, hogy a gerincagyi hűdésben megbetegedetteket jelentsek be a hatóságnak, illetve a tisztiorvosi hivatalnak, csak úgy, mint a bejelentésre kötelezett ragadós betegeket. Ennek az intézkedésnek kapcsán dr. Sarbó Artur egyetemi tanár és dr. Heim Pál egyetemi magántanár a budapesti kerületi munkásbiztosító pénztár orvosainak előadást fognak tartani a járványos gerincagyi hűdés kórtanáról, tüneteiről, a betegek elkülönítésének mikéntjéről, a fertőzés terjedésének módjairól stb., minthogy e betegséget eddigelé csak egyes orvosok észlelheték aránylag kisebb számban.

A VII. Nemzetközi Tuberkulóziskongresszust f. évi április hó 14—20-ig Rómában fogják megtartani. A kongresszus előkészítő bizottsága három szakosztályban fogja tárgyalni a kongresszus előadási anyagát és pedig a társadalmi védelem, a belgyógyászati és sebészeti és végül az epidemiológiai szakosztályban. A kongresszusra előadásokat igen nagy számmal jelentettek be. Magyarország részéről mint előadók szerepelnek *Tauszk* (Budapest), *Hollós* (Szeged), *Genersich* (Kolozsvár), *Rajnik* (Budapest), *Goitein* (Budapest) Ország (Budapest) és Müller (Tátraháza).

A tuberkulóziskutatás érdekesebb adatai 1910-ben. Angolországban megállapították, hogy a tuberkulózishalált átlag 58 heti betegség előzi meg, ami az összmunkásságot számítva, évenként és fejenként 1.500 frank munkabérvesztést jelent.

A tüdővész az első 3—4 életévben úgyszólván egyáltalán nem fordul elő. A tüdővész beteg által kilégtetett levegő nem tartalmaz tüdővészbacillust.

1891—1892. évben *Poroszországban* 1.000 lélekre 2128 vagyis 21.28% tuberkulózis megbetegedés esett. 1880—1900 években a tuberkulózishalálozás Berlinben a férfiak között csökkent, a nők között emelkedett. A 20—39. életévek a legnagyobb megbetegedési arányt mutatják. A megbetegedés tetőpontja nőknél 10 évvel korábban következik be, mint férfiaknál. 1901-ben tuberkulózisban 10.000 személy közül 1373 halt el, 1908-ban 1196.

Franciaország északi megyéiben a legmagasabb a tuberkulózishalálozás. Itt fogyasztják a legtöbb pálinkát.

A tuberkulotikusok szaporodásának a francia hadseregben az az oka, hogy csak egy orvos van a sorozóbizottságban, ez is csak tanácskozási joggal. A tuberkulózis gyakorisága tekintetében a hadseregben Franciaországot csak Spanyolország múlja felül és Belgium éri el.

Az *Amerikába* kivándorló olaszok között ritkább a tuberkulózis, mint az Amerikából visszavándorlók között (0.24% 5.77%-kal szemben).

A *bulgáriai* hadseregben a tuberkulotikusok száma négyszer akkora, mint a polgári elemek között. Ennek oka túlerőtetés és hiányos táplálkozás.

A kretinismus okairól tartott igen érdekes előadást dr. Bircher aarai orvos a senckenbergi természetvizsgálók egyesületében.

Előadó és apja évtizedek óta a golyva és a kretinismus elleni küzdelemmel foglalkoztak és vizsgálatuk eredménye jó példa arra nézve, hogy elméleti tudományos vizsgálatok az emberiség részére nagy jelentőségű gyakorlati eredményekhez vezethetnek. Dr. Bircher kifejtette, hogy Schweizban a lakosság nagy része golyvában szenved, mely bizonyos vidékeken endemikus. Ugyanazon vidékeken, hol a golyva el van terjedve, más betegségi és elfajulási jelenségek is lépnek fel, amelyek a golyvával bizonyos okozati összefüggésben állnak. Eme jelenségeket kretin-degeneracio név alatt foglaljuk össze és ezek a golyvás szív, az endemikus süketség, és a szűkebb értelemben vett kretinismus.

Kretinismus alatt az egész testi fejlődés súlyos elfajulását értjük, melyet rendszeren erős szellemi gátlások is kísérnek. A test alacsony, a fej aránytalanul nagy, az arc a nyerges orr folytán eltorzult, a homlok alacsony és lapos, az állkapocs majomszerűen előálló, a karok tulságosan rövidek, gyakran az egyik hosszabb, mint a másik, a bőr lötyög. A 15. életévben lép fel többnyire a golyva. Az illetők szellemileg többnyire nagy mértékben visszamaradtak és nem ritkán teljes hülyeséget észlelhetünk; morális defectusok is gyakoriak.

Mindenütt, hol a kretinismus otthonos, egy beteges vonás hatja át az egész lakosságot; a kretinismus könnyebb foka és a golyvák erősen el vannak terjedve, a kretinek hebegő beszéde a nép dialektusát befolyásolja.

Hogy a golyva gyakoriságáról fogalmat alkothassunk, fel kell említeni, hogy Aarauban az iskolás gyermekek 30–40%-a szenved golyvában, hogy Schweizben a katonaságnál minden évfolyamban 2.250 ujonc nem tehet eleget katonai kötelezettségének, hogy 24%, a siketnémák száma, és hogy egyes helyeken a lakosság 10%-je kretin. Ezen vidékeken még az állatok is elfajulnak.

Kiderült, hogy sem az életmód, sem az illető helynek a tengerszin felett való fekvése, sem hegytető, sem völgy nem okozói a kretinismusnak, hanem csupán az ivóvíz.

Olyanok, kik golyvamentes vidékről vándoroltak be és bizonyos kutak vizéből ittak, rövid idő múlva golyvások lettek, ami már magában véve valószínűvé tette a viznek golyvaokozó hatását. Előadó apja és ő maga is kísérleteikkel erre nézve abszolút biztos bizonyítékokat szolgáltatottak. 200-nál több patkányt itattak oly vízzel, melyet golyvás vidékről vettek és valamennyien rövid idő múlva golyvában megbetegedtek. Igen beható geológiai vizsgálatok mutatták, hogy csak olyan vizek, melyek bizonyos kőzeteken át folynak, okoznak golyvát és kretinismust. Ezek oly kőzetek, melyek bizonyos, történeti idő előtti periodusok tengerfenekein képződtek, míg a vulkánikus eredetű kőzetek, mint az összes édesvízi képződések golyvamentesek. Szűrés által a víz ártalmasságát eltüntetni nem lehet, de 60°-ra való hevítés által igen. Ezért felteszik, hogy a golyvaméreg nem baktérium, hanem egy bizonyos különös módon vízben oldott vegyi anyag. A víz szűrésénél nyert lepedékekkel patkányoknál kísérletileg lehetett a golyvát előidézni.

A golyva okának kiderítése egyuttal megadta a módot a golyva elleni védekezésre. Sok község újból szabályozta vízellátását és azon pillanattól kezdve, hogy ivóvizüket golyvamentes kőzetekből nyerték, új megbetegedési esetek nem fordultak elő és néhány év leteltével ezen községek teljesen golyvamentesek lettek. Bizonyítékul szolgált továbbá azon körülmény is, hogy egyes házakban lakó gyerekek, mely házak az új vízvezetékbe nem voltak bekapcsolva és melyek ivóvizüket még a régi kutakból nyerték, golyvában megbetegedtek.

Egy orosz lakástörvény tervezete. A lakásviszonyok Oroszországban igen rosszak. Bármely munkás vagy kisiparos lakását látogatjuk meg, mindenütt hygénie-ellenes irtózatot találunk. A helyiségek túlszűfoltak, a levegő rossz, nehéz; tisztatlanság, por, szemét az udvarokban, lépcsőházakban és laká-

sokban is. A lakásokat senki sem ellenőrzi, sem a túlzásfolttságot, sem pedig egyéb hygienikus károkat illetőleg. Ezért megelégedéssel kellene fogadni azt a tervezetet, melyet a közegészségügyi főfelügyelő dolgozott ki és melynek címe: Szabályzat azon egészségügyi követelményekről, melyeknek az újonnan épített házak és lakóhelyiségeknek meg kell felelni az 50.000-nél több lakással bíró városokban. Ezen egészségügyi követelmények meglehetősen radikálisak. A legkisebb levegőmennyiséget egy személy részére 17'8 köbméterben állapítja meg, a padló területe legalább 8'8 m² legyen, a szoba magassága legalább 2'6 m. Az ablak a padló területének legalább 1/8-a legyen. A fűtés 14° R. állandó hőfokra rendeztessék be. Pincelakások új házakban egyáltalában nem engedélyezendők. A ház magassága az utcának és udvarnak felénél nagyobb nem lehet. Továbbá a ház bekapcsolandó a vízvezeték- és csatornahálózatba. Végül a lakásviszonyok ellenőrzésére külön városi lakásellenőrző hivatal létesíttessék. Bármily üdvösek is ezen követelmények, az életben nem sok várható tőlük, ha egyúttal pozitív irányban nem történik valami, tudniillik jó és olcsó lakások közhasznú építkezését nem eszközlik. De erről a tervezet említést sem tesz. A tervezetet az összes nagyobb orosz városoknak elküldték véleményezés végett s jelenleg a városi hatóságok külön bizottságokban tárgyalják. Képzeltető, milyen fogadlatásra talált ezen tervezet. Hír szerint a legtöbb helyen méltatlankodással és hangos kifakadásokkal fogadták és használhatatlannak bélyegezték. A háztulajdonosokat dühre ingerelte már ama gondolat, hogy hivatalos közeg legyen köztük és védtelen lakóik között, amely az utóbbiak kizsákmányolásának biztos határokat szabna.

Városi munkásházak Drezdában. Drezdában is érezhetővé vált a lakásnyomor s különösen sokgyermekű munkáscsalád nem talál lakást. A város egyelőre félmillió márkáért épít városi kislakásokat, melyek első sorban a szegényebb sorsú lakosság lakásnyomórának enyhítésére szolgálnának. A lakások tehát csak konyha, lakható kamra és lakószobából fognak állani. Egyedülálló személyek számára még kisebb lakásokat egyetlen fűthető szobából is építenek. Bérletet ezekben a városi házakban első sorban a sokgyermekű családok kapnak.

Portalanítási berendezkedések egy aranyozó-intézetben. A munkatermek szellőztetése normális körülmények között is rendszerint sok technikai nehézségbe ütköznek és fokozódnak eme nehézségek, ha a munka természete az erősebb légmozgást meg nem engedi. Így igen nehéz volt a szellőztetés kérdésének megoldása egy aranyozó-intézet munkatermeiben, melyekben számos gázzal fűtött préselőgép türehtetlen meleget fejlesztett, ellenben minden intenzívebb légmozgást, a finom aranylemezekre és aranyporra való tekintetből, kerülni kellett. Az intézetben alkalmazott munkások folyton panaszkodtak a munkatermekben uralkodó nagy hőség, valamint a munkánál kifejlődő igen sűrű és kellemetlen por miatt, mire az intézet a következő igen célszerű portalanítási módot vezette be. Azelőtt a felesleges fém eltávolítását egyszerű kefékkel eszközölték, minél a porképződést megakadályozni nem lehetett. Ezeknek helyébe minden préselőgép mellé két hajlékony csövön függő szívókészüléket alkalmaztak, amelyek közül az egyik az aranyat, a másik a bronzport szíjja magába. A csövekből a két különböző porszívóval segítségével két különböző víztartányba kerül, melynek vizéből mindegyik újból megszerezhető.

Pormentesítés cipőgyárakban. Egészségügyi szempontból igen fontos, hogy a cipőiparban használt gépek, melyek működés közben bőrport és forgácsokat állítanak elő, mint pl. a különböző tisztító gépek, már eleve a gépekbe beépített alkalmas porszívókkal legyenek ellátva, úgy hogy a munkások a portól ne szenvedjenek és a por eltávolítását ne kelljen utólag szorgalmazni. Különösen fontos ez kis üzemeknél, melyek csak kevés géppel dolgoznak. Nagy üzemeknél ezzel ellentétben az a törekvés érvényesül, hogy egyetlen egy aspirator távolítson el együttesen minden port és hulladékot. Ha ez célszerűen történik, akkor a munkáknál képződő port úgy el lehet távolítani, hogy ez a szomszédoknak alkalmatlanságot nem okoz. A pardubitz-i iparfelügyelőség területén 4 gyárban a motoros üzemre való áttérésnél vezették be a poreltávolító készülékeket és ezek igen jól beváltak.

Tudományos feladataink az alkoholkérdésben. Az alkoholkérdés complexumában dr. Elster nézete szerint — dacára az alkoholkérdés óriási irodalmának — a következő kérdések beható, tudományos alapozása szükséges.

Orvosi szempontból vizsgálendő, vajjon az alkohol mint adstringens és mint megnyugtató szer oly értékkel bír-e, hogy szabad forgalomban hagyható, tekintet nélkül arra, hogy nagy szociális veszedelmet képez. Épígy szükséges volna az alkoholokozta elfajulást behatóbban vizsgálni. Elster felemlíti azt az alkoholbarátok részéről sokat hangoztatott axiomát, hogy régebben is sokat ittak s így ha az abstinensek nézetei helyesek volnának, az emberiség legnagyobb része degenerált kellene, hogy legyen. Ezzel szemben a következőkre utal: 1. az alkoholtartalmú italok előállítására régebben nehezebb, technikájuk fejletlen és az italok alkoholtartalma kisebb volt; 2. az alkoholtartalmú italok elterjedése meg volt nehezítve, hisz a középkorban még az országutak mentén is alig volt korcsma; 3. a nép széles rétegei, mint pl. a földművesek, úgyszólván abstinensek voltak.

Szükségesnek tartja továbbá az alkohol közgazdasági szerepének bővebb vizsgálatát. Itt tekintetbe veendő az azon kiadások, melyeket az alkohol közvetve okoz az államnak. Kórházak, szegényházak, tébolydák, börtönök létszáma $\frac{1}{3}$ -dal csökkenne, ha az alkoholt kiirtani sikerülne. Azon számításoknál, mennyi a munkások keresete az alkoholiparban, figyelembe kell venni az ezen üzemekben dolgozó munkásoknál az alkoholokozta megbetegedések és balesetek nagyobb arányszámát. Nem sokat remél az alkohol eltiltásától (a középkorban a dohány is szigorúan tiltva volt), sem az alkohol nagyobb megadóztatásától. Egyedül a felvilágosítás és az önfegyelem az, ami sikerre vezethet.

Alkohol és büntett közötti összefüggést világítja meg az 1910. évről szóló legújabb bajor igazságügyi statisztika, mely szerint a bajor bíróságoknak 8.674 oly ítélete jutott jogerőre, melyeknél a büntetendő cselekményt ittas állapotban követték el. Ezenkívül 190 oly egyént büntettek, akiknél a büntett eredő oka szokványos alkoholizmusra vezethető vissza. A büntetendő cselekményeknek több mint fele súlyos, illetve életveszélyes testi sértés volt. Ez a statisztika azonban nem fedti a való tényállást, mivel számos oly bűnös cselekedet felett is ítéleztek, melyeknél alkoholfogyasztás nem volt kimutatható; továbbá 150 esetben a büntetést nem mérhették ki, mivel a tettes a cselekedet elkövetésekor — ittaság folytán — önkivületi állapotban volt. A felsorolt statisztikai adatok ismételtén is beigazolják, hogy nem annyira a chronicus alkoholizmus, mint inkább a heveny alkalmi alkoholizmus okozója az alkoholra visszavezethető büntetteknek.

A német, osztrák és svájci szociáldemokrata absztinensek a következő követelésekben foglalták össze programjukat:

A munkásmozgalomtól követelik:

1. Felvilágosító iratok terjesztését az alkohol veszedelmeiről. Az alkoholkérdés felvételét a szervezetek tanítási programjába. Az ifjúság legszigorúbb visszatartását az alkoholtól.

2. Az ivási kényszer és az ivószokások megszüntetését a társas életben. Mindennemű egyesületi összejöveteleknél az alkohol mellőzését.

3. Bérharcok, választási mozgalmak és tüntetéseknél a szeszes italok élvezetének megtiltását.

4. Minden olyan szerződéskötés elkerülését, mely közvetve vagy közvetlenül az alkoholfogyasztást előmozdítja. Munkáslapok alkoholhirdetéseket nem közölhetnek.

5. Alkoholmentes egyesületi és gyülekező helyiségek létesítését.

6. Megszüntetését az italokban (sör, pálinka) kiszolgáltató bérfizetésnek, úgyszintén a munkások részéről az italozással összefüggő rossz szokásoknak (blaumontag). Munkaközben a szeszes italok ivása megszüntetendő.

7. Munkaközvetítők és segélykifizető helyek vendéglőktől vagy egyéb italmérő helyiségektől szigorúan elkülönítendő.

A fogyasztási és építőszövetkezeteket, valamint a betegsegélyező pénztárakat felhívják a szociáldemokrata absztinensek, hogy minden alkalmas eszközzel mozgósítsák elő az alkoholelleses mozgalmat. A szövetkezetek különösen tartózkodjanak alkoholos italok előállításától, azok árusításának — mint új cikknek — a bevezetésétől s törekedjenek ezen üzletágak teljes megszüntetésére. Továbbá igyekezzenek felvilágosító iratok terjesztése, alkoholmentes italok árusítása s alkoholmentes összejöveteli helyek létesítése által az alkoholfogyasztást korlátozni.

Felhívják továbbá a szociáldemokrata absztinensek a munkásszervezeteket, hogy az államtól és községekétől követeljék:

1. Az alkoholról való rendszeres felvilágosítás terjesztését, különösen az iskolákban.

2. A szeszes italok kiszolgálásának tilalmát fiatalok részére.
3. A szeszes italokban való bérfizetés megállítását, úgyszintén a munkaközvetítő helyeknek vendéglők, vagy italmérő helyekkel való kapcsolatának tilalmát.
4. Nyilvános, művelődési célokat szolgáló és gyűlési helyiségek létesítését. Olvasó-szobák, alkoholmentes népházak, torna- és játszótérek létesítését.
5. Jó ivóviz-ellátást, a tej, gyümölcs és egyéb egészséges élelmi és élvezeti cikkek fogyasztásának előmozdítását, az alkoholmentes italok szigorú egészségügyi ellenőrzését.
6. Alkoholbetegek részére gyógy- és gondozó intézetek létesítését. A család és társadalom védelmét az iszákosok ellen.
7. Alkoholmentes étkezési rendet a nyilvános nevelő és jótékonyági intézetek, kórházak és fogházak részére.
8. Az italmérések a községek által kezeltessenek oly módon, hogy az alkoholfogyasztással összefüggő minden érdek mellőztessék. Az alkoholfogyasztásból keletkezett jövedelem az alkohol elleni küzdelem céljaira használtassék fel.
9. Minden olyan pénzügyi intézkedések megszüntetését, melyek által magánosok vagy nyilvános testületek az alkoholfogyasztásban érdekelték. Az alkoholtól befolyó minden nyilvános jövedelem, az alkohol elleni küzdelem céljaira használtassék fel.
10. Oly törvény létesíttessék, melynek alapján általános szavazás útján (mindkét nembeli felnőttek részvételével) szeszes italok kimérése valamely község, tartomány, állam, avagy a birodalom, illetve a kanton vagy szövetség területén korlátozható, illetve megtiltható legyen.

MUNKÁSVÉDELEM.

Kazánköztisztítás emberáldozatokkal.

Irta: **Hlavács Kornél**, miniszteri titkár-biró.

A *Budapesti Ásványolajgyár Részvénytársaság* gyártelepén az egyik gőzkazánban lerakódott kazánköztisztítási munkáját megdöbbenő súlyos baleset zavarta meg. Négy ember holtan maradt a kazánban és a kazán mellett; kettő halálos, három pedig súlyos sérülést szenvedett.

Lényegtelennek látszó, apró hibák, szerencsétlen helyzet összejátszása egész csapat embert döntött a halálba vagy tett nyomorékká.

A napilapok közleményei szerint az eset a következőképen történt:

A kazánfalazat tetején az egyik gőzkazán, melynek belsejét a tisztogatás után még benmaradt, odatapadt kazánköztisztítás végett petroleummal kezelték, nyitva állott. A gőzdóm búvónyílásának fedelét még nem tették a helyére. A lakatostanonc, aki a munkánál segédkezett, a kazánban fejlődött gázoktól elkábult és a búvónyíláson át a mély kazánba esett. A munkások, akik rátaláltak,¹⁾ ismételten hiába kísérelték meg a kazánba lebocsátkozni, mert a kazánt betöltő gázkeverékben lélegzeni nem tudtak. Végre három üzemvezető-vegyésszmérnök jelenlétében az egyik munkás mentőkötéllel mégis le tudott szállani, azonban alig ért a kazán fenekéig, amidőn a kazánban lévő gázkeveréket a lebocsátott elektromos lámpa vezetékeiből kicsapó fényív meggyújtotta. A gázkeverék fölrobbant. A halálosan sérültek között két vegyésszmérnök van. Harmadik vegyésszmérnök megsebesült. A többi szerencsétlen részint gépész, részint munkás.

E kilenc ember szerencsétlensége méltán vonja magára nemcsak a munkásvédelemmel hivatásszerűen foglalkozók, hanem a nagy közönség figyelmét is. Amennyire a napilapok közleményei alapján lehetséges, megkísérlem az esetet boncolni abból a szempontból, vajjon a munkásvédelem mai fejlettsége mellett a biztonsági szabályok betartása és a szükséges mentő- és óvókészülékek készenléte esetén hasonló nagyarányú szerencsétlenség elkerülhető-e.

¹⁾ Azonnal gyanították, hogy a kazánba szédült, és ez arra enged következtetni, hogy rosszul létről már panaszkodott.

Számítok arra, hogy a szaklap olvasó közönsége nem kizárólag gépész- és vegyészmérnökökből áll. Nehány szóval tárgyalnom kell tehát azokat a nélkülözhetetlen technikai ismereteket is, amelyek a megértéshez feltétlenül szükségesek.

A gőzkazán egyik legveszedelmesebb ellensége a kazánkő. A víz — amelyet a kazánban elgőzöltetnek, hogy a nyert gőzzel a gőzgépet hajthassák, a főzőkészülékeket fűthessék — több-kevesebb feloldott ásványi anyagot tartalmaz. Ezek az ásványi részek a víz elgőzölgése után a kazánban visszamaradnak, a kazánt alkotó lemezek belsejére lerakódnak és idővel ott vastag réteget képeznek. Ez a kazánkő.

Minél több feloldott ásványi anyag van a vízben, annál gyorsabban vastagodik a gőzkazán belső felületét ellepő kazánkő-réteg. A gőzkazán fűtése, a gőzfejlesztés a réteg vastagodásával egyre nehezebbé válik, mert a kazánkő, mely rossz hővezető, elszigeteli a kívülről fűtött kazánlemezeket a víztől.

Ha a kazánkő vastagsága másfél milliméter, a fűtőanyag-szükséglet már 15°-kal nagyobb, mintha a kazánlemezek tiszták. A 6 milliméter vastag kazánkőréteg 60°, a 12 milliméter vastag réteg pedig 150° fűtőanyag-veszteséget okoz. Végül fenyeget az a veszély, hogy az erőszakolt tüzelés folytán a rossz hővezető kazánkővel borított lemezek izzóvá válnak és beáll a kazánrobbanás. Az izzó lemezek szilárdsága ugyanis kisebb és a kazánban uralkodó gőznyomást el nem bírják. Előmozdítja a bajt az, hogy az izzó lemezek kitágulnak, a kazánkőréteg azokról lepattog. A gőzkazánban forró víz az izzó lemezekkel hirtelen közvetlen érintkezésbe jut és a gőzfejlődés oly rohamossá válik, hogy a fölös gőz kibocsátására a biztonsági szelepek nyílása elégtelenné lesz. A gőznyomás a kazánban néhány másodperc alatt ugyanis annyira megnő, hogy az izzás folytán úgyszólván kisebb ellenállású lemezeket szétrobbantja.

A kazánkövet a kazánból rendszeres időszakokban ki kell tisztogatni, hogy veszedelmes vastagságú réteg ne képződhessék. A gyakorlatban 3 milliméternél vastagabb kőréteget már a gazdaságos üzem érdekében sem tűrnek meg. A kazánkő eltávolítása — ha a kő porhanyó — egyszerű munka. Annál nehezebb a kemény, tapadó kazánkövet a lemezekről leválasztani. Az éles kalapácsok és vésők, amelyeket erre a célra használnak, a kazánlemezeket és az ezeket összetartó szögecsket könnyen megsértik, ami újabb bajnak kútforrásává válik.

Érthető ezek után, hogy a gyakorlatban a kemény kazánkő képződését meggátolni, vagy annak odatapadását megakadályozni, esetleg az odatapadt kemény kazánkövet porhanyóvá tenni vagy lepattogtatni igyekeznek. Ezt kívánták előmozdítani a Budapesti Ásványolajgyár Részvénytársaság ipartelepén, amikor az egyik gőzkazán kőrétegét petroleummal bekenték, vagy a kazánba petroleumot öntöttek.

A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy a petroleummal itatott kazánkő, ha a kazánt újból vízzel megtöltik és rendes üzembe veszik, egy háromnapi üzem alatt legnagyobb részben leválik vagy oly porhanyó lesz, hogy eltávolítása már nem ütközik nehézségekbe. E hatást az okozza, hogy a kazánkő és a kazánlemez közé szivárgott, valamint a kazánkő által felszívott petroleum a fűtés folytán gázzá alakul, a gázbuborékok a hevítés folytán kitágulnak, ezzel a kazánkő strukturáját meglazítják és a kőréteget a kazánlemezeztől leválasztják.

Ez az eljárás azonban nagy óvatosságot követel, ha a már régebben ismételt és most az ásványolajgyárban történt megrázó baleset alkalmával tapasztaltak alapján egyáltalán megengedhető. A németországi ellenőrző mérnökök egyesülete már 1902. évben a következőképpen nyilatkozik ezen eljárásról: ¹⁾

¹⁾ Schriften des Vereins deutscher Revisions-Ingenieure N° 4: Die Unfallverhütung im Dampfkesselbetriebe. 17. lap.

»A kazán belsejének ily bekenése petroleummal a petroleum könnyű gyúlékonyságánál fogva igen nagy veszéllyel jár (höchst gefährlich) és ezért határozottan eltiltandó.«

Az egyesület kiadmánya leírja a helyes eljárást is, mellyel a kívánt célt veszély nélkül el lehet érni. A kazánkö kitisztogatása előtt néhány nappal, amikor még a kazán üzemben áll, meglehetősen mennyiségű petroleumot kell a kazánba táplálni. A petroleum a víz színén összegyülekezik és a víz kibocsátásakor a kazánkö egész felületét ellepi. A kazánt azután újból meg kell tölteni vízzel és befűteni. A kazánkö, mint már leírtam, a petroleumgázok hatása alatt le fog válni.

A németországi ellenőrző mérnökök e tapasztalata és tanácsa már annyira köztudatba ment át, hogy őszintén csodálkozunk és sajnálkozunk kell a kőolajfinomító-gyárban történt szomorú eset fölött.

Nem tudom, vajjon megkísérelték-e már a baleset előtt a gyárban az egyesület által tanácsolt eljárást és minő eredménnyel. Az egyik napilapban nyilatkozó üzemvezető vegyészmérnök erről meg nem emlékezik. Amennyiben azonban azt tapasztalták, hogy a gyár kazánjaiban képződő kazánkö tulajdonságainál fogva jobb eredményt érnek el, ha a kazánkövet először nagyjából leverik és csak azután kezelik a még odatapadt réteget petroleummal, akkor sem kellett volna a tíz vödör petroleumot a nyitott búvónyíláson át beönteni.

A petroleumot a búvónyílás elzárása után a biztonsági szelepeken is be lehetett volna tölteni. E szelepeket minden kazántisztítás alkalmával ugyanis le kell szerelni. A szelepeket és ezek ülőkéjét gondosan meg kell tisztogatni. A szelepek leszorítására szolgáló súlyok emeltyüinek csuklóit ki kell tisztítani és finom kenőanyaggal be kell kenni. A kazántisztításnak ez épen olyan elengedhetetlen részét képezi, mint a reggeli mosakodásnak a fogmosás.

Még munkaszaporulatot sem okoz tehát az, ha az amúgy is leszerelt szelepeken át bocsátják be a kazánba a petroleumot. A szelep megsérülésétől sem kell tartani. Csak lágyabb fémből készült tölcseről kell gondoskodni, vagy puha tömlőn át kell a petroleumot bebocsátani.

Egyébként szivattyúval is be lehet a petroleumot a kazánba táplálni.

A petroleumból fejlődött szénhidrogéngázokkal telt kazán búvónyílását bármily rövid időre nyitva hagyni és ott akármelyik tizenhét éves tapasztalatlan ifjút magára hagyni semmi esetre sem szabad. A szomszédos üzemben álló gőzkazánok állandó tüzelése folytán a kazán a hosszabb ideig tartó tisztogatás alatt sem hülhet le teljesen. A beöntött petroleumból tehát rohamosan fejlődnek a szénhidrogén-gázok, melyek a levegővel keverődve robbanó gázkeveréket alkotnak. Igaz, hogy a fejlődő gázok rendes hőmérsék mellett nehezebbek, mint a kazánház levegője és így a kazánban maradni igyekeznek, azonban ne feledjük el egyrészt azt, hogy a meleg kazánban a gázok is melegebbek, kiterjednek és ezzel könnyebbé válnak, másrészt a kazán térfogata korlátolt és a be nem férő gázkeverék végül a kazán legmagasabb részén nyitva hagyott búvónyíláson át is ki fog ömleni a kazánházba.

Azt a kérdést, vajjon szabad-e a kazánházba — ahol kazántüzelések vannak és ahova a rostélyokról az izzó salakot, ezzel együtt még lánggal égő széndarabkákat is kikotornak — robbanó gázkeveréket bocsátani, tárgyalni is fölös dolog.

A napilapokban olvasható bő leírásokból azonban arra is kell következtetni, hogy a gyár mentő-berendezései is tökéletesebbek lehetnének. Lélegzőkészülék hiányában a fuldokló ifjú munkás mellé a biztos veszedelembé halált megvető bátorságú embereket kellett lebocsátani azzal a tudattal, hogy a mentők életének fentartásához szükséges levegőt néhány rövid percre sem tudják a gázokkal telt kazánokban számukra biztosítani.

Petroleumgyárban, ahol hatalmas petroleumtartányok és készülékek egész sorát kell gondozni, fentartani, javítani, ahol aránylag kis engedtlenség vagy fölületesség könnyen teremthet olyan helyzetet, melynél a lélegzőkészülék megbecsülhetetlen szolgálatot tehet, ily készüléknek minden pillanatban üzemképes állapotban hozzáférhető helyen kéznél kellene lenni.

Még néhány szót az elszakadt villamos vezetékről. Az »Iparegészségügy« című szaklap hasábjain már régebben megemlékeztem arról, hogy a gőzkazánok belsejében használt hordozható villamos lámpák elszigetelt vezetékeinek épségbentartására a gyakorlatban nem nagy gondot fordítanak. Igaz, hogy a vezetékek gyorsan romlanak, mert a munkások azokat maguk után vonszolják és eközben a vezetékek a buvónyílás éleihez sürlődnek: szigetelésük tehát romlik, avul. Azonban a kazán belsejében a rövidzár, — mely a szűk helyen mászó munkás ruháját lángba borítja, vagy gyöngébb idegzetű egyénnél az áramütés és mint a mostani eset is mutatja, más körülmények közrejátszása is — végzetes lehet.

A villamos vezeték a kazánban levő robbanó gázkeveréket többféle módon gyújthatta meg. Lehet, hogy a lámpa foglalatában meglazult és ott kis fényív képződött; lehet, hogy a lélegzőkészülék nélkül lebecsült munkás ájultan megtántorodott és esése közben leszakította, de lehetséges, hogy szigetelési hiba folytán jutott a két vezeték csupasz része érintkezésbe és így állt elő a gyújtáshoz szükséges fényív. Ezt ma már megállapítani a tanúk bemondása nélkül nem lehet. A villamos vezeték biztosítékát minden esetre meg kellene vizsgálni.

Tanulságot azonban levonhatunk a gyászos esetből. A munkásvédelmi intézkedésekre és berendezésekre nagyobb súlyt kell fektetni. Meg kell barátkoznunk azzal a ténnyel, hogy a munkásvédelem a munkás és munkaadó érdekét egyformán szolgálja.

A hiba folytán robbanó gázkeverék, a védőkészülék nélkül üzemben tartott gép nem válogató. A halálba taszítja, vagy halálos ölelésre magához szorítja a munkást és az üzemvezető mérnököt egyaránt és fölösleges anyagi áldozatokba, erkölcsi vereségbe kergeti a munkaadót is.

Reflexiók egy munkásszerencsétlenséghez. Hivatalos vizsgálat állapította meg, hogy az ásványolajgyári robbanás oka a szerencsétlen véletlen volt. A kazán tisztítására állítólag racionális, tudományosan elfogadott módszert alkalmaztak. Szerencsétlen véletlen, a mentés nemes hevében és impulzív sietségében elkövetett csekély elővigyázatlanságok véletlen láncolata okozta a balesetet. Senkit sem terhel a felelősség, legfeljebb talán egyik vagy másik halottat, ki már nem felel többé semmiféle keresztkérdésre sem. És lehetséges, hogy ez őszinte meggyőződése minden vizsgáló-bizottsági tagnak, amikor lemászik a végzetes kazánház függélyes két keskeny vaslépcsőjén; és még elfogódva a halál közelségétől megy a poros, füstös sikátoron át, el a gépész mellett, ki a két hatalmas kályhanyílás lobogó lángtengerébe bámulva, fejét sem fordítja félre, mikor elmennek mellette ki a sáros, piszkos gyáruddvarra.

Az a legborzasztóbb ebben az esetben és mindezekben az esetekben, hogy írott jogszabály szerint, a mérvadó tényezők véleménye szerint is nem lehet tenni ily esetek ellen semmit. Nem lehet elkerülni őket, mert okuk mélyen ott rejlik az emberi természetben. Nem felelős értük senki, legfeljebb apró kis gondatlanságokért lehetne megszólítani a munkásokat, kik megszokták a veszélyt és általános emberi gyarlóságukból nem törődnek nehézkes elővigyázati rendszabályokkal. A leírt esetben az embermentés nemes emberi ösztöne és láza volt oka apró elővigyázatlanságoknak. Ki tehet erről, kit terhel a felelősség, amiért minden áron kicsiny vagy nagy bünbakot kell keresni? Nem is embert kell itt első sorban »tetemre hívni«. Hanem a közfelfogást, azt a társadalmi morált, mely oka annak, hogy a közönség egy szivtelen vénasszony meggyilkolásán és gyilkosai sorsán évekig tud izgulni, egy fél tucat erős munkásember halálán, ki hivatása bátor

teljesítésében pusztul el borzalmas halállal, órák múlva tér napirendre. Ha más volna a közfelfogás, akkor talán más eredményre jutna a hivatalos vizsgálat is. Akkor talán nem tudna belenyugodni abba, hogy egy gyárban, melyben a kőolaj tulajdonságait *nagyon jól kell hogy ismerjék*, oly mennyiségben bocsátanak meleg kazánba, olyan kőolajat, melyről tudják, hogy 40°-nál párolognak petrol és benzin gőzei. És ha ezt mégis megteszik, mert írott jogszabály nem tiltja, akkor talán ily kazán tetejére nem küldenének egyedül, felügyelet nélkül tanoncgyereket. Amely tanoncgyerek valószínűleg nem pajkoskodásból, amint azt némelyik ujság megírta, hanem parancsra, a munka kényszere alatt bujt be a buvólukon, melybe beleesni bizony alig-alig lehet, oly szűk és úgy van az szituálva. Ott dolgozva szédült bele a fojtó gázoktól elkábulva, a mély kazánba. Mikor a megrémült mester ott találta, akkor megindult a mentés. Vajjon nem *kell-e* tudnia a petroleumgyári mérnöknek, hogy a gázzal telt kazánba nem szabad lemenni légzősisak, mentőöltözék nélkül? Nem kellett-e azt tudnia, hogy a robbanó gázokkal telt kazánba nem szabad hibás lámpát bocsátani le? Hogy a lámpán védő-kosárnak kell lennie, hogy a drótnak elszigetelő gummi-huzata oldható a petroleumban és hogy páncélozott kábelen kell hogy lógjon az a lámpa, ha már muszáj volt oda lámpát leereszteni.

A felelőségek hosszú láncolata állapítható meg — erős, fiatal, sok munkás-ember halálának nem kellett volna bekövetkeznie.

Igen ám, mondja a tisztelt közvélemény, ha ezt mind előre tudhatná az ember! Könnyű utólag bölcsnek lenni!

Hamis az ellenvetés. Mert az ipari munka harcmezején sok munkásvér folyt már el. Ez pedig a tisztességes ipar minden érdekeltiségének káros. Már volt intő példa elég. Amint minden fejlődésre alkalmas, életerős iparban meg kell, hogy legyen az erős akarat és az erős ösztön a termelés fokozására, eszközeinek tökéletesítésére, hasznának emelésére, úgy kell, hogy meglegyen benne a legteljesebb megbecsülése a produktív munkának, a munkásnak is. A teremtő munka eme feltétlen megbecsülése pedig drágábbá kell, hogy tegye a tisztességes iparban a munkáséletet is. *A munkásvédelem következetes, soha ki nem hagyó, a termelés és haszon lázas fokozásában is soha el nem feledett keresztülvitele lesz első következménye a közfelfogás eme megváltozásának.* Erős meggyőződésünk, hogy nem is nagyon messze lehet már az idő, amikor borzalommal fog gondolni egy új emberi társadalom arra a korra, amelyben az ipari termelés haszna nem állhatott elő másképpen, minthogy szerény bérért nehezen dolgozó munkások életükkel adóztak érte.

Az építkezési balesetek ügyében észlelt nagy felbuzdulás kezd elcsöndesedni. Már alig foglalkozik a nyilvánosság ezekkel a kérdésekkel. A belvárosban nyugodtan sétáló, gyermekének karácsonyi ajándékot venni induló királyi ügyész urat agyonütötte a fejére eső deszka, mely tipikus pesti építőállványról esett le, melyről csodálatosképen nem gyakrabban esik le valami. Az eset tragikumája újból felkeltette az érdeklődést, mely már megszűnt, pedig alig hültek ki tetemei a legutolsó állványomlás által megölt építőmunkásoknak.

A belügyminiszter átírt a fővároshoz, hogy mily intézkedésekkel lehetne ezeket a szerencsétlenségeket megakadályozni. Interpelláltak a főváros közgyűlésén is a szerencsétlenségek ügyében; a középítési-bizottság ülésén is indítványt tettek ezek meggátlására. Bárczy István dr. polgármester fölhitte a városépítési ügyosztályt, hogy az építkezési szerencsétlenségek megelőzése ügyében megfelelő előterjesztést tegyen. Az ügyosztály a mérnöki hivatal meghallgatása után most készült el előterjesztésével. Ez abból indul ki, hogy nem a felügyeleti és ellenőrzési intézményekben van meg a balesetek elkerülésének igazi biztosítéka, hanem az építési szabályzat megfelelően és szakértelemmel készült anyagi rendelkezéseiben és különösen a tervező és végrehajtó szakértők felelőségének és az ebből eredő következményeknek rendszeres és teljes alkalmazásában. Az ügyosztálynak ezt az előterjesztését a főváros középítési bizottsága is tárgyalja, aztán még egy sereg bizottság. Aztán elkészül majd egy újabb, még komplikáltabb szabályrendelet, mint a mostani. És azt majd époly kevéssé fogják betartani, mint a mostanit.

A nők éjjeli munkáját eltiltó törvény életbeléptetése. A hivatalos lap m. é. december 28-iki számában jelent meg a kereskedelemügyi miniszter 7143. számú rendelete az iparüzemekben alkalmazott nők éjjeli munkájának eltiltásáról szóló 1911 : XIX. törvénycikk végrehajtása tárgyában. A végrehajtási rendelet szerint a törvény 1912 január 1-én lép életbe.

A törvény rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából kivételes elbánás alá esnek:

a) a nyersrépacukor-gyárak és pedig abban az esetben is, ha azok vegyes üzemek, vagyis ha azokban a cukorgyártás mellett cukorfinomítási művelet is végeztetik;

b) a gyapjufésülési és fonási üzem, illetőleg művelet;

c) a bányáüzemeknek a föld felszínén folyó munkái, ha azok éghajlati befolyások miatt évenként legalább négy hónapon át szünetelnek, amennyiben e bányáüzemek a m. kir. pénzügyminiszter fenhatósága alatt állanak.

Az a—c) pontok alatt említett üzemekre a törvény intézkedései csak 1920. évi január hó 15-től kezdve nyerne alkalmazást. Ellenben a törvény 14. §-ának második bekezdésében foglalt rendelkezések és az azokra vonatkozó törvényi büntető határozatok a fentebb a—c) pontok alatt megemlített üzemekre szintén 1912. évi január 1-től kezdve alkalmazandók.

A törvény hatálya alá tartoznak a törvény 1. §-ában megjelölt üzemek, — amennyiben a törvény 2. §-ában megállapított kivételek alá nem esnek, — ha azokban rendszerint tiznél több munkás (férfi- és nőmunkás, tanuló), vagyis rendszerint legalább tizenegy munkás van foglalkoztatva és pedig a nemre, a munkabérré, annak fizetési módjára (napi-, heti-, havibér stb.), a termelési műveletben alkalmazottak munkájának minőségére és arra való tekintet nélkül, vajjon az alkalmazott tanonc vagy rendes munkaviszonyban áll-e. A törvény tehát alkalmazást nyer, ha valamely, a törvény 1. és 2. §-a értelmében egyébként a törvény hatálya alá tartozó üzemben rendszerint tiz bármilyen korú férfi- és egy nőmunkás (tanuló) van foglalkoztatva.

A tiz munkásba nem számít bele az irodai, elárúsító személyzet, levelezők, gépirók, árúsító segédek. Sőt, ha a vállalat több üzletágból áll, csak a termelési üzletágban alkalmazott munkások számítanak a tiz munkás közé. A kereskedelmi »üzletág« munkásai nem számítanak ide. Ebből folyólag a könyv- és hírlapkiadó vállalatok, mint kereskedelmi természetű üzemek, nem esnek a törvény rendelkezései alá, hanem csak tisztán a nyomdai üzemben alkalmazott munkások tartoznak a törvény hatálya alá. Ha a munkaadó a nőalkalmazottait este 10 óráig foglalkoztatja, azok reggel 9 óra előtt nem kezdenek el a munkát, viszont reggel 5 órakor csak akkor állhat munkába nő, ha előző este 6 órakor munkából távozott.

A törvény 3. §-a alapján az illetékes elsőfokú iparhatóság a nőmunkások tizenegy órai éjjeli munkaszünetének tiz órára való leszállítására, vagyis egy órával való megrövidítésére engedélyt adhat:

a) oly üzemekben, amelyek évszakok befolyásának vannak kitéve;

b) a törvény hatálya alá tartozó minden üzemben, tehát az a) pont alattiakban is, ha az engedély megadását kivételes körülmények indokolják.

Évszakok befolyásának kitétt üzemek azok, amelyek az egész éven át munkában vannak és amelyekben a fogyasztási igények bizonyos évszakokban (nyári, téli stb. idény alatt), vagy bizonyos ünnepi alkalmakkor (karácsony, husvét, pünkösöd stb.) tömegesen lépnek fel (saison-, idényüzemek). Ez üzemekben az éjjeli munkaszünet egy órával való megrövidítésére engedély adható, ha a tömegesen fellépő fogyasztás olyan rendkívüli munkatorlódással jár, mely az engedély megadását indokoltá teszi és pedig úgy a jelentkező szükséglet gyors és pontos kielégítése, mint az arra való előkészülés céljából.

Az iparhatóság a törvény hatálya alá tartozó valamennyi üzemnél engedélyt adhat az éjjeli munkaszünetnek egy órával való megrövidítésére, ha azt kivételes körülmények igazolják.

Kivételes körülmény lehet minden üzemnél: a rendkívüli munkatorlódás, az anyagoknak és árúknak a megromlástól való megvédése céljából szükséges kivételes munkák, *kedvezőtlen időjárási viszonyok*, kivételes vasuti vagy hajózási szállítási viszonyok stb.

Az engedélyt egy évben összesen legfeljebb 60 napra lehet megadni és pedig ezen belül egyes napokra vagy több egymásután következő napra, mindig az indokolt szükség szerint.

Rendkívüli szükség esetén, életmentéskor stb. az iparhatóság megengedheti a teljes éjjeli munkát is legfeljebb 14 napon át, azon túl a kereskedelmi miniszter adhat csak engedélyt. A rendelet befejező fejezetei az eljárást, a felelősségi fórumokat állapítják meg. A miniszter elrendeli, hogy a gyári munkarendben a törvény intézkedései felveendőek és a gyárban kifüggesztendőek.

A magyar törvény eléggé szűk határait, mint látjuk, a végrehajtási rendelet még szűkebbre szorítja. A rendeletre még visszatérünk.

Miniszteri rendelet építési balesetek statisztikájáról. A porosz munkaminiszterium rendeletileg felvilágosította a hivatalos közegeket, hogy az építési balesetek hivatalos közzététele első sorban azt a célt szolgálja, hogy az érdekelt körökkel tárgyilagosan ismertesse meg, miképpen válnak be egyes különleges körülmények között alkalmazott építő anyagok és építési eljárások. Ezért csak azon balesetek fontosak, melyeket egy szerkezeti hiba vagy hibás anyag okozott és csak azon balesetek közlendők, amelyekben a baleset okára és a technikai kérdésekre különös súlyt helyeztek. Hivatalból úgy szerkesztendők tehát a közlemények, hogy a következő különösen jellemző momentumok tartandók szem előtt; 1. az építési baleset helye és ideje (község, járási kapitányság, tartomány). 2. a baleset leírása, esetleg fényképekkel illusztrálva; a) az építés minősége (javítás, új épület), az épület állapota, használata, az építő megnevezése (esetleg az építési engedelmet megadó hivatal), az építést eszközlő vállalkozó; b) az építési baleset megnevezése (bedőlés, süllyedés, repedés, anyagromlás stb.) 3. az építési baleset nagysága és a kár a) anyagban, b) testi sérülések, halálos sérülések; 4. a baleset okainak hivatalos vagy bírói úton való megállapítása, mint hiányos szerkezet, meg nem felelő anyag használata, hibás kivétel, korai megterhelés, elemi csapások; 5. esetleges adatok az anyag és megterhelési próbáknál. Az építési balesetekről szóló jelentések lehetőleg gyorsan a helytartósághoz terjesztendők fel.

Az osztrák munkatanács új szessziója. Az osztrák munkatanács 1911. évi december hó 11-én kezdte meg ötödik működési szakát gazdag munkaprogrammal. Az első tárgya a tanácskozásnak a bányatársulásokra vonatkozó törvénytervezet volt. A tervezet a betegsegélyezést és balesetbiztosítást ki akarja venni a társulások hatásköréből s csak a rokkant-biztosítást akarja átmenetileg, a hátramaradottak biztosítását pedig állandóan meghagyni hatáskörükben.

Azután a *sütőmunkások védelméről* célzó javaslattal foglalkozott a tanács. Ez a javaslat a sütőmunkások munkaidejét (kis üzemekben napi 12, középüzemekben 10, nagy üzemekben 8 óra) a munkaközi szüneteket, a vasárnapi munkaszünetet, a különórák díjazását szabályozza s a tanoncok védelmére foglal magában különleges intézkedéseket.

Tanácskozás tárgyát képezte továbbá a *hadsereg-szállításoknál* a munkásvédelemre és a kollektív szerződésekre vonatkozó kikötések. Ezt a kérdést újabb előterjesztés végett az előkészítő bizottsághoz utalták vissza. Ezenkívül még az otthoni munkások védelme, a vendéglők és korcsmák vasárnapi munkaszünete s az ipari és mezőgazdasági munka intenzitására vonatkozó statisztikai felvételek kérdése foglalkoztatta a munkatanácsot.

Új füstemésztő készülék. A higiéné és technika egyaránt követelik füstöközta bajok megszűnését. A higiéné érdeklődése oda irányul, hogy a belélegzett levegő javíttassék, míg a technika a fűtőanyag megtakarítására törekszik, mert sok fűtőanyag vész el a füstben. Bár a füstemésztő készülékek száma igen nagy, a kérdés teljesen még nincs megoldva. Megoldható volna egyszerűen azáltal, hogy oly fűtőszereket használjunk, melyek kevés füstöt adnak, vagy egyáltalában nem adnak füstöt, tehát a koksztot, vagy az anthracitot. Ezeknek azonban igen magas az árú s így ez keresztül nem vihető. Éppúgy nem lehetséges, hogy a szenet ne vigyük közvetlenül a kazánba, hanem előbb szabadítsuk meg gázaitól, mert ez igen komplikált és ezért drága berendezést igényelne. Legjobb beaváltak eddig azon eljárások, melyek segítségével a szén elégeése tökéletesebb, ezt a fűtőkészülékben a huzat szabályozásával és szükség szerint való megerősítésével érik el.

Vannak szerkezetek, melyek egyáltalában nem égetik el a füstöt és így csak a higiéné, nem pedig a technika követelményeivel számolnak. Ezek között a legjobb a rácscsal ellátott kémény. A füstelégítés terén a legújabb találmány dr. Lehmann és Bender találmánya. Ők túlhevített gőzt vezetnek az izzó szénréteg fölé, mi által füst helyett hidrogén és szénoxid képződik. E közben oxygen is felszabadul s ez a még meglevő koromrészecskéket elégeti. A legfőbb nehézség a kivételben az volt, hogy a gőz vezetésére szolgáló, elég ellenálló anyagot találjanak. Állítólag ez sikerült is. Ez eljárással 5—10% szénmegtakarítás érhető el.

De még mindig kérdéses, hogy ezáltal a füsttől megszabadulunk-e.

Védelem a kőporból eredő károk ellen. Az angol kőbányakerületekben lakó orvosok a kőporból eredő károkat tanulmányozó bizottságnak a legtöbb esetben azt jelentették ki, hogy a kőport, amely a kőbányákban alkalmazott gépeknél keletkezik, nem tartják az egészségre olyan károsnak, mint általában hiszik. A kőpor a törőgépen egész finommá porlódik és nincs csúcsokkal és éllel ellátva. Ez oknál fogva nincs más hatása, mint az utcai pornak. Mindazonáltal fel kell tételni, hogy tuberkulózis-bacilus jelenléte mellett a tüdőszövetet ez iránt különösen fogékonyá, érzékenyvé teszi. Ajánlatos tehát mindenütt, ahol kőpor keletkezik, a kőtörésnél is, a por keletkezését vizlocsolás által megakadályozni.

Tanítók a munkásvédelem szolgálatában. A württembergi kormány október hó 2-iki kelettel rendeletet bocsátott ki, melyben felhívja a tanítókat, hogy működjenek közre az ipari üzemekben alkalmazott gyermekek védelmére vonatkozó törvény végrehajtásánál. A tanítók a gyermekek megkérdezése útján megállapítani kötelesek, hogy a tanulók közül kik foglalkoznak ipari üzemekben s az illetőkről jegyzéket tartoznak vezetni. A jegyzékbe a tanév folyamán a munkaviszonyban történt változás is bejegyzendő. A jegyzékeket a kerületi tanfelügyelőségek az iparfelügyelőséghez juttatják. A tanítók csak azokat az adatokat kérhetik a gyermekektől, melyek a jegyzékek vezetéséhez szükségesek s csak az esetben érdeklődhetnek ezentúl is a foglalkoztatási viszonyok iránt, ha az ipari foglalkoztatásnak a tanításnál hátrányai mutatkoznak.

A kereskedelmi alkalmazottakat védő törvényjavaslatot az angol alsóház december 8-án harmadik olvasásban elfogadta. Az eredeti kormányjavaslatnak sok fontos és értékes része kimaradt a tárgyalások folyamán, így többek között a maximális 60 órás munkahétre vonatkozó rendelkezés is. Lényeges újítás a hetenkénti egy szabad délután kötelezővé tétele, ami különben már majdnem általánosan eddig is szokásban volt. Szabályozza továbbá a törvény a munkaközi szüneteket. Hat óránál tovább senkinek sem szabad egyfolytában szolgálatban lenni. A déli szünetnek legalább $\frac{3}{4}$, a délutáni tea-szünetnek legalább $\frac{1}{2}$ óráig kell tartani. Az üzletek zárása nincs a törvényben szabályozva. Felhatalmazza azonban a törvény a minisztert, hogy a záróra egységes rendezését, helyi szabályrendeletek útján szorgalmazza. A törvény január elsején már életbe lépett.

Munkaidő megrövidítése. Bogardus, a chikagói egyetem tanára, nagyon érdekes tanulmányt közöl erről a kérdéstről az American Journal of Sociology utolsó számában. Kimutatja, hogy normális körülmények között a fáradtság élet-tani tünetcsoportja elkerülhető, ha rendszer időközben pihen a szervezet.

A modern ipari munka olyan, hogy azok a nagy tartalékerők, melyekkel a szervezet rendelkezik és melyek a végső kifáradás ellen megvédik, úgyszólván napról-napra meríttetnek ki. Közöl kimutatást az amerikai ipar munkaerőzsarolásáról. A vasuti forgalmi munkás rendszer szolgálati ideje napi 12 óra, de gyakran 16 is. De ha a munkás 16 órát dolgozik, akkor 18 vagy 26 órát van ébren, mert szabályzat szerint a szolgálatbalépés előtt $2\frac{1}{2}$ órával kell felébreszteni.

Az acéliparban foglalkoztatott munkásság egy tipikus képviselőjének bevallása, hogy 20 éve dolgozik a kohónál, és pedig napi 12 órát, hetenkint hét napon át pihenés nélkül. Kétheti turnus után éjjeli munkára kerül a sor. A csere napján vasárnap reggel hétkor kezdődik a munka és végződik hétfő reggel, tehát 24 órán át tart szakadatlanul.

Elborzad az ember, ha a vasárnap és pihenés nélküli munka e húsz esztendejére gondol! Érdekes kísérletekkel bizonyították be, hogy az egyforma, egyhangu munka sokkal gyorsabban fáraszt és gyakrabban idéz elő balesetet. Egy gyárban 10 munkás fémlemezeket rak gép alá, mely őket háromszögletűvé metszi, 20.000-et egy nap. Ez 20.000 egyforma mozdulat egy nap alatt.

A baleseti veszély a munka egyhangúságával, sebességével és a szükséges figyelemmel, vagyis a gép veszélyességével arányosan emelkedik. Meg nem szakított munka az izomműködés pontatlanságát vonja maga után. Ha veszélyes gépek melletti munka sebességét növelik, akkor a kifáradás és az izomműködés hibássága gyorsabban lép fel, a balesetek száma matematikai pontossággal emelkedik. A munkaidő megrövidítésének és a pihenők beékelésének ez az élet-tani kísérleti indokolása kétségtelenül érdekes.

...	JOGGYAKORLAT	...
-----	---------------------	-----

BETEGSEGÉLYEZÉS.**Kórházi segédorvosok biztosítási kötelezettsége.**

A budapesti munkásbiztosítási választott bíróság 1911. évi november hó 22-én kelt 1911. Bet. I. 82/4. sz. ítélete.

Ítélet: A bíróság kötelezi az Országos Munkásbetegsegélyző és Baleset-biztosító Pénztárt, hogy dr. K. K. Vöröskereszt-kórházi segédorvos igénylő (lakik Budapest, Vöröskereszt-kórház) részére 1911. február 5-től március 13-ig a VI. napibérosztály szerint esedékes táppénz fejében 101 korona 75 fillér összeget fizessen.

Indokolás. A B.-i Kerületi Munkásbiztosító Pénztár igazgatósága igénylőt táppénz iránt támasztott igényével elutasította abból az álláspontból, hogy mint orvos betegség esetére biztosítási kötelezettség alá nem tartozott.

Ezek után eldöntendő kérdés volt az, hogy a kórházi orvosok — ha évi 2.400 koronánál, illetve naponként 8 koronánál nem több járandósággal bírnak — betegség esetére biztosításra kötelezettek-e?

Ezt a kérdést a bíróság a jelen esetre vonatkozólag igenlőleg döntötte el, az 1907: XIX. t.-c. 1. §-ának 2. pontjában irt rendelkezésre tekintettel, mely szerint az ipartörvény alá nem tartozó, de ipar-, illetve vállalkozásszerűleg üzött kereseti foglalkozásoknál, különösen a gyógyintézeteknél alkalmazottak biztosítási kötelezettség alá esnek. E törvényrendeletre tekintettel vizsgálni kellett, hogy a Vöröskereszt Erzsébet-kórház ama vállalkozásszerű gyógyintézetek közé tartozik-e, amelyek alkalmazottaira a biztosítási kötelezettség kiterjed. E tekintetben a bíróságnak tudomása van arról, hogy a háborúk esetére a sebesültek ápolására alakult Országos Vöröskereszt-Egylet kórháza béke idején magánbetegeket is felvesz és azoknak gyógykezeléséről és ápolásáról megfelelő díjszabás mellett ellenérték fejében gondoskodik. E körülményre tekintettel céljára és rendeltetésére nézve philantropikus jellegű egylet béke idején vállalkozásszerű gyógyintézetet is tart fenn, amelynek a magánbetegek gyógykezelésére irányuló tevékenysége a magángyógyintézeti (szanatóriumi) gyógykezeléssel egyértelmű. Ennélfogva a Vöröskereszt-kórház a bíróság felfogása szerint a vállalkozásszerű üzött gyógyintézetek fogalma alá vonható.

Másodsorban vizsgálandó volt az is, hogy a kórháznál működő orvosok olyan alkalmazottak-e, kikre a biztosítási kötelezettség kiterjed?

E tekintetben a bíróság álláspontja szerint az orvosoknak kórházi tevékenysége, illetőleg a kórházi orvosok jogállása tekintetében megkülönböztetést kell tenni. Vannak egyrészt olyan orvosok, akik a kórházi gyakorlatot és tevékenységet csak mellékesen folytatják, emellett azonban olyan állásuk vagy önálló orvosi tevékenységi körük (pl. számbavehető magánygyakorlatuk) van, amely orvosi működésüknek lényegesebb alkotó elemeit képezi. Ezek az orvosok — ha a kórháznál kifejtett tevékenységük még szerződési jogviszonyon alapulna is — az illető gyógyintézetnek nem alkalmazottai, mert állásuknál kifejtett tevékenységi körüknél fogva nem kizárólag és nem is túlnyomó részben a kórháznál fejtenek ki orvosi működést. Másrészt azokat az orvosokat, akik tevékenységüket túlnyomó részben, sőt majdnem kizárólag a gyógyintézetnek tartoznak szentelni, a kórház alkalmazottainak kell tekinteni. Mert ezek az orvosi működést nem más téren főfoglalkozásként üzött orvosi tevékenységük mellett fejtik ki, hanem orvosi hivatásukat oly módon tartoznak gyakorolni, hogy idejük és tevékenységük túlnyomó részben a gyógyintézetnél teljesítendő ténykedésben és szolgáltatásban merül ki. A Törvény 1. §-a a biztosításra kötelezett »alkalmazottak« között azok hivatására, hatáskörére és munkakörére vonatkozó megkülönböztetést nem tesz és különösen az orvosi tevékenységet és alkalmaztatást ki nem veszi. Ilyen kivétel vagy korlátozás nemlétében nincs alap arra, hogy a gyógyintézeteknél orvosi minőségben alkalmazottak a biztosítási kötelezettség alól kivéssenek. Ez a korlátozás különben is a biztosításra kötelezettek körének megszorítását jelentené, már pedig e bíróság eddigi gyakorlata szerint kétség esetén a biztosítás kedvezményeinek kiterjesztésére vezető törvényt magyarázat irányzatát követi.

Ideiglenes munkatelepek alkalmazottainak biztosítása az építőiparban.

A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal 1911. november hó 10-én kelt 11.969/1911. sz. határozata.

Határozat. A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal megállapítja, hogy S. A. budapesti építész vállalkozónak mindazok a biztosításra kötelezett alkalmazottai, akiket a munkaadó a v—i kerületi munkásbiztosító pénztár kerületében foglalkoztat, ennek a kerületi munkásbiztosító pénztárnak tagjai és ennél esnek bejelentési kötelezettség alá; a kötelezettség alól kivételnek nevezett munkaadó b—i rendes munkatelepének alkalmazottai, akik a v—i kerületi munkásbiztosító pénztár kerületében való foglalkozásuk tartama alatt is a b—i kerületi munkásbiztosító pénztárnál biztosíthatók.

Megokolás. A m. kir. állami munkásbiztosító hivatal biztosítási tanácsának 6-os számú elvi határozatában már megokoltan kifejtette, hogy az ideiglenes munkatelep alkalmazottai az iparüzlet székhelye szerint illetékes kerületi munkásbiztosító pénztárnál nem jelenthetők be és ezek az ideiglenes munkatelep helyére illetékes kerületi pénztárnak tagjai; ezt az elvet az itt felmerült vitára is alkalmazva, kétségtelen, hogy S. A. budapesti építész vállalkozónak azok az alkalmazottai, akiket a v—i kerületi munkásbiztosító pénztár kerületében teljesített építkezéseknél foglalkoztat, a b—i kerületi munkásbiztosító pénztárnál nem jelenthetők be és ezek a v—i kerületi munkásbiztosító pénztár tagjai;

a nevezett munkaadónak a v—i kerületi munkásbiztosító pénztár kerületében foglalkoztatott alkalmazottai, és pedig szintén a hivatkozott elvi határozatban kifejtett álláspont értelmében, csak akkor jelenthetők be a b—i kerületi munkásbiztosító pénztárnál, ha foglalkozásuk a munkaadó b—i rendes munkatelepén való alkalmaztatásuk alapján történt. . . . .

A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal felfogása szerint az építkezés, mint amely bizonyos építmények létrehozását célozza, egy-egy építmény szempontjából és az erre irányuló hely és idő szerint korlátozott célzatnak megfelelően az ideiglenesség jellegét viseli. Épen ebből az ideiglenességből következnek tehát az 1907: XIX. t.-c. 120. §-ának utolsó bekezdése b) pontjában megállapított és az idézett elvi határozatban tüzetesen kifejtett azok a jogkövetkezmények, amelyeket a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal ebben a határozatban is érvényre emelt. Mindezekből következik, hogy a b—i kerületi munkásbiztosító pénztár ad 29.960/1911. sz. a. kelt és a jogvitát előidéző előterjesztését a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal helytállónak nem találhatta. Ez az előterjesztés ugyanis abból a feltevésből indul ki, amely szerint minden építkezés az ideiglenes munka fogalma alá esvén, az 1907. XIX. t.-c. 120. utolsó bekezdése b) pontjában foglalt és rendes és ideiglenes munkatelepre felosztó megkülönböztetés ebben az iparban egyáltalán nem nyerhetne helyet. Ez az álláspont abban a nyilvánvaló hibában szenved, amely szerint az egyes építkezések ideiglenességének jellegét átviszi magára az illető építőiparüzemre. Már pedig ez a következtetés nem áll meg. Kétségtelen ugyanis, hogy az egyes építkezések csak időleges munkateljesítményei az állandóság jellegével minden egyéb iparüzemmel egyképen rendelkező építőipari üzemnek.

Ezt a megkülönböztetést az építőiparüzem egyes építkezései és maga az iparüzem között az 1907. évi XIX. t.-c. 120. §-a alkalmazásánál is meg lehet, illetőleg meg kell tenni és pedig akként, hogy az építőipari üzem rendes alkalmazottai, t. i. az üzem székhelyén alkalmazott építészek, rajzolók, pallérok stb. mint a rendes munkatelep alkalmazottai, az egyes építkezéshez fogadott munkások pedig, mint az ideiglenes munkatelep alkalmazottai veendőik megítélés alá és ehhez képest kell őket az egyik vagy másik kerületi munkásbiztosító pénztárnál bejelenteni.

A b—i kerületi munkásbiztosító pénztárnak álláspontja mellett felhozott egyéb indokok és jelesül az, hogy a törvény általános célzata a bejelentések egységesítése, magának a törvénynek kifejezett különöse rendelkezésével szemben meg nem állhat.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

Szabályszerűen kiutalt járadék be nem számítható.

A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal 1911. évi november hó 21-én kelt 1910. P. 423/12. sz. ítélete.

Ítélet: A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal igénylő felebbezésének helyt ad és az első bíróság ítéletét megváltoztatva megállapítja, hogy igénylőnek a balesetet követő 11-ik hét kezdetétől, vagyis 1909. január 18-tól kezdve az 1909. évi június 3-án 1909. F. 16/3. szám alatt hozott jogerős első bírósági ítélet értelmében 1.551 korona évi tehetetlenségi, 100%-os járadék jár az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító pénztár által az állandó járadék ügyében hozott határozat kézbesítését követő hó elsejéig, tehát 1910. évi július hó 31-ig bezárólag.

Megokolás: . . . . A gy-i kerületi munkásbiztosító Pénztár ezen orvosi bizonyítvány alapján igénylő részére az 1909. évi március hó 19-én 2.995 sz. a. hozott igazgatósági határozattal a balesetet követő 11-ik hét kezdetétől, vagyis 1909. évi január 18 tól kezdve 100% munkaképességcsökkenésnek megfelelő 60%-os ideiglenes járadékot állapított meg 1.551 korona évi kereset után. Ez ellen a határozat ellen igénylő felebbezett a gy-i választott bírósághoz, mely is igénylőnek ugyancsak 1.551 korona után 1909. évi január 18-tól tehetetlenségi 100%-os járadékot ítél meg addig, míg igénylő állandó járadéka tárgyában az Országos Pénztár nem hoz határozatot. Az Országos Pénztár igazgatósága nem tehetetlenségi, hanem 100% munkaképességcsökkenésnek megfelelő 60%-os járadékot állapított meg igénylő részére 1910. évi június hó 16—17-én 46.452. sz. a. hozott igazgatósági határozatával 1909. évi január hó 18-tól kezdve 1.558 korona 44 fillér évi kereset után. Ugyanezen pénztár igazgatója, illetve annak helyettese 1910. évi augusztus hó 29-én 35.399. sz. a. kelt iratban azt közölte a gy-i pénztárral, hogy igénylőnek a fenti határozattal megállapított járadékából 33 hónapon át havi 16 korona 4 fillért le fog vonni, mert a gy-i pénztár 529 K. 36 f.-rel többet fizetett ki, mint ami a járadékost megillette volna. Igénylő az Országos Pénztár igazgatóságának fentemlített határozatát megfelelőbbre a gy-i választott bírósághoz, mely mint kir. táblai székelyen levő választott bíróság ebben a pörben is ítéltékett úgy azonban, hogy igénylő felebbezését elutasította, az Országos Pénztár igazgatóságának fenti határozatát pedig helybenhagyta. Ezen bírósági ítélet meghozatala után érkezett a gy-i választott bírósághoz igénylőnek »felebbezés» névvel ellátott ama beadványa, melyben az Országos Pénztárnak, helyesebben az igazgató helyettesének fentemlített 35.399/910 számú amaz intézkedését teszi szóvá, amely szerint a pénztár 529 K. 35 f.-nek levonását rendelte el. E beadványban igénylő utal arra, hogy ez az összeg az a különbözet, mely neki a gy-i választott bíróság által 1909. évi január 18-tól ideiglenes járadék gyanánt megállapított 100%-os és az Országos Pénztár által megállapított 60%-os járadék közt van. Erre a levonásra pedig a jogerős bírói ítélettel szemben az Országos Pénztár nem jogosult, annál kevésbé, mert a szabályszerűen kifizetett járadék visszafizetése az 1907. évi XIX. törvénycikk 93. §-a értelmében nem követelhető. Az első bíróság a beadvány dolgában az iratok szerint érdemi határozatot nem hozott, hanem az iratokkal együtt igénylőnek a fenti ítélet ellen beadott felebbezésével együtt a felső bírósághoz terjesztette fel azt. A felső bíróság, mely a 14. sz. elvi határozat értelmében az igény kezdőpontjáig kellett, hogy visszamenjen, mindenkéül igénylő javára döntötte el azt a kérdést, vajjon a balesetet követő 11. hét kezdetétől, vagyis 1909. január 18-tól kezdve egészen az Országos Pénztári határozat kézbesítését követő hó első napjáig 1.551 K. kereseti összeg után a bíróság már megítélt teljes 100%-os járulékra — vagy ez időre is csak országos pénztár részéről megszavazott — és 1.558 korona 44 fillér évi kereset után számított 60%-os járadékra van-e igénye. Tény ugyanis, hogy a kérdéses bírói ítéletet senki sem felebbezte meg, az tehát, jöllehet a 14. számú elvi határozat szerint téves alapon, illetőleg a bíróság részéről hatásköre túllépésével hozatott, — jogerőre emelkedett. Mint ilyen, végrehajtandó és az Országos Pénztárnak, illetve a pénztár közegeinek nem állott jogában igénylőnek ilyen jogerős ítélettel megállapított igényét visszamenőleg megkisebbiteni akkor, midőn az ítélet kifejezetten biztosította igénylőt a bíróság által megítélt járadék élvezetéről addig, míg az Országos Pénztár nem határoz. E határozat joghatálya pedig igénylőre nézve a helyes törvény-magyarázat és a törvény 94. §-ára alapított joganalógia szerint nem kezdődhetik előbb, mint az Országos Pénztár határozatának kézbesítését követő hónaptól kezdve.

Áll ez annál inkább, mert helyesen utal igénylő a törvény 94. §-ának ama rendelkezésére, mely szerint a szabályszerűen kifizetett járadék vissza nem követelhető.

Ugyanezen törvényszakasz értelmében és a 14. számú elvi határozat szerint is nem lehet helye a kifizetett többletek utólagos levonásának sem, mert ugyanezen elvi határozatnak törvényben gyökerező álláspontja szerint a már kifizetett járadék csak akkor számítható be, ha az ugyanarra az időre megállapított állandó járadék összege magasabb volna a már kifizetett ideiglenes járadék összegénél. Itt pedig az eset éppen ellenkező volt.

Ezen okból kellett a rendelkező részben megállapítani a jogerős ítéletnek megfelelő jodállapotot s kellett levonni annak összes következményeit.

MUNKAVISZONY.

Befizetett nyugdíjjárulékok visszafizetése.

A budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszék 1911. D. 997/2 sz. ítélete.

Ítélet: A kir. törvényszék az elsőbíróság ítéletét helybenhagyja.

Indokok: I. A felebbezési és ellenkérelem után felek az ügy állását egyezően adták elő az első bíróság irataiban és ítéletében foglaltakkal.

Alperes vitatta, hogy a nyugdíjintézmény nem önálló jogi személy, hanem csak kiegészítő része a szolgálati szerződésnek, azzal a rendelkezéssel, hogy egy bizonyos vagyontömeg az alkalmazottak végellátására szolgáljon, ennél fogva az, hogy az alapszabályok kormányhatósági jóváhagyással nincsenek ellátva, jelentőséggel nem bír, mert a szolgálati szerződéshez ily jóváhagyás nem szükséges.

Vitatta, hogy kényszerről, minthogy annak az az eleme, hogy jogtalan legyen, hiányzik, egyáltalán nem lehet szó, de különben is az alkalmazottak közül többen nem irták alá a belépési nyilatkozatot s ezek mégsem bocsáttattak el. Utalt arra, hogy a nyugdíjintézmény létesítését maguk az alkalmazottak sürgették, csatolta kérvényüket 1/F. alatt és előadta, hogy felperes éveken át nem tett kifogást, sőt a nyugdíjbizottságba is belépett.

Vitatta végül, hogy alperes jogtalan gazdagodásáról sem lehet szó, mert a járulék a nyugdíjalapé és nem az alperesé s a járulék a szolgálat tartama alatt sem ellenérték nélkül való, mert az alkalmazott élvezi annak biztosítását, hogy nyugdíjigényének valósulásához mindig közelebb jut.

Utalt arra, hogy állami intézményeknél is a törvény (1894:XXVII. t.-c. 3. §., 1908:XL. t.-c. 22. §.) a nyugdíjjárulék elvesztését rendeli a szolgálat önkéntes elhagyása esetén. Csatolta a 2/F. alatti hasonló magánintézeti nyugdíjalapszabályokat, melyeknek hasonló rendelkezése (7. §.) van s ez belügyminiszteri jóváhagyással van ellátva.

Felperes késznek nyilatkozott bizonyítani, hogy az egyik tisztviselőt, ki a nyugdíjintézetbe belépni nem akart, az igazgató magához hívatta és elbocsátással fenyegette. Tagadta, hogy a nyugdíjbizottságnak tagja lett volna és hogy az alkalmazottaktól indult volna ki az intézmény létesítése iránti mozgalom. Csatolta A/F., B/F. és C/F. alatt egyéb intézetek nyugdíjszabályait, melyeknél az önkéntes kilépés esetére az alkalmazott visszakapja a befizetett járulékokat. Utalt arra, hogy az 1/F. alatti kérvényben foglalt tervezet nem tartalmazta a megtámadott rendelkezést és így nyilvánvaló, hogy a tervezet matematikai mérlegénél az, hogy a tagok önkéntes kilépése esetén befizetett járulékaik a pénztár javára esnek, számba nem is vétetett, de valamely pozitív adat hiányában nem is vétethetett.

II. Alperes védekezését a részben, hogy nyugdíjintézmény alapszabályai a felek között létesült szolgálati szerződés kiegészítő részévé váltak, az idevonatkozó helyes okfejtése alapján a kir. törvényszék is elfogadja és ebből folyólag, minthogy a szolgálati viszonyra nézve úgy a K. T. 55, mint az Ip. T. 88. §-a is a szerződési szabadságot állapította meg, helytálló alperesnek az az érvelése is, hogy a nyugdíjszabályzat, mint a szolgálati szerződés kiegészítő része, szabad megállapodás tárgyát képezhetette.

Azonban a szerződési szabadság elvének szem előtt tartása mellett sem lehet kétséges, hogy a visszaélést a gazdaságilag gyengébb fél nyilvánvaló és az erkölcsi fogalmakba ütköző megkárosítására a törvény nem tette megtámadhatatlanná.

Vizsgálni kellett tehát, hogy a megtámadhatóság ezen feltételei a peres esetben fennforognak-e? Felperes e részben azt hozza fel, hogy a nyugdíjsza-

bályzatot kényszerhelyzetben fogadta el s hogy annak 12. §-a, mely szerint önkéntes kilépés esetén az alkalmazott a nyugdíjra befizetett járulékait elveszti, a jó erkölcsbe ütközik.

Noha az a kényszer, amit felperes vitat, nem eshetik az akaratelhatározás szabadságát kizáró kényszer tekintete alá, amely magában is elég volna a megtámadott intézkedés megsemmisítésére — de figyelembevételét annak megítélésénél, hogy a megtámadhatóságnak előbb említett egyéb feltételei fenforognak-e, még sem lehet mellőzni. Mert nyilvánvaló, hogy az alkalmazott szolgálatának tartama alatt oly megállapodásra, mely reá nézve káros változtatást tartalmaz, nem lép önszántából, hanem csakis annak hatása alatt, hogy az ellenszegüléssel állását, esetleg addig elért sikereit és jövőjét kockáztatja. Az a helyzete tehát kétségtelenül elég súlyos ahhoz, hogy annak kihasználása az alkalmazott kárára a szerződési szabadsággal való visszaélést tegye felismerhetővé.

Már pedig a megtámadott kikötés káros, mert az alkalmazott nyugdíjjáruléka a már kiérdemelt szolgálati díjazás egy részének elvonásával képezetik és ezt az alkalmazott a szolgálat önkéntes elhagyása esetén végképen elveszti anélkül, hogy az elvesztést akár valamely szolgálati vétség, akár a szolgálat valamely jogos érdeke, vagy a nyugdíjalap biztosításának érdeke indokolná. Hogy különösen az utóbbi érdek nem játszhatik szerepet, mutatja az, hogy az 1/F. a kérvényben foglalt tervezet szerint eredetileg nem is volt szó a járulék elvesztéséről, tehát az az alapul vett matematikai mérlegnél nem is vétetett számba.

De a megtámadott rendelkezés amellett, hogy káros, a jó erkölcsbe is ütközik. Ugyanúgy a kikötés végeredményében arra vezet, hogy az alkalmazottat, ki éveken át teljesítette már a nyugdíjjárulékok befizetését, leköti a szolgálatadóhoz, és ipari szabadságának kihasználását, amit pedig e kikötés nélkül korlátlanul gyakorolhatott volna, megghusítja, mert ha esetleg előnyösebb feltételeket tudna is más szolgálatadónál elérni, ennek fel kell áldoznia nemcsak azt a vagyoni előnyt, amit eddigi befizetéseivel részben már biztosított, hanem saját kiérdemelt bérének egy jelentékeny részét is; míg másrészt a szolgálatadó ahhoz a mindenképen indokolatlan előnyhöz jut, hogy az ekkép lekötött és ipari szabadságában korlátozott tisztviselő rovására ennek helyzetét a szolgálati feltételek időnként bekövetkezni szokott javításnál kénye szerint kihasználhatja.

A bírói gyakorlat azt a kikötést is az ipari szabadság súlyos és az erkölcsi fogalmakba ütköző korlátozásnak minősítette, amely szerint az alkalmazott több évre terjedő időtartamban meghatározott szolgálati viszonytól az állást fel nem mondhatja, viszont a szolgálatadó bármikor élhet a törvényes felmondás jogával. Annál inkább ily természetűnek kellett felismerni az itt szóbanforgó kikötést, mely az alkalmazottat súlyos kétség elé állítja, hogy állását egy esetleg kínálkozó más előnyösebb állással felcserélje, amikor a felcserélés súlyos károsossággal jár.

Nem szól a kifejtett álláspont ellen az állami intézmények hasonló szervezése, mert az állami szolgálatnál, valamint az ügyvédi és tanári állásoknál, melyekre nézve a végellátást szintén törvény szabályozza (1894: XXVII., 1908: XL.), az ipari szabadság érdekének semmiféle szerepe nincs és emellett az állami szolgálat az államnak, mint szolgálatadónak versenyen kívül álló s a végleges existenciát leginkább biztosító szervezeténél és jellegénél fogva is mindenképen más megítélés alá esik, mint az ipari szabadságra alapított egyéb hivatások. Ugyanez áll az ügyvédi és a tanári (nem állami) foglalkozással szemben is, amelyeknél különben a helyváltoztatás nem is jár a nyugdíjjárulék elvesztésével.

Az állami szolgálat és az ipari alkalmaztatás között való ez az eltérés, továbbá az ipari és versenyszabadság elvének megóvása és védelme vezetett nyilván a kérdésnek több államban törvényhozásilag is rendezett arra a megoldására, hogy az alkalmazottak befizetett nyugdíjjáruléka a szolgálatból való kilépés esetén nem vész el, hanem vagy országosan szervezett, vagy az újabb szolgálatadó által létesített nyugdíjintézet alapjába utaltatik át. Ily hazai törvényes intézkedés hiánya még nem vezethet arra, hogy az első sorban mégis az illető alkalmazott jövőjének biztosítását célzó vagyoni juttatásból az alkalmazott ipari szabadságához való jogának érvényesítésével végkép elessék, hanem, minthogy az ipari szabadságnak akként való megszorítása, mely a szolgálatadó részére a gazdaságilag gyengébb alkalmazottal szemben a kimutatott indokolatlan előnyöket biztosítja, az erkölcsi fogalmakba ütköző megállapodás tekintete alá esik, azt ez okból külön törvényes rendelkezés hiányában is érvénytelennek kellett venni.

Részletfizetésre
is szálltunk

**modern amerikai irodai-, úriszoba-
és könyvtár-berendezéseket**

Glogowski és Társa ca. 60 kfr. udv. szállító
Budapest, VI. ker., Andrásy-út 12.

Képes árjegyzék

ingyen és bérmentve.

GARAY SAMU
ÉS TÁRSA

sebészeti-, mű-,
kötőszer- és vil-
lanygép-gyártók.

BUDAPEST, IV.
Kossuth Lajos-
utca 1. szám.

(Ferenciek bazára). Gyár ugyanott az udvarban.

A budapesti és számos vidéki kerületi munkásbiztosító pénztár és betegsegélyző egyletek szerződéses szállítói ajánlják saját készítményű sérvkötő, haskötő, orthopädia-gépeiket; mülábak, műkezek, lábgépek, mellfűzők és összes egyéb betegápolási gyártmányaikát és orvosi műszereiket, valamint rendelő-intézeteknek szükséges vasbutor és egyéb berendezéseiket.

JUTÁNYOS GYÁRI ÁRAK!
javításokat gyorsan és olcsón teljesítenek.
PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!

Előnyös fizetési feltételek mellett olcsó gyári áron a legjobb gyártmányú varró, ipari és gazdasági gépek, úgyszintén háztartási eszközök kaphatók **TATÁN, FENYVES NÁNDOR** Közgazdasági Áruforgalmi Vállalatánál, Komárom-megye.

Hivatalok, irodák, gyárak, üzletek részére házhoz szállítunk és hetenkint pontosan tisztával felváltunk hyg. tisztított

kölcsöntörülközőt
portörülőt, padlóruhát.
Külön vendéglői kölcsön-
fehérnemű osztály.

"A. B. C." EGYESÜLT FEHÉR-
NEMŰ KÖLCSÖNZŐ VÁLLALAT
VI., Eötvös-utca 30.
Telefon: 46-86.

ALAPÍTATOTT 1856. ■ TELEFON 958.

FISCHER PÉTER ÉS TÁRSA
RÉSZV.-TÁRS. BUDAPEST.
Főüzlet és gyár:
IV., Kossuth Lajos-utcza 6.

Ajánlják saját készítményű orvosi műszer, sérvkötő, haskötő, müláb, műkar, támgép és a betegápoláshoz szükséges összes gyártmányaikát.

Előnyös árak. Pontos kiszolgálás.
Árjegyzék kívánatra ingyen.

HIRSCH és FRANK

Budapest-salgótarjáni gépgyár és vasöntő részvénytársulat. BUDAPEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

□ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GÉPEK. □ Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT, TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ- GÉPEKET, legujabb és legjobb bevált □ szerkezetekben. □

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjtalanul. □ ELSŐRANGÚ REFERENCIÁK.

'MATADOR'

RUGGYANTA ÉS
BALATAMŰVEK
RÉSZV.-TÁRS.

POZSONY-LIGETFALU.

■■■

Műszaki ruggyanta-
árúk és balataszij-
gyártása.

Kizárólag viszonteladókkal dolgozunk.

Vezérképviselőt és raktár

BARTA GYŐZŐ

Budapest, VI., Dávid-utca 1/B.

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT: 1. Szív és véredények bajainál, arteriosclerosisnál, asthmánál és agyvérterlődésnél unicum és specifikum. 2. Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál. 3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmaknál (húgycső, húgycsótakár, vesefőeny, vese- és húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Prostatabajoknál, méhbajoknál, kőszvénynél, (húgysavas diathesis, elhízásnál és cukroshúgyárnál. 5. Páratlan hatású gyermekhashajtó.

ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fokozza, szabályozza és tisztítja (nátrium nitrátum, magnesium sulfuricum és calciumchlorid tartalmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb tevékenységre serkenti. 3. Az étvágyat meglepően elősegíti. 4. Kevés szénsavat tartalmaz.

MAGYAR KENDER- ÉS LENIPAR R.-T.

Előbb: Salzmann és Társa.

Központ: Budapest V., Szabadság-tér 15.

Gyárak: Szeged, Dunaföldvár stb.

Szegedi szövődénkben készülnek a saját kendergyárunkban kikészített, fonódánkban fonott fonalakból a legjobb minőségű vásznak, vízmentes szövetek, len- és kenderzsákok stb.

Ajánljuk a kendergyárunkban kikészített, elismert jóminőségű kenderfajtáinkat és fonódánk elsőrendű len- és kender-fonalait.

Elszakíthatlan
munkásöltöny

Orvosi boncköpeny
Orvosi rendelő kabát
Gyógyszerésszköpeny
Vegyésszköpeny

GUTMANN J. ÉS TÁRSA

Budapest, Rákóczi-út 16.

Minta és árjegyek ingyen és bérmentve.

»Hunnia« magyar géptömítő- anyag-gyár részv.-t.

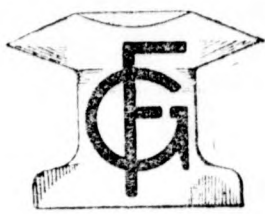
BUDAPESTEN, V. kerület, Visegrádi-utca 17-ik szám.

GYÁRT: Mindennemű tömítőanyagokat, szivattyúk, compressorok, valamint alacsony-, magasnyomású és túlhevített gőzgépekhez. ==

Különl.: »Hunnia« magasnyomású tömítőlemez.

A magyar királyi államvasútak, állami, kincstári és városi üzemek szállítója.

Hazai gyártmány!

GUGLER ÉS FORRAY

Budapest, V., Váci-út 162.

Szállít **acélöntvényeket**

minden célra, kiváló szívós és hólyagmentes minőségben,

KOVÁCSOLHATÓ LÁGYVASÖNTVÉNVEKET

főleg tömeggyártási árút legjobb minőségben saját és beküldött minták vagy rajzok után. **Mindennemű megmunkálások elfogadtatnak.**

Használjunk csak

Bagoly és Emte
írógépszalagot,

mert azok a legjobbak.

Minden írógépkereskedőnél kaphatók.

Müller Testvérek
vegyészeti gyár **BUDAPEST.**

Alapítatott
1841-ben.

Pesti Magyar
Kereskedelmi
Bank Budapest
V., Fürdő-utca 2.

Alaptőke 50,000.000 K,
Tartalékok 68,600.000 >

Igazgatóság: V., Fürdő-utca 2. szám.
Központ: V., Fürdő-utca 2. szám.
Váltóüzlet: V., Fürdő-utca 2. szám.

Fiókok Budapesten:

II., Fő-utca,
II., Margit-körút,
IV., Kossuth Lajos-utca és
Károly-körút sarkán,
V., Váci-körút 74.,
V., Szabadságtér 16.,
VI., Andrássy-út 21.,
VII., Erzsébet-körút 26.,
VII., Lövölde-tér 9.,
VII., Rákóci-út 32.
VII., Rákóci-út 84.
VIII., József-körút.
IX., Vámház-körút 5.
X., Kőbánya, Liget-tér 2.

Fiókok a vidéken:

Brassó, Eszék, Nkanizsa, Nszeben. Sopron,
Ujpest, Ujvidék. Ezenkívül *kommanditék és*
affiliált intézetek az ország, val mint a Balkán
nagyobb városaiban. Sarajevo, Athen, Wien.

ELSŐ MAGYAR

Csavargyár
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST V, VÁCI-ÚT 168. SZ.

Készít mindennemű csavart, szegecses, csavarházat, sínkötő szerkezet minden szabvány szerint, gépszerkezeti kovácsmunkát, fedélszerkezetet vasból, továbbá az összes vasúti kocsisvasalást nyers és fényesre megmunkált kivitelben.

OETL ANTAL

vasöntödéje, gép- és vas-
szerkezet gyára

Budapest X, Asztalos Sándor-út 18

Vasgerendák. Építkezési vasszerkezetek. Pálma- és növényházak.
Mindennemű vasöntvények.

Telegdi Ármin

rézárú vállalata

Budapest, VII., Damjanich-utca 37.

Telefon: 105-07.

„Daimler“

autogarage és javítóműhely.

Főtelep: IX., Páva-u. 10. Telefon 176—41 és 141—03.

Fióktelep: VI., Lehel-u. 8. Telefon 77—20. ○ ○ ○

KOVALD FEST, TISZTIT.

GYÁR és FÜZZLET: VII. SZÖVETSÉG-U. 95-97.

BUDAPEST.

Gyűjtőtelepek
a székesfőváros
minden részén.

Képviseltek a
vidék legtöbb
városában.

TELEFON 58—45 és 128—13.

HIRMANN FERENC

FÉMONTÓDE, RÉZ- ÉS ÉRCMŰÁRÚGYÁRA
BUDAPEST VII., CSÁNYI-U. 7-9.

KÉSZÍTEK mindennemű szerelvényeket, víz-, gőz-, légszesz- és fürdőberendezések részére. Szőlő- és pincegazdászati gépeket és eszközöket. Szivattyúkat. Vasuti kocsi- és hajó-szerelvényeket. Kereskedelmi réz- és vas-súlyokat. Öntvényeket minden ötvözet szerint. Állandóan raktáron: vízvezeteki szerelvények, kovácsolt és öntöttvas-csővek. Öntöttvas fürdőkádak és zománczott kiöntők. Egészségügyi berendezések. Fayence-árúk.

Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. 1. em.
fogtechnikai és fogorvosi

műtermünkben készí-
tünk (a gyökér eltávo-
lítása nélkül is) termé-
szethű fogpótlásokat
aranyban és (vulcanit)
kautschukban száj-
padlás nélküli fogpó-
tlások, u. m. arany-
koronák, csapos fogak és aranyhidak a leg-
művészebb kivitelben. Továbbá arany, porcellán,
cement és amalgam töméseket (plombák), fog-
huzás teljes érzéstelenítéssel.

Edelmann József dr. és Márfoy Arthur
egyet. orvos — fogorvos.

Rendelés 9—6-ig. □ Ünnepnap 9—1-ig.
Mérsékelt árak! Lift Villamos megálló.

A fogfájás és a modern fogpótlás című,
mindenkit érdeklő könyv most jelent meg dr.
Edelmann és Márfoy fogorvosok tollából (IV.,
Károly-körút 26.) 10 fillér ellenében díjtalanul
bármelynek megküldetik.

Legjobb és legmegbízhatóbb minőségű
magyar bácskai kenderből készült
gazdasági és műszaki kötélárút

ajánl: **Bleier és Weisz**
kötélgyártó cég BUDAPESTEN.
Raktár és iroda: VII, Károly-körút 7.

Továbbá: **TORNAESZKÖZÖK**, valamint
kocsizó-lóhálók, szánhálók, gabonaszákok,
vizhatlan ponyvák, kender, csepű, vászon-
tömlők, itató- és tűzivedrek, kokusz futósző-
nyegek és lábtörlők, ruhaszáritó kötelek.

Lawn-tennis hálók, fogolyhálók stb.
e szakba vágó árúkat a *legjutányosabb eredeti*
gyári árakon. — Vidéki megrendelések pontosan
eszközölte'nek.

Mechanikai len- és kenderszövő, kiké- szítő és impregnáló gyár Taussig Sámuel és fiai

Raktár: V., Bálvány-utca 22.

GYŐR

Telefonszám 30—32.

Hazai gyárunkban: mezőgazdasági célokra szolgáló szállító és fuvarozó kocsik részére
alkalmas vízmentes ponyvák, továbbá katonaság, kórházak, hajó és vasúttársaságok vászon-
árú felszerelése készülnek. Gyártunk továbbá len és jutazsákot, bélésvásznakat, szabók,
cipészek és szíjgyártók részére, továbbá rolettágrádlit, finom fehér és durva vásznat.

Ideal

írógép

absolut látható irással.

Igen
célszerű
beteg-
pénz-
tárak
részére.

Uezérképvelselői

SCHOTT H. ÉS DONNATH

cs. és kir. udvari szállítók
BUDAPEST, VI. KER., ANDRÁSSY-UT 53. SZ.

AEROLITH

KIS J. JENŐ

okl. mérnök szabadalma

Az „AEROLITH“

a modern építkezésnek *építőköve*,
mellyel nemcsak *gyorsan* és *olcsón*,
de az *egészségügyi* követelmények-
nek legmegfelelőbben lehet épít-
kezni.

Az „AEROLITH“-

falak szárazak, szellőztethetők és
kívül-belül bármely módon még
kiégetéssel is deszficiálhatók.

Az „AEROLITH“

ezért kiválóan alkalmas kórházak,
iskolák, munkáslakások, műhelyek
stb. építésére.

Bővebb felvilágosítással készségesen szolgál

KIS J. JENŐ

okl. mérnök, építési vállalkozó, szab.
Aerolith-, cementárú- és
terractit-gyáros

Budapest, V., Pozsonyi-út 1.

„MATADOR“

RUGGYANTA ÉS

BALATAMŰVEK

RÉSZV.-TÁRS.

POZSONY-LIGETFALU.

...

*Műszaki ruggyanta-
árúk és balataszij-
gyártása.*

Kizárólag viszonteladókkal dolgozunk.

Vezérképviselőt és raktár

BARTA GYŐZŐ

Budapest, VI., Dávid-utca 1/B.

»Hunnia« magyar géptömítő- anyag-gyár részv.-t.

BUDAPESTEN, V. kerület, Visegrádi-utca 17-ik szám.

GYÁRT: Mindennemű tömítőanyagokat, szivattyúk, compressorok,
valamint alacsony-, magasnyomású és túlhevített gőzgépekhez. =

Különl.: »Hunnia« magasnyomású tömítőlemez.

A magyar királyi államvasútak, állami,
kincstári és városi üzemek szállítója.

Hazai gyártmány!

GUGLER ÉS FORRAY

Budapest, V., Váci-út 162.

Szállít

acélöntvényeket

minden célra, kiváló szívós és hólyagmentes minőségben,

KOVÁCSOLHATÓ LÁGYVASÖNTVÉNYEKET

főleg tömeggyártási árút legjobb minőségben saját és beküldött minták vagy rajzok után. Mindennemű megmunkálások elfogadtatnak.

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. WIEN.

Automobil-, kocsi- és
motor-pneumatik
kocsikerék-gummi

Vezérképviselet és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrásy-út 20. szám.

Használjunk csak **Bagoly és Emte** **írógépszalagot,**

mert azok a legjobbak.

Minden írógépkereskedőnél kaphatók.

Müller Testvérek
vegyszereti gyár BUDAPEST.

KOVALD FEST, TISZTIT.

GYÁR és FŐÜZLET: VII. SZÖVETSÉG-U. 35-37.

BUDAPEST.

Gyűjtőtelepek
a székesfőváros
minden részén.

Képviseletek a
vidék legtöbb
városában.

TELEFON 58-45 és 128-13.

HIRMANN FERENC

FEMONTODE, RÉZ- ÉS ÉRCMŰÁRÚGYARA
BUDAPEST VII., CSÁNYI-U. 7-9.

KÉSZÍTEK mindennemű szerelvényeket, víz-, gőz-,
légszusz- és fürdőberendezések részére. Szőlő- és
pincegazdászati gépeket és eszközöket. Szivattyú-
kat. Vasuti kocsi- és hajó-szerelvényeket. Kereske-
delmi réz- és vas-súlyokat. Öntvényeket minden
ötvezet szerint. Állandóan raktáron: vízvezetési
szerelvények, kovácsolt és öntöttvas-csövek. Önt-
öttvas fürdőkádak és zománczott kiöntők. Egész-
ségügyi berendezések. Fayence-árúk.

Aki igazán SZALAMIT akar venni,
jó és ízletes az kérjen

HERZ-SZALAMIT

Ezen legjobb hírnévnek örvendő magyar
szalámi a legtisztább kezelés mellett első
rendű sertéshusból készül. Csak az a va-
lódi Herz-féle szalámi, melynek rudja ólom-
pecséttel van el- látható, a mire
látva, melyen a úgy a rudakban,
gyár védjegye mint a felvágott
állapotban való bevásárlásnál ügyeljünk.

Herz Ármin Flai szalámigyár, Budapest.

MAGYAR TÖRLŐGUMMI

kapható minden papirkereskedésben

MAGYAR
RUGGYANTA-
ÁRÚGYÁR
RÉSZVÉNY-
TÁRSASÁG
BUDAPEST.

Magyar címer a
védjegye,
Magyar diák csak ezt
vegye!

Marta-Automobilok

A MAGYAR ARISTOKRÁCIA MÁRKÁJA.

Gyár :
**MARTA MAGYAR AUTOMOBIL
RÉSZVÉNY TÁRSASÁG, ARAD.**

Vezérképviselőt :
Royal-Garage.
BUDAPEST, IX., Páva-u. 10-12.

Hivatalok, irodák, gyárak, üzle-
tek részére házhoz szállítunk és
hetenként pontosan tisztával felváltunk
hyg. tisztított

kölcsöntörülközőt

portörölőt, padlóruhát.

Külön vendéglői kölcsön-
fehérenemű osztály.

„A. B. C.” EGYESÜLT FEHÉR-
NEMŰ KÖLCSÖNZŐ VÁLLALAT
VI., Eötvös-utca 30.

Telefon : 46-86.

TAURIL

MAGYAR MUNKÁS
MAGYAR MUNKÁJA

a legtokéletesebb TÖMITŐ LEMEZ

EXPORT AZ EGÉSZ VILÁGBA.
ÓVAKODJUNK UTÁNZATTÓL.

Tauril központi elárusítási iroda :
Budapest, VI., Gyár-utca 26. sz.

Dr. PAJOR- szanatórium és vizgyógyintézet

BUDAPEST,
VAS-UTCA 17. SZ.
A POSTYÉNI ISZAP
FŐRAKTÁRA.

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT: 1. Szív és véredények bajai-
nál, arteriosclerosisnál, asthmánál és agy-
vértorlódásnál unicum és specifikum. 2.
Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál.
3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmak-
nál (húgycső, húgycsőtakár, vesefőny, vese- és
húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Pros-
tatabajoknál, méhbajoknál, köszvénynél,
(húgsavas diathesis, elhízásnál és cukroshúgy-
árnál. 5. Páratlan hatású gyermekhashajtó.
ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fo-
kozza, szabályozza és tisztítja (nátrium nitri-
cum, magnesium sulfuricum és calciumchlorid tar-
talmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb te-
vékenységre serkenti. 3. Az étvágyat megle-
pően elősegíti. 4. Kevés szén-savat tartalmaz.

Continental Pneumatik

legjobb gyártmány kerékpárok, hin-
tók és automobilon kerekei részére.

OSTERREICHISCH-
AMERIKANISCHE
GUMMIFABR. A.-G.
WIEN, XIII., BREITENSEE.

Raktár Budapesten:
DÉRY GYULÁNÁL,
VI. ker., Révay-utca 6. szám.

HIRSCH és FRANK

Budapest-salgótarjáni gépgyár és
vasöntő részvénytársulat. BUDA-
PEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

□ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GÉPEK. □
Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT,
TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ-
□ GÉPEKET, legújabb és legjobban bevált □
□ szerkezetekben. □

Elvállalja anyagvizsgálatok kivételét és
TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjtalanul. □ ELSŐRANGÚ REFERENCIÁK.

!! EGYEDÜLI MAGYAR GYÁRTMÁNY !!

ELSŐ MAGYAR FÉMTÖMLŐGYÁR RÉSZV.-TÁRS. (POZSONY—LIGETFALU)

Gyárt egyszerű, kettős és átfonott fémtömlőket acél, bronz, vörösréz és bármely más fémből **viz, gőz, olaj, kőolaj és savak** részére.

Vezérképviselőt és raktár: **Barta Győző Budapest, VI. ker., Dávid-u. 1/B.**

TELEFONSZÁM 3—36.

TELEFONSZÁM 3—36.

**Elszakíthatlan
munkásöltöny**

Orvosi boncköpeny
Orvosi rendelő kabát
Gyógyszerészköpeny
Vegyészköpeny

GUTMANN J. ÉS TÁRSA

Budapest, Rákóczi-út 16.

Minta és árjegyek ingyen és bérmentve.

GARAY SAMU ÉS TÁRSA

sebészeti-, mű-,
kötőszerszám- és vil-
lanygép-gyártók.

BUDAPEST, IV.
Kossuth Lajos-
utca 1. szám.

(Ferenciek bazára).

Gyár ugyanott az udvarban.

Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. 1. em.
fogtechnikai és fogorvosi

műtermünkben készí-
tünk (a gyökér eltávo-
lítása nélkül is) termé-
szethű fogpótlásokat
aranyban és (vulcanit)
kautschukban száj-
padlás nélküli fogpót-
lások, u. m. arany-
koronák, csapos fogak és aranyhidak a leg-
művészebb kivitelben. Továbbá arany, porcellán,
cement és amalgam töméseket (plombák), fog-
huzás teljes érzéstelenítéssel.

Edelmann József dr. és Márfoy Arthur
egyet. orvos — fogorvos.

Rendelés 9—6-ig. Ünnepnapi 9—1-ig.
Mérsékelt árak! Lift Villamos megálló.

A fogfájás és a modern fogpótlás című,
mindenkit érdeklő könyv most jelent meg dr.
Edelmann és Márfoy fogorvosok tollából (IV.,
Károly-körút 26.) 10 fillér ellenében díjtalanul
bárkinek megküldetik.

A budapesti és számos vidéki
kerületi munkásbiztosító pénztár
és betegsegélyező egyletek szer-
ződéses szállítói ajánlják saját
készítményű sérvekötő, haskötő,
orthopädia-gépeiket; mülábak,
műkezek, lábgépek, mellfűzők
és összes egyéb betegápolási
gyártmányait és orvosi mű-
szereiket, valamint rendelő-inté-
zeteknek szükséges vasbutor és
egyéb berendezéseiket.

JUTÁNYOS GYÁRI ÁRAK!
Javításokat gyorsan és olcsón teljesítenek.
PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!

:::: KÖRUTI FÜRDŐ ::::

Budapesten, VII., Erzsébet-körút 51. sz.

A főváros gócpontjában.

TISZTASÁGI- ÉS GYÓGYFÜRDŐ TELJESEN FELSZERELVE.

GŐZFÜRDŐ,
KÁD ÉS
HULLAMUSZODA

OSZTÁLYAI:

VÍZGYÓGYINTÉZET,
FANGÓ ÉS
SZÉNSAVAS ÉS

SÓS FÜRDŐK.

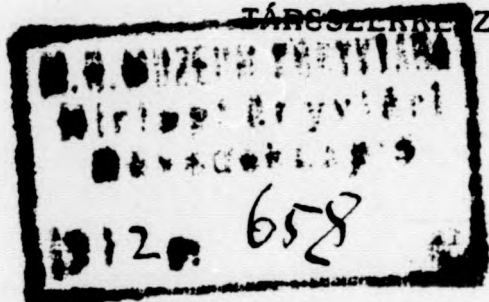
Mind a 7 osztály télen és nyáron egyaránt teljes üzemben. Orvosi rendelés és felügyelet.

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

TARTALOM:

CIKKEK:

OLVASÓINKHOZ	1
FOREL: Az élet	3
Dr. PAP DEZSŐ: A fiatal munkások és munkásnők védelme.....	6
Dr. STIER-SOMLO: Az 1911. évi július hó 19-ikén kelt németbirodalmi biz- tosítási törvény.....	15
Dr. MESZLÉNYI ARTHUR: Ipari választott bíróságok és az új polgári per- rendtartás	19
Dr. FÁY GYULA: A gazdasági munkások biztosítása az államok törvény- hozásaiban	23
Dr. FRIEDRICH VILMOS: A szociális egészségügy perspektívája	31
HLAVÁCSIKORNÉL: Kazánköztisztítás emberáldozatokkal	36

SZEMLE:

<i>Munkásbiztosítás</i>	23
(A Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesülete. — Drágasági pótlék. — Gyógy- fürdő-szerződések. — A kórházba, gyógyfürdőbe utalt tagok utiköltséggel való ellátása. — Üzembesorozási határozatok. — Elvi határozatok. — A birodalmi munkásbiztosítási hivatal és a német közhasznú és pártatlan jogi tanácsadó egyesületek szövetsége. — Munkásbizto- sítási kurzusok. — Baleset következtében beállott munkaképesség-csökkenés tanult és tanulatlan munkásoknál. — Lányéksérvet üzemi balesetnek ismert el a Deutsches Reichs- gericht. — Nők kirekesztése a munkásbiztosítási igazgatásból. — Németországi beteg- segélyező pénztárak 1910. évi statisztikája. — Az angol munkásbiztosítási javaslat. — Köte- lesek-e a betegsegélyező pénztárak fogbetegeknek fogtömést adni.)	
<i>Szociális egészségügy</i>	31
(Előadás a gerincgyi hüdésről. — A VII. Nemzetközi Tuberkulóziskongresszus. — A tuber- kulóziskutatás érdekesebb adatai 1910-ben. — A kretinizmus okairól. — Egy orosz lakástör- vény tervezete. — Városi munkásházak Drezdában. — Portalanítási berendezkedések egy aranyozó-intézetben. — Pormentesítés cipőgyárakban. — Tudományos feladataink az alko- holkérdésben. — Alkohol és büntetés. — A német, osztrák és svájci szociáldemokrata ab- sztinensek.)	
<i>Munkásvédelem</i>	36
(Reflexiók egy munkásszerencsétlenséghez. — Az építkezési balesetek. — A nők éjjeli mun- káját eltiltó törvény életbeléptetése. — Miniszteri rendelet építési balesetek statisztikájáról. Az osztrák munkatanács új szessziója. — Új füstemésztő készülék. — Védelem a kőporból eredő károk ellen. — Tanítók a munkásvédelem szolgálatában. — A kereskedelmi alkalmá- zottakat védő törvényjavaslat. — Munkaidő megrövidítése.)	
JOGGYAKORLAT	44
(Betegsegélyezés. — Balesetbiztosítás. — Munkaviszony.)	

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20
korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29.
Telefon 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.